

Socialstyrelsen

Inspirationsguide **UNG Rusmidler**

til udvikling og opkvalificering
af rådgivnings- og
behandlingsindsatser
til unge med problematisk
brug af rusmidler

Tillæg til Erfaringsopsamlingen
"UNG Rusmidler, Kompetenceudvikling i kerneelementer,
baseret på behandlingsmodellerne U-turn og U18"

Viden til gavn

UNG Rusmidler – Inspirationsguide

Udarbejdet af SPUK, PIHL INKLUSIVE og Trine Ry for Socialstyrelsen på baggrund af
Kompetenceudviklingsforløbet UNG Rusmidler, baseret på behandlingsmodellerne U-turn og U18

Publikationen er udgivet af:

Socialstyrelsen

Edisonsvej 1

5000 Odense C.

Tlf.: 72 42 37 00

E-mail: info@socialstyrelsen.dk

www.socialstyrelsen.dk

Udgivet 2020

Forfattere: Klaus Goldschmidt Henriksen, Trine Ry, Susanne Pihl Hansen og Peter Jensen

Opsætning: D-Grafisk, David Lund Nielsen

ISBN: 978-87-93944-39-8

Download eller se inspirationsguiden på socialstyrelsen.dk

Indhold

Forord.....	5
1. Baggrunden for UNG Rusmidler	9
Lidt historie.....	9
De unge.....	10
2. Forståelsesrammen UNG Rusmidler	13
Ung Rusmidler, U-turn og U18.....	13
Forståelsesrammen UNG Rusmidlers elementer.....	15
Om 'misbrug', problematisk brug og afhængighed	22
3. Implementering af ungesyn og behandlingstilgang	25
At møde den unge.....	26
At forstå den unge	39
At hjælpe og støtte den unge	46
4. Implementering af unge- og forældreindsatser	57
Indsatser målrettet unge	58
Indsatser målrettet forældre	66
Struktur og systematik i behandlingsindsatserne.....	68
5. Organisatorisk implementering.....	76
Introduktion og baggrundsforståelse	77
Intro- og opstartsfasen.....	82
Planlægningsfasen	90
Afprøvningsfasen	93
Opsamlings- og præsentationsfasen.....	97
Redskaber	102
Indsatsbeskrivelse – Rådgivning.....	102
Skema: Køreplan for tværgående temadag i kommunen.....	104
Litteraturliste	107

Forord

I denne inspirationsguide kan I få gode råd og konkrete redskaber til at styrke rådgivnings- og behandlingsindsatser til unge med et problematisk brug af rusmidler.

Inspirationsguiden vil give bud på velafprøvede og evaluerede tilgange og metoder, som I kan støtte jer til i udviklingen og implementeringen af nye indsatser.

Guiden tager afsæt i forståelsesrammen UNG Rusmidler.

Forståelsesrammen UNG Rusmidler bygger på behandlingsmodellerne U-turn og U18.

Forståelsesrammens fundamentet er det særlige ungesyn og behandlingstilgangen, som sammen med strukturelle elementer og metoder/teknikker udgør kerneelementerne i U-turn og U18.

Forståelsesrammen har til formål at hjælpe mindre kommuner med at oversætte og tilpasse kerneelementerne fra U-turn og U18 til den lokale kontekst.

Guidens indhold bygger på erfaringerne fra 2½ års udviklingsarbejde i UNG Rusmidler.

UNG Rusmidler er et forløb hvor SPUK, PIHL INKLUSIVE og Trine Ry for Socialstyrelsen har udviklet, gennemført og implementeret **kompetenceudvikling i kerneelementer baseret på behandlingsmodellerne U-turn og U18** til rusmiddelbehandlere og andre relevante faggrupper i 15 mindre kommuner.

Erfaringerne fra Ung Rusmidler er beskrevet i en selvstændig erfaringsopsamling: *Erfaringsopsamling, UNG Rusmidler, Kompetenceudvikling i kerneelementer baseret på behandlingsmodellerne U-turn og U18*. SPUK, PIHL INKLUSIVE og Trine Ry, 2020.

Med denne guide ønsker vi at samle op på og formidle nogle af de væsentligste pointer og erfaringer fra Ung Rusmidler forløbet.

Det udviklingsarbejde, der har fundet sted i UNG Rusmidler, består af to dele, som er medtænkt og afprøvet i forløbet, og som også skal medtænkes i fremtidige forløb:

- Udvikling og implementering af et ungesyn og en tilgang hos ledelse og medarbejdere, der er nødvendige for, at kerneelementerne i U-turn og U18 fungerer i praksis. Det er i denne guide formuleret som forståelsesrammen UNG Rusmidler.
- Den organisatoriske implementering der sætter fokus på, hvordan metoder og indsatser kan indarbejdes i organisationens praksis.

Når den ønskede forandring bygger på et bestemt ungesyn, og når indsatsers og metoders 'effektivitet' er afhængige af dette ungesyn, må udviklings- og implementeringsstrategien også tage højde for dette.

Derfor vil vi i denne inspirationsguide:

- Præsentere forståelsesrammen UNG Rusmidler, som med afsæt i U-turn's og U18s modeller, kan være med til at opkvalificere rådgivnings- og behandlingsindsatser til unge med rusmiddelproblemer
- Præsentere modeller og redskaber til implementering af ungesyn og behandlingstilgang i praksis i mindre kommuner
- Præsentere redskaber til at implementere unge- og forældreindsatser i mindre kommuner
- Præsentere redskaber til at strukturere og organisere implementeringen i den enkelte kommune

Hvem kan få glæde af guiden?

Guiden er først og fremmest udarbejdet som inspiration og gode råd til fagpersoner og beslutningstagere i kommuner, der arbejder med udvikling af rådgivnings- og behandlingsindsatser til unge med et problematisk brug af rusmidler. Det kan for eksempel være ledere og medarbejdere i rusmiddelcentre.

Det er håbet, at kommunen kan få glæde af forståelsesrammen UNG Rusmidler som et fundament til at opbygge sin egen lokale model, og kan bruge redskaber og anbefalinger i denne guide tilpasset de lokale behov.

Guiden kan desuden være inspirerende for øvrige nøglepersoner, som er særligt interesserede i arbejdet med unge og rusmidler. Det kan for eksempel være ledere og medarbejdere i SSP, børne- og familie afdelinger og -indsatser, jobcentre, den kommunale ungeindsats, ungdomsskolen, folkeskolens afgangsklasser, klubber og væresteder, sundhedsplejen, kontaktpersoner, på Den Forberedende Grunduddannelse (FGU), i ungdomsuddannelser, VUC og på fri- og efterskoler.

Guiden kan også bruges som undervisningsmateriale til grunduddannelser, efter- og videreuddannelser til blandt andet socialrådgivere, lærere, pædagoger, vejledere samt andre, der interesserer sig for unge og deres brug af rusmidler.

Hvordan kan guiden læses?

Guiden består af 5 kapitler:

Kapitel 1: 'Baggrunden for UNG Rusmidler' giver et kort historisk rids over udviklingen i arbejdet med unge med rusmiddelproblemer og beskriver, hvor mange – og hvilke – unge der har et problematisk brug af rusmidler.

Kapitel 2: 'Forståelsesrammen UNG Rusmidler' gennemgår, *hvad forståelsesrammen er.*

Kapitlet gennemgår forståelsesrammens afsæt i kerneelementerne hos U-turn og U18. Den beskriver det særlige ungesyn og tilgangen, de strukturelle elementer og metoder og teknikker, som er fundamentet for de konkrete indsatser, og gennemgår det sprog, der benyttes, når der tales om og med de unge.

Kapitel 3: 'Implementering af ungesyn og behandlingstilgang' gennemgår, *hvordan forståelsesrammen kan implementeres i praktisk rådgivnings- og behandlingsarbejde.*

Kapitlet præsenterer en række modeller og tilgange, der kan være hjælpsomme i forhold til, hvordan du i praksis møder den unge, hvordan du forstår den unge, og hvordan du hjælper og støtter den unge.

Kapitel 4: 'Implementering af unge- og forældreindsatser' gennemgår, *hvilke forskellige indsatser der skal implementeres i den kommunale praksis, herunder hvilken struktur og systematik i indsatserne, der er vigtig at få implementeret.*

Kapitlet handler om konkrete indsatser målrettet unge og deres forældre, herunder anonym rådgivning, individuel behandling, gruppeforløb og forældregrupper, samt en række erfaringer og anbefalinger om struktur og systematik i indsatserne.

Kapitel 5: 'Organisatorisk implementering' gennemgår, *hvordan I kan arbejde med den organisatoriske implementering*

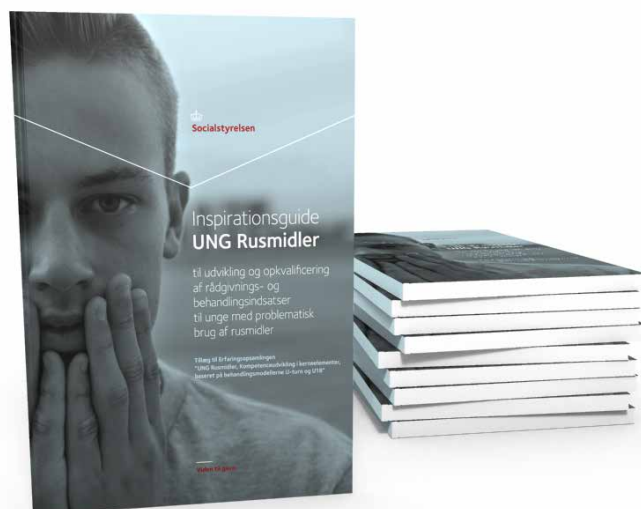
Kapitlet giver en baggrundsforståelse for implementeringen i kommunerne, herunder samspillet mellem forskellige parter, udvikling af ejerskab på alle niveauer, samt en gennemgang af de fire overordnede faser i implementeringsarbejdet: Intro- og opstartsfasen, planlægningsfasen, afprøvningsfasen og opsamlings-/præsentationsfasen.

Til slut følger nogle enkelte **redskaber**, som direkte kan bruges i kommunen, herunder et skema til en indsatsbeskrivelse for rådgivningsindsats og en køreplan for en lokal tværgående temadag i kommunen, samt en **litteraturliste**.

Tak til:

Involverede medarbejdere, ledere og styregrupper i Mariagerfjord, Norddjurs, Nyborg, Odsherred og Skive kommuner i Forløb 1; Faxe, Ikast-Brande, Jammerbugt, Odder og Ringkøbing-Skjern kommuner i Forløb 2; samt Albertslund, Haderslev, Hvidovre, Rødovre og Vesthimmerland kommuner i Forløb 3 for meget engageret deltagelse i UNG Rusmidler.

U-turn, U18, Socialstyrelsen og Center for Rusmiddelforskning for samarbejde omkring tilrettelæggelse, undervisning og erfaringsopsamling m.m.

1. Baggrunden for UNG Rusmidler

I dette kapitel gives et kort historisk rids over udviklingen i arbejdet med unge med rusmiddelproblemer, og det beskrives hvor mange – og hvilke – unge, der har et problematisk brug af rusmidler.

Lidt historie

Rådgivnings- og behandlingsindsatser til unge med et problematisk brug af rusmidler har været igennem en kolossal udvikling gennem de sidste 30 år – og det har viden og forskning på området også. I store træk er udviklingen gået fra primært at have fokus på voksne med et opioid-misbrug til også at have fokus på unge med hashproblemer – og på at møde disse unge med et særligt ungesyn (Hansen 2019).

Før 1990 tog misbrugsbehandling oftest udgangspunkt i voksne over 18 år: Gennemsnitsalder ved indskrivning i behandling lå typisk i starten af 30'erne. Samtidig var behandlingen primært rettet mod misbrug af opioider, fx heroin. Misbrugsbehandlingen var forankret i amtslige misbrugsinstitutioner og/eller hos private udbydere og foregik som dag- eller døgnbehandling.

Op gennem 90'erne kom der gradvist større opmærksomhed på de unge under 25 år og på hash. I 1995 begyndte Fyns Amts Misbrugscenter, som et af de første steder i Danmark, at tilbyde hashafvænning til unge.

I 00'erne blev de første ambulante rådgivnings- og behandlingstilbud til unge under 25 år etableret, og i 2004 blev de første sten lagt til dét, der de følgende år udviklede sig til hhv. U-turn-modellen i Københavns Kommune og U18-modellen i Aarhus Kommune. I 2005 blev der indført behandlingsgaranti, også til unge under 18 år med et behandlingskrævende forbrug af rusmidler. Voksne over 18 år fik behandlingsgarantien et par år tidligere.

Siden midten af 00'erne har især *Center for Rusmiddelforskning* v/ Aarhus Universitet, men også *Sociologisk Institut* v/ Københavns Universitet og *CEFU, Center for Ungdomsforskning*, Aalborg Universitet, forsket i unges brug af rusmidler og generelle trivsel, og mange kommuner har etableret særlige rådgivnings- og behandlingsindsatser til unge under 25 år, bl.a. som følge af politiske udspil og udviklingsprojekter udbudt på området af Socialstyrelsen: *Projekt misbrugsbehandling til unge under 18 år*; *Metodeprogrammet*; *Projekt Andre Valg* og *Projekt: Udbredelse af behandlingsmodeller til unge med misbrug*, som UNG Rusmidler er en del af.

Det særlige ved de rådgivnings- og behandlingstilbud, der i dag tilbydes unge, er, at der typisk er fokus på:

- At de unge først og fremmest er unge – med alt hvad det indebærer af udvikling og uddannelsesforløb, frigørelsesprocesser og identitetsdannelse, ungdomsliv med fester og gang i den samt overgang til voksentilværelse
- At de unges motivation kan være svingende – at de unge ofte er ambivalente, fordi der med stofferne også følger venner, social kapital m.m.
- At det mest udbredte stof blandt unge er hash, og at de derudover har let adgang til stort set alle slags stoffer, uanset hvor i landet de bor
- At alkoholproblemer oftere popper op, som noget de unge gerne vil have hjælp til at få bedre styr på.

Samtidig har de mange rådgivnings- og behandlingstilbud fået adgang til ny og grundig viden, bl.a. qua den forskning, der er foretaget på området, og som er blevet formidlet til praksisfeltet gennem lettilgængelige fagbøger, konferencer og målrettede kompetenceudviklingsforløb.

De unge

Center for Rusmiddelforskning har givet et bud på hvor mange unge mellem 15–25 år, der har et problematisk brug af rusmidler (*Pedersen 2020*):

- **Omkring 17.000 unge** (2%) ryger hash hver dag/næsten hver dag (*20+ dage om måneden*).
- **Omkring 24.500 unge** (3%) ryger hash (*20+ dage om måneden*) og/eller tager kokain, ecstasy og/eller hallucinogener (*mindst 4 dage om måneden*).
- **Omkring 30.000** (3,7 %) har et rådgivnings-/behandlingskrævende forbrug af alkohol.

Udover at kende til antallet af unge, der har et problematisk brug af rusmidler, kan det være interessant at se nærmere på, hvem de unge er. Interessant fordi det kan give en pejling på, om rådgivnings- og behandlingsindsatserne også matcher de unge, der har mest brug for netop rådgivning og behandling.

Center for Rusmiddelforskning har udarbejdet ungeprofilerne:

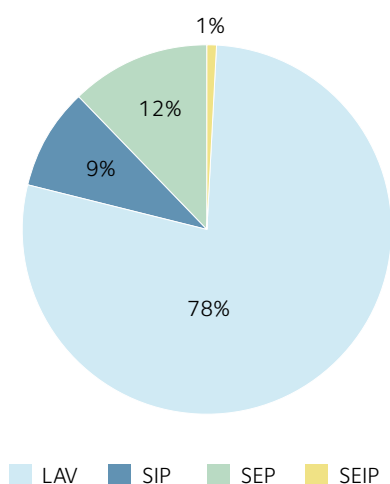
- LAV – unge med en lav grad af internaliserende og eksternaliserende problemer.
- SIP – unge med svære internaliserende problemer, for eksempel angst, depression, lavt selvværd, selvmordstanker og selvmordsforsøg.
- SEP – unge med svære eksternaliserende problemer, fx unge, hvis skolegang har været præget af konflikter med lærere, bortvisning og fravær fra skole, og som i højere grad har begået kriminalitet.
- SEIP – unge, som både har svære eksternaliserende og internaliserende problemer, dvs. unge, der både oplever konflikter med omverdenen og har svært ved at tilpasse sig til samfundets regler og normer samtidig med, at de har det psykisk svært.

Blandt danske unge generelt vil ca. 78% kunne placeres i kategorien LAV, mens 22% ville være placeret i en af de tre øvrige kategorier af unge med svære eksternaliserende og/eller internaliserende problemer: SIP, SEP eller SEIP (*Pedersen m.fl., 2015*).

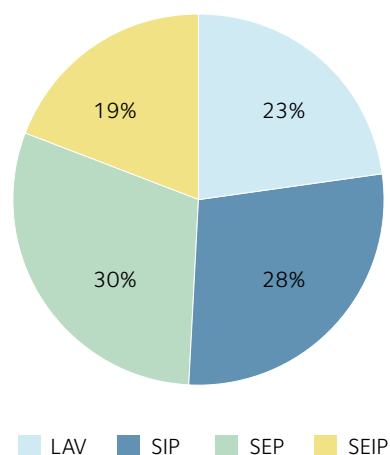
Blandt deltagerne i de 15 kommuner i UNG Rusmidler placeres de unge omvendt: 23% i kategorien LAV mens de øvrige 77% fordeler sig mellem de andre kategorier:

Ungeprofiler - alle unge mellem 15-25 år

Ungeprofiler - UNG Rusmidler

Denne fordeling vil formentlig kunne findes i mange kommuners rådgivnings- og behandlingsindsatser.

Et kendskab til de unges profiler vil kunne styrke overvejelserne omkring hvilke type indsatser, der er behov for.

Ungeprofilerne afspejler, at mange af de unge er udfordret af 'vilde problemer' (Hansen 2019). Det er for eksempel komplekse problemer, hvor der ikke umiddelbart findes en enkel løsning, hvor der ikke er én indlysende måde at håndtere dem, og hvor det ikke er muligt direkte at overføre erfaringer fra lignende problemer, fordi andre faktorer også spiller ind. (Læs mere om tamme og vilde problemer i kapitel 3. Implementering af ungesyn og behandlingstilgang, Tag højde for typen af den unges udfordringer)

Hvor kan du få mere viden?

- Susanne Pihl Hansen: *De sidste 30 års udvikling: Unge med et problematisk brug af rusmidler*, PIHL INKLUSIVE, 2019
- Socialstyrelsen: *Nationale Retningslinjer – for den sociale stofmisbrugsbehandling*, Socialstyrelsen, 2016
- Peter Ege: "Hvad skal vi stille op med begrebet afhængighed?", STOF Tidsskrift for stofmisbrugsområdet nr. 19, 2012
- Mads Uffe Pedersen: "Udvikling af misbrug og afhængighed af rusmidler", Aarhus Universitetsforlag, 2005
- Mads Uffe Pedersen m.fl.: *UngMap. En metode til identificering af særlige belastninger, ressourcer, rusmiddel-brug/misbrug og trivsel blandt danske 15-25-årige*. Resultater fra den nationale stikprøveundersøgelse, Center for Rusmiddelforskning, 2014
- Mads Uffe Pedersen m.fl.: *Trivsel og brug af rusmidler blandt unge*, Center For Rusmiddelforskning, 2020
- Mads Uffe Pedersen m.fl.: *Unge der misbruger rusmidler*, Århus Universitet, 2012
- Dan Orbe: *Fra labyrinten del I og II. Om unge i behandling i U-turn*, Københavns Kommunes tilbud til unge, der har problemer med stoffer, Center for Unge og Misbrug, U-turn, Socialforvaltningen, Københavns Kommune, 2011
- Sundhedsstyrelsen: *Overvågning af narkotikasituationen*

2. Forståelsesrammen UNG Rusmidler

I dette kapitel gennemgås forståelsesrammens afsæt i kerneelementerne hos U-turn og U18. Kapitlet beskriver det særlige ungesyn og tilgangen, de strukturelle elementer og metoder og teknikker, som er fundamentet for de konkrete indsatser, og gennemgår det sprog, der benyttes, når der tales om og med de unge.

UNG Rusmidler, U-turn og U18

I perioden 2011 til 2014 har Socialstyrelsen i projektet: *Misbrugsbehandling til unge under 18 år* afprøvet indførelsen af tre behandlingsindsatser til unge i misbrugsbehandling: U-turn-modellen i to kommuner, U18-modellen i to kommuner samt MST-SA-modellen i to kommuner.

SFI (nu VIVE) har evalueret udbredelsen af de tre modeller og blandt andet konkluderet at:

'... andelen af unge, der har brugt rusmidler, reduceres for alle tre behandlingsmodeller. Samlet set er denne andel signifikant reduceret fra ca. 80 pct. til ca. 50 pct. af de unge. Ser vi specifikt på de unges hashforbrug, er andelen af unge, som har røget hash to eller flere gange om ugen, faldet signifikant fra 59 pct. til 26 pct' (Termansen 2015)

I perioden 2016 til 2019 har Socialstyrelsen fortsat udbredelsen af de to modeller: U-turn-modellen i yderligere fem kommuner og U18-modellen i yderligere fire kommuner.

Ikke alle kommuner har imidlertid et organisatorisk set up eller en målgruppekapacitet, der gør det muligt at implementere enten en hel U-turn-model eller en hel U18-model. Derfor blev UNG Rusmidler sat i verden som en mulighed for mindre kommuner til at modtage kompetenceudvikling i indsatser, der er inspireret af U-turn og U18. De 15 mindre kommuner i UNG Rusmidler skulle støttes i at implementere udvalgte kerneelementer for at udvikle deres rusmiddelindsats til unge.

For at støtte kommunerne i dette arbejde var opgaven i første omgang at få tydeliggjort kerneelementerne i U-turn- og U18-modellerne. Her blev det klart, at det særlige i de to modeller knytter sig til deres ungesyn og tilgang – og ungesynet og tilgangens afsmitning på de konkret anvendte metoder og indsatser. Kerneelementerne er med andre ord ikke alene de enkelte specifikke indsatser (fx rådgivning, individuel behandling, gruppeforløb, forældregruppe eller konsulentfunktion), men dét disse indsatser hviler på, nemlig et særligt ungesyn og tilgang hos de medarbejdere, der skal arbejde med de unge. Det er dette samspil mellem ungesyn/tilgang og de konkrete indsatser, der er kerneelementerne i de to modeller – modellernes rødder.

Hvor kan du få mere viden?

- Tina Termansen m.fl.: *Unge i misbrugsbehandling. En evaluering af tre behandlingsindsatser*. SFI, 2015
- Henriksen, Klaus Goldschmidt, Trine Ry, Susanne Pihl Hansen, Peter Jensen og Anna Lindqvist: *Erfaringsopsamling Ung Rusmidler. Kompetenceudvikling i kerneelementer baseret på behandlingsmodellerne U-turn og U18*. Socialstyrelsen, 2020

Forståelsesrammen UNG Rusmidlers elementer

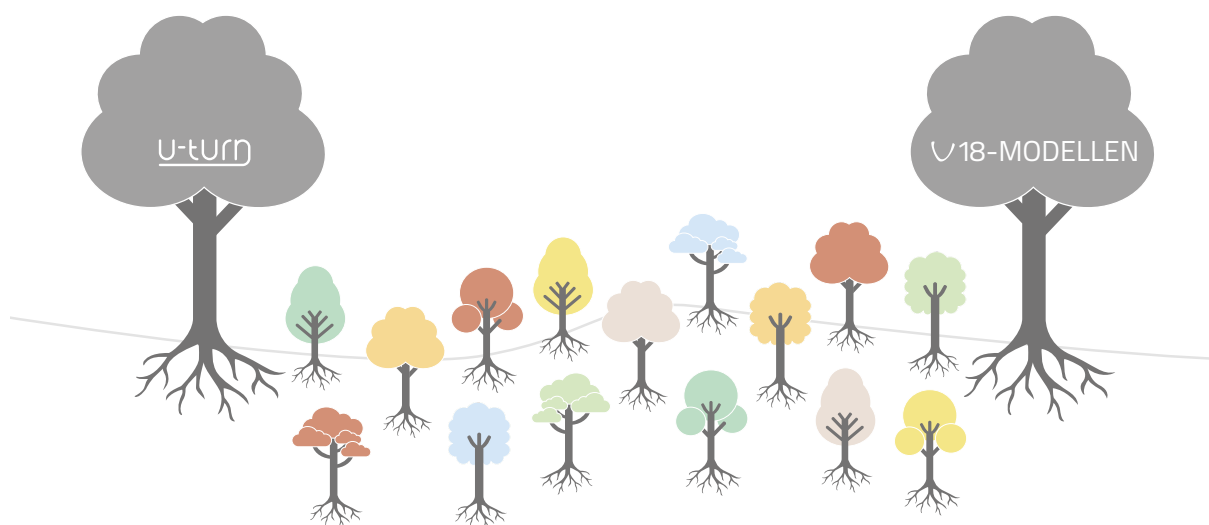
I samklang med U-turn, U18 og Socialstyrelsen er kerneelementerne i de to modeller blevet formuleret i en forståelsesramme, som vi kalder forståelsesrammen UNG Rusmidler.

+ Definition

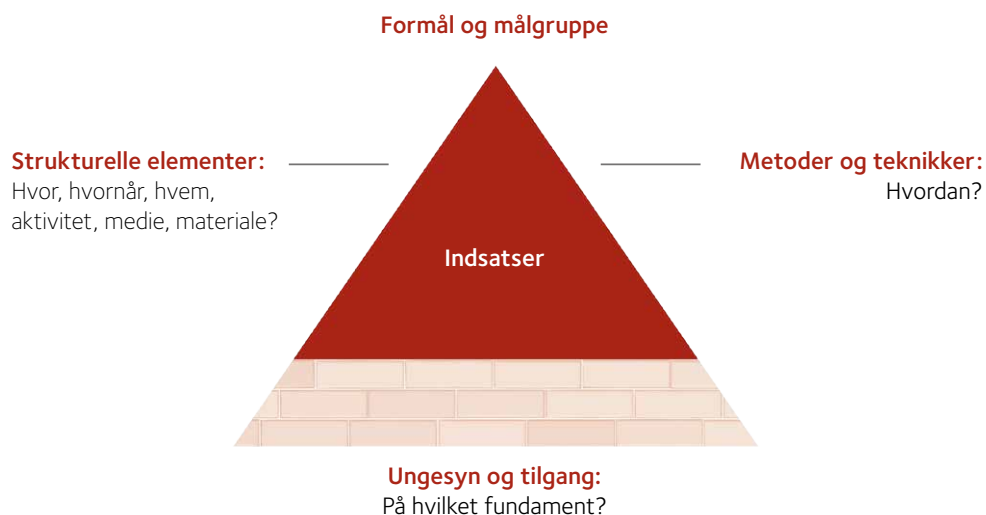
- Forståelsesrammen UNG Rusmidler bygger på behandlingsmodellerne U-turn og U18.
- Forståelsesrammens fundament er det særlige ungesyn og behandlingstilgangen, som sammen med strukturelle elementer og metoder/teknikker udgør kerneelementerne i U-turn og U18.
- Forståelsesrammen har til formål at hjælpe mindre kommuner med at oversætte og tilpasse kerneelementerne fra U-turn og U18 til den lokale kontekst.

Forståelsesrammen er ikke en manual, der skal følges til punkt og prikke. Det er en særlig tilgang og systematik, der kan kvalificere kommunernes rådgivnings- og behandlingssindsatser til unge med rusmiddelproblemer.

Det betyder, at der ikke er én måde at udfolde forståelsesrammen på. Erfaringen fra de 15 kommuner i UNG Rusmidler er, at forståelsesrammen bliver udfoldet og oversat på 15 forskellige måder – med udgangspunkt i den enkelte kommunes situation, hidtidige praksis og fremadrettede udviklingsmål. Men alle 15 lokale modeller står på et fælles grundlæggende fundament, 'rødderne', der bygger på kerneelementerne fra U-turn og U18 omsat i forståelsesrammen UNG Rusmidler. (Figur 1).

Figur 1. Fundamentet for UNG Rusmidler.

Figur 2: Forståelsesrammen UNG Rusmidler

Forståelsesrammen UNG Rusmidler har bl.a. taget udgangspunkt i en artikel, som Mads Uffe Pedersen m.fl. har skrevet i STOF-bladet i forbindelse med evaluering af metodeprogrammet for stofmisbrugsbehandling (2014–2018). Artiklen opstiller tre dimensioner, som Center for Rusmiddelforskning opdeler behandlingsmetoder efter: Grundsyn, Samtaleteknikker og Strukturelle elementer (Pedersen 2018).

Vi har ladet os inspirere af dette og brugt de tre dimensioner som afsæt for at udvikle ovenstående forståelsesramme, der bygger på kernelementer i U-turn og U18 modellerne.

Formål og målgruppe

Formålet er at hjælpe den unge til at **reducere eller stoppe sit brug af rusmidler, samt reducere skaderne af rusmiddelbruget** ved hjælp af rådgivning- eller behandling.

Målgruppen for rådgivnings- og behandlingsindsatserne **er unge mellem 15 og 25 år** med et problematisk brug af rusmidler, samt **de unges familier og netværk**.

Ungesyn og tilgang

På hvilket fundament?

De unge er først og fremmest unge

Det centrale fundament i ungesynet er at betragte de unge som netop først og fremmest unge. Sådan betragter de unge også typisk sig selv, og ikke som 'misbrugere' – uanset at de måske har et stort og problematisk brug af rusmidler. Det vil sige at anlægge **et helhedssyn** omkring den unge og hans/hendes liv, hvor et problematisk brug af rusmidler i høj grad ses som **et symptom på** – og skal ses i sammenhæng med – den unges øvrige udfordringer og ressourcer. Det betyder, at samtaler med den unge typisk vil tage afsæt i, hvordan den unge har det, hvad der optager ham/hende, hvad der er hans/hendes ressourcer og udfordringer osv. En samtale vil ikke nødvendigvis begynde med den unges brug af rusmidler. Behandleren skal være åben for at forstå den unges mangesidede behov som en forudsætning for at kunne forstå den unges brug af rusmidler. Det kan fx være behov for social- og økonomisk tryghed, behov for kærlighed og tætte relationer, behov for at være et

unikt, anerkendt og respekteret menneske, behov for at kunne realisere sine personlige potentialer eller behov for at kunne finde en mening med livet.

Indsatsen vil ligeledes tage afsæt i **et udviklingssyn**, der møder de unge, som unge mennesker på vej i livet.

Rusmidler giver mening for den unge

Set fra den unges synspunkt giver brugen af rusmidler mening – også selvom det har negativ indflydelse på den unge i mange forskellige sammenhænge. Derfor er det en vigtig del af rådgivnings- og behandlingsindsatsen at **forstå og have respekt for den unges egne valg**, fordi det er en forudsætning for, at behandler og ung sammen kan finde frem til de vigtige faktorer i den unges liv, der skal tages højde for og arbejdes med i det videre forløb. Det betyder, at en åben nysgerrighed og evne til fordomsfrit at lytte og forstå den enkelte unges unikke situation og dagsorden, er en helt central kompetence for behandlerne.

Fokus på den unges hverdagsliv

En del af dette er at have fokus på **kontekst, rammer og relationer** omkring den unges liv. Det betyder, at rådgivnings- og behandlingsindsatserne herunder gruppe- og forældreindsatser i høj grad skal have en **bred socialpædagogisk tilgang** til at forstå og behandle den unges rusmiddelbrug. Konkret skal behandlerne derfor også være nysgerrige på – og forholde sig til – struktur og rammer omkring den unges hverdagsliv, herunder bolig, skole, fritid, rytmer, rammer og normer i familien, den unges relationer til forældre og øvrige slægtninge og forhold til venner og kammerater, den unges behov for støtte af betydningsfulde voksne og den unges særlige behov for omsorg.

Samskabelse mellem ung og behandler

En central del af ungesynet er, at den unge har en **unik viden og unikke erfaringer omkring sit eget liv**. Det betyder, at den unge skal inddrages som en **aktiv part** i tilrettelæggelse og gennemførelse af sit eget rusmiddelrådgivnings- og/eller behandlingsforløb. Det afspejler et behandlingssyn, hvor den unge indgår i **samskabelse** sammen med den professionelle behandler, i modsætning til en behandlingsform, hvor den unge ses som en mere eller mindre passiv modtager af professionel behandling for sit problematiske brug af rusmidler. En side af denne tilgang er, når rusmiddelbehandler og ung indgår sammen i **Fælles Tredje aktiviteter**, der kan være med til at styrke det fælles fokus på den unges **ressourcer og forandringspotentiale** og styrke den unges **motivation**. Det sker, når behandlerne, udover forskellige former for samtale, også er sammen med den unge i forbindelse med mindfulness eller fysisk træning, produktion af billeder, tekster og musik, eller inddrager den unge i **praksisfællesskaber** omkring for eksempel madlavning, tænketanke eller formidling af deres personlige erfaringer til professionelle.

Møde den unge hvor han/hun er

Det er vigtigt at være opmærksom på, at den unge typisk **er ambivalent**. Det vil sige, at der ikke er tale om en lineær bevægelse i den unges forløb fra umotiveret til motiveret, men at den unge typisk bevæger sig mellem forskellige grader af **motivation** og tro, mod og vilje til forandring. Det betyder, at det hele tiden er en udfordring for behandleren, i samarbejde med den unge, at finde den unges **nærmeste udviklingszone**. Det stiller krav til behandlerne om en høj grad af tålmodighed og rummelighed og en stor evne til at kunne forstå og tilpasse sig den unges dagsaktuelle situation, tilstand og behov. En del af dette er villigheden til at modtage unge, som ikke umiddelbart er motiverede for at skabe forandringer i deres brug af rusmidler, men er kommet til rusmiddelrådgivningen på grund af et ydre pres fra forældre eller andre.

Inddrage familie og netværk

En væsentlig del af ungesyn og tilgang er også **et systematisk fokus på inddragelse af familie og netværk** i det omfang, det er muligt, og hvor det giver mening for den unge. Det kan ske ved at invitere forældrene med ind i den unges behandlingsforløb, eller ved at iværksætte særlige tilbud til forældrene, fx forældregrupper.

Ungesyntet og tilgangen er fundamentet i forståelsesrammen og gennemsyrrer derfor de strukturelle elementer og brugen af metoder og teknikker.

Strukturelle elementer

Hvor, hvornår, hvem, aktivitet, medie, materiale?

De strukturelle elementer handler om, hvordan rusmiddeltilbuddet bliver tilgængeligt og attraktivt for den unge, og om måden medarbejderne organiserer sig på og opbygger en fælles kultur og tilgang til de unge.

Let tilgængeligt tilbud

Det er vigtigt, at rådgivnings- og behandlingstilbuddet til unge er **synligt, frivilligt, let tilgængeligt** og har en **'lav dørtærskel'**, hvor det er let at komme ind – og hvor den unge kan gå igen, når han/hun har lyst til det. Mange unge vil i første omgang ikke opfatte deres rusmiddelbrug som problematisk, uanset dette brugs størrelse og negative indflydelse på deres liv i øvrigt. Det er vigtigt at undgå, at den unge oplever sig stigmatiseret, når han/hun skal i kontakt med rådgivnings- og behandlingstilbuddet. Det betyder, at tilbuddet til unge med fordel kan placeres i egne lokaler med egen indgang adskilt fra rusmiddelbehandlingen af voksne. Det kan også betyde, at rådgivningen kobler sig op på andre ungeindsatser i kommunen, som for eksempel ungdomsskolen, eller at rådgivningen finder sted i forbindelse med udadvendte, uforpligtende aktiviteter som for eksempel en ugentlig cafedag med billig og sund mad.

Mulighed for anonymitet

Rådgivningstilbud til unge skal give mulighed for **anonymitet**, så den unge oplever, at de første kontakter med rådgivningstilbuddet helt foregår på hans/hendes præmisser, og at han/hun kan trække sig ud igen uden nogen former for konsekvens. Det er en af forudsætningerne for at nå ud til de unge, der har sværest ved at bede om hjælp, og som på forhånd er skeptiske overfor 'kommunen' og professionelle behandlere.

Attraktive rammer

Rusmiddeltilbuddet til unge skal være et **attraktivt tilbud**, hvor det betyder noget for den unge at komme – og være et tilbud, som den unge nødtigt vil miste. Det betyder, at der er fokus på **rammerne og stemningen** i og omkring lokalerne. Det handler for eksempel om, at indretningen af lokaler, møblering, billeder osv. er **indbydende, personlige og imødekommende** i modsætning til mere traditionelle offentlige kontorer og klinikker med traditionelle venterum osv. En imødekommende stemning kan for eksempel skabes, når den unge bliver modtaget aktivt af en voksen, der byder på kakao, eller at lokalerne dufter af nybagte boller eller har et ikke-institutionelt udtryk.

Fleksibilitet og imødekommenhed

Både rådgivning og behandlingstilbud til unge er **fleksible**. Det betyder, at både rådgivningsforløb og behandlingsforløb kan tilpasse sig den unges behov i forhold til længde, intensitet og fysisk placering.

Hvor ofte de unge skal møde op, på hvilke **tidspunkter** på døgnet, og **hvor længe** deres forløb skal vare, skal tilpasses den enkelte unge. Nogle unge vil for eksempel have svært ved at overskue at skulle gennemføre meget lange gruppeforløb, og det vil være en hjælp for unge, der er i uddannelse, at de kan modtage deres hjælp efter skoletid.

Idet der er en høj frekvens af udeblivelser for de unge, er det vigtigt at tage stilling til, om de unge skal **påmindes** deres samtaler, og om der er andre tiltag, der kan **sikre at den unge møder op**. Det kan for eksempel være, at samtalen foregår hjemme hos den unge, at den unge bliver hentet af en rusmiddelbehandler eller får følgeskab af en forælder eller kontaktperson.

De unges motivation er ofte svingende, og det er et stort skridt for dem at bede om hjælp. Det betyder, at der skal reageres hurtigt, når de beder om hjælp. Tilgangen til mødet med unge og forældre er **serviceorienteret** og bærer præg af et *'Vi er til for jer'*.

Fælles tilgang blandt medarbejderne

Det er vigtigt, at **medarbejderne er personlige og aktivt imødekommende**, at de tilbyder sig for de unge og indbyrdes har en god stemning, der gør den enkelte medarbejder bedre og gladere i sit arbejde med den unge.

Det har også betydning, hvordan medarbejderne arbejder sammen og supplerer hinanden i arbejdet. Den enkelte medarbejder skal kunne **håndtere forskellige opgaver** og mangesidede samtaler med den unge, så den unge oplever at møde en voksen, der ikke straks henviser videre til andre. Det forudsætter også, at medarbejderne har **en fælles tilgang** til arbejdet og fælles forståelse af ungesynet. En side af dette er, at det også er betydningsfuldt for den unge, at der er en **god stemning** blandt medarbejderne i det daglige kollegiale samarbejde.

Dokumentation sammen med den unge

Der stilles ofte en række lovgivningsmæssige og lokale krav til **dokumentation** af de unges forløb. De unge kan reagere negativt, hvis de oplever at blive mødt af et system fremfor et menneske. Derfor arbejdes der med at sikre, at den dokumentation, der skal udfyldes, bliver meningsfuld i forhold til den unges mål, samt i forhold til udviklingen af relationen mellem behandler og ung. Den måde dokumentationen håndteres på, skal derfor tilrettelægges i samarbejde med den enkelte unge, hvilket betyder, at den kan tages over flere gange, kan klares både hen over computer og en gåtur og forsøges integreret i den øvrige samtale og opfølgning med den unge.

Metoder og teknikker

Hvordan?

Ungesynet har betydning i forhold til hvilke metoder, der anvendes i arbejdet, samt i måden hvorpå de enkelte metoder forstås og bruges.

U18 og U-turn benytter sig af flere alment anerkendte metoder. Det er for eksempel **MI (motive-rende samtale), systemiske, narrative og kognitive tilgange, anerkendende og løsningsfokuseret metode og mindfulness.**

Anerkendende metoder

Det er et gennemgående træk ved valg af metoder, at de alle følger det **heliotropiske princip**, som blandt andet betyder, at have **fokus på drømme, ressourcer, på det der lykkes og undtagelser fra problemerne** og på at finde **det meningstunge**, der har betydning for den unge. Det betyder også, at metoder, der ikke følger dette princip, ikke bliver benyttet – eller bliver tilpasset det grundlæggende ungesyn.

For alle metoder gælder det, at de tilpasses det konkrete arbejde med den unge, hvilket for eksempel betyder, at det udviklingsmæssige perspektiv inddrages i forhold til, hvad de unge kognitivt og følelsesmæssigt kan profitere af. Nogle unge profiterer for eksempel af, at der arbejdes med skemaer i dialogen, mens andre profiterer af, at de kan bevæge sig under dialogen.

Det er et vigtigt princip, at **relationen kommer før metodetroskab**. Det betyder, at det altid vil være det konkrete forløb omkring en ung, som bestemmer hvilke metoder, der er de rigtige at tage i anvendelse. Det betyder også, at metoder anvendes tilpasset til den konkrete kontekst, som er omkring ung og medarbejder.

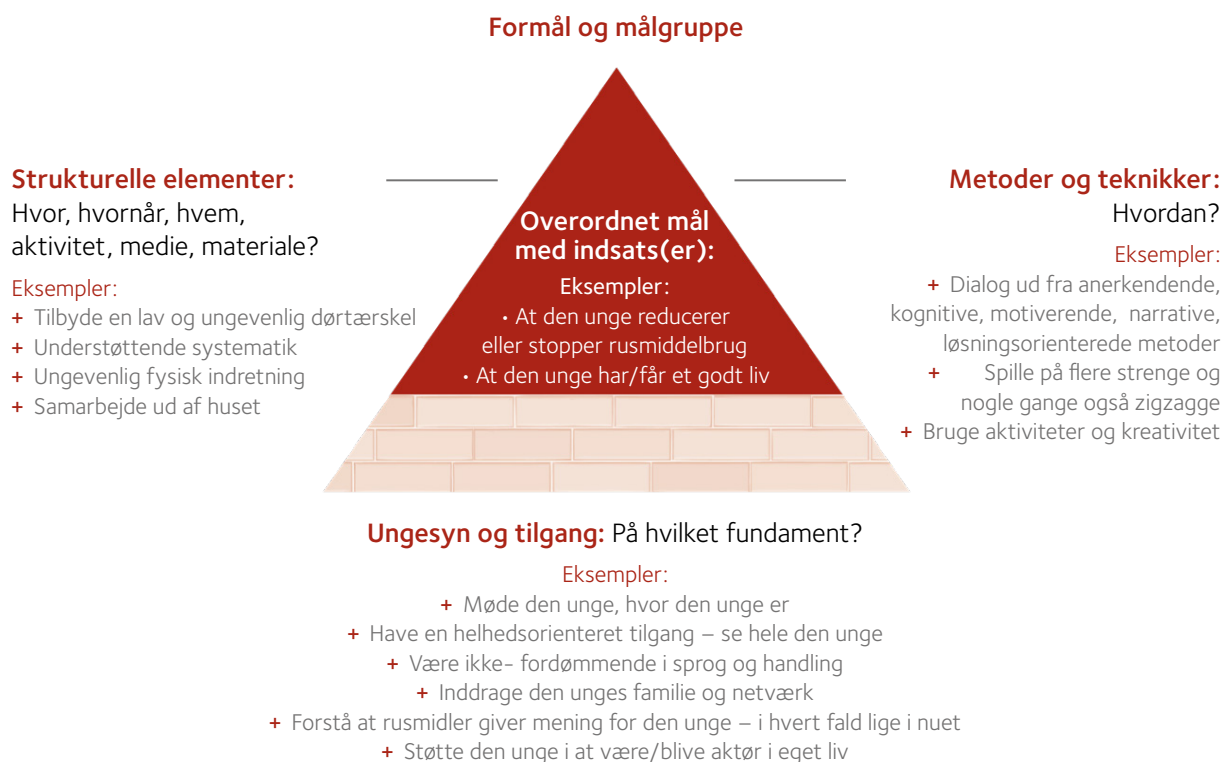
Samtidig lægges der også vægt på, at **behandleren bruger sig selv**, sine særlige kompetencer og livserfaringer i arbejdet sammen med den unge. Det betyder, at dialogen er central, og at behandleren skal **vise en reel og åben interesse** for den unge og hans situation og position.

Det er helt afgørende for den unge, at han/hun skal føle sig **set og lyttet til** af en voksen og opleve, at han/hun kan tale om og få **hjælp til de svære ting**. Det kan både være psykiske og sociale udfordringer, som den unge går og tumler med og **hjælp til brobygning til skole eller job**.

Aktiviteter og praksisfællesskaber

På samme måde er det med til at fastholde den unge i forløbet hos rusmiddeltilbuddet, når han/hun oplever at indgå i **et praksisfællesskab** sammen med andre unge, hvor der måske er mulighed for at **engagere sig i aktiviteter**.

En side ved det særlige ungesyn hos U18 og U-turn er, at samtalen med den unge godt kan finde sted i andre former end i et samtalerum. Det kan fx være gennem at bruge **fysisk træning, mindfulness eller en form for æstetisk dokumentation**, hvor den unge gennem kreativt arbejde med et konkret produkt kan skabe afstand og overblik i forhold til de problemer, der ligger til grund for hans/hendes brug af rusmidler.

Figur 3. Forståelsesrammen UNG Rusmidler med eksempler

Om 'misbrug', problematisk brug og afhængighed

Omtale af de unges brug som et 'misbrug' og de unge som 'misbrugere' er for rigtig mange ungebehandlere og socialarbejdere helt almindeligt. Det er let at anvende et fælles begreb som 'misbruger', når de unge, der er i målgruppen for denne inspirationsguide, skal beskrives på kort plads.

+ **Ung Rusmidler** taler om 'brug' og 'problematisk brug' af rusmidler, men ikke 'misbrug', der er et stemplende begreb, der lægger op til fortolkning.

Begrebet 'misbruger' lægger imidlertid op til en individuel fortolkning og udløser forskellige forståelser hos hver eneste læser, afhængigt af læserens egen historie, egne erfaringer og forforståelse af begrebet 'misbruger'.

At den unge er 'misbruger', siger ikke mere præcist, hvad den unges udfordringer er med rusmidler: Hvor meget ryger han/hun? Hvor ofte? I hvilke sammenhænge? Er han/hun afhængig? Og hvis ja: Psykisk afhængig, social afhængig, fysisk afhængig eller en kombination af flere? Og hvad betyder det for netop ham/hende, når det siges, at han/hun er 'afhængig'? Alt sammen vigtige spørgsmål når I skal møde den unge, hvor netop han/hun er og starte rådgivningen/behandlingen der.

At anvende en 'definerende term' (Hansen 2017) som 'misbruger' er derudover problematisk fordi:

- Den unge altid er mere end blot en, der bruger rusmidler. Han/hun er også ung, et familiemedlem, en god ven, en ung, der er ensom – og så meget andet. Og hvis man vil forstå den unge og hans/hendes komplekse ressourcer og udfordringer, skal man ikke sætte ham/hende i en bås som 'misbruger'.
- 'Misbruger' er et stemplende begreb, som gør, at nogle unge på forhånd vil afvise at få hjælp af voksne, fordi de ikke oplever sig som 'misbrugere', men som brugere af for eksempel hash. Og i mange unges bevidsthed er en misbruger en ældre bums, der er gået i hundene pga. stoffer eller alkohol.

Skal hver enkelt ung forstås korrekt, er det i stedet for hensigtsmæssigt at anvende 'beskrivende sætninger', der er kendetegnet ved at beskrive konkrete situationer og handlinger omkring den enkelte person i detaljer. De konkrete beskrivelser bidrager til at skabe et fælles billede og en fælles forståelse. Det er for eksempel beskrivende at sige: 'Han ryger x gram hash, når han skal sove og når ...' fremfor det definerende: 'Han er misbruger'. Beskrivende, konkrete sætninger bidrager både til en fælles forståelse blandt de professionelle og skaber samtidig mulighed for en fælles forståelse i kommunikationen med den unge og hans/hendes familie.

Det er et helt centralt element i ungesynet hos U-turn og U18 og i forståelsesrammen UNG Rusmidler, at den unge først og fremmest er ung – og ikke misbruger, selvom han/hun har et problematisk brug af rusmidler.

Det kan derfor være langt mere konstruktivt at tale om et brug af rusmidler og et problematisk brug, hvis den unge i øvrigt tager fysisk, psykisk eller socialt skade af bruget og ikke kan komme videre ved egen hjælp.

Det har været en interessant observation i UNG Rusmidler, at mange af de unge, som er blevet interviewet, har omtalt sig selv som misbrugere. Men det er vel og mærke også unge, der har erkendt, at de har et problem og er tilknyttet et behandlingsforløb i et rusmiddelcenter. Når unge omtaler sig selv som misbrugere eller deres forbrug som et misbrug, accepteres dette naturligvis, og medarbejderen har her mulighed for, at få den unge til at udfolde, hvad der ligger bag begrebet.

Pointen er, at hvis man vil have fat i de unge, der har problemer med rusmidler, men ikke kommer af sig selv til rusmiddelcenteret, så kan brugen af misbrugsbegrebet være med til at holde de unge væk. Og når de unge selv bruger ordet misbrug da at være nysgerrig på, hvad der ligger bag deres brug af ordet.

Det er vigtigt at være opmærksom på, at der også bag den mindre stigmatiserende betegnelse 'problematisk brug', gemmer sig unge med vidt forskellige historier, udfordringer og ressourcer.

Definitionerne, der fremgår af boksene, kan være nyttige, når I skal tilrettelægge jeres rådgivningsindsats og overveje, hvilke målgrupper I vil have for indsatsen – herunder om der er målgrupper af unge, I ikke når.

Anbefalinger

Drøft i medarbejdergruppen:

- Hvordan omtaler og beskriver I de unge i jeres rådgivnings- og behandlingsindsats? Hvordan bruger I begreberne misbrug, brug af rusmidler, problematisk brug af rusmidler?

+ Definition af problematisk brug

Et **problematisk brug** er et brugsmønster af et eller flere rusmidler der medfører, sociale, psykiske eller fysiske problemer eller skader.

Det er konsekvenserne af bruget af rusmidlet og ikke rusmidlet i sig selv, der afgør om en person har et problematisk brug.

(Socialstyrelsen 2016)

+ Definition af afhængighed

Fysisk afhængighed

Kroppen er tilvænnet stoffet, man bliver „syg“ (får abstinenser), hvis stoffet ikke indtages jævnligt. Man er tilvænnet (er hooked) og skal have mere og mere stof for at opnå samme virkning.

Psykisk afhængighed

At man kan lide stoffets virkning, at man har „trangen“ og hungrer efter virkningen (som at være sliksyg eller have lysten til at ryge). Vanen, bestemte situationer, man plejer at gøre det i. Man kan blive rastløs, irriteret, deprimeret og få søvnbesvær, hvis man ikke får stoffet.

Social afhængighed

Hvis indtagelse af stoffet bliver en stor del af samværsformen, måske hovedformålet med vennekredsens sammenkomst, kan det være utrolig svært at sige fra.

3. Implementering af ungesyn og behandlingstilgang

I dette kapitel præsenteres en række modeller og redskaber, der kan understøtte implementeringen af ungesyn og behandlingstilgang i de enkelte kommuners praksis.

Kapitlet indeholder tre dele:

- Hvordan møder du den unge?
- Hvordan forstår du den unge?
- Hvordan hjælper og støtter du den unge?

Kapitlet bygger på konkrete erfaringer fra implementeringen af UNG Rusmidler i 15 mindre kommuner landet over samt på relevant teori.

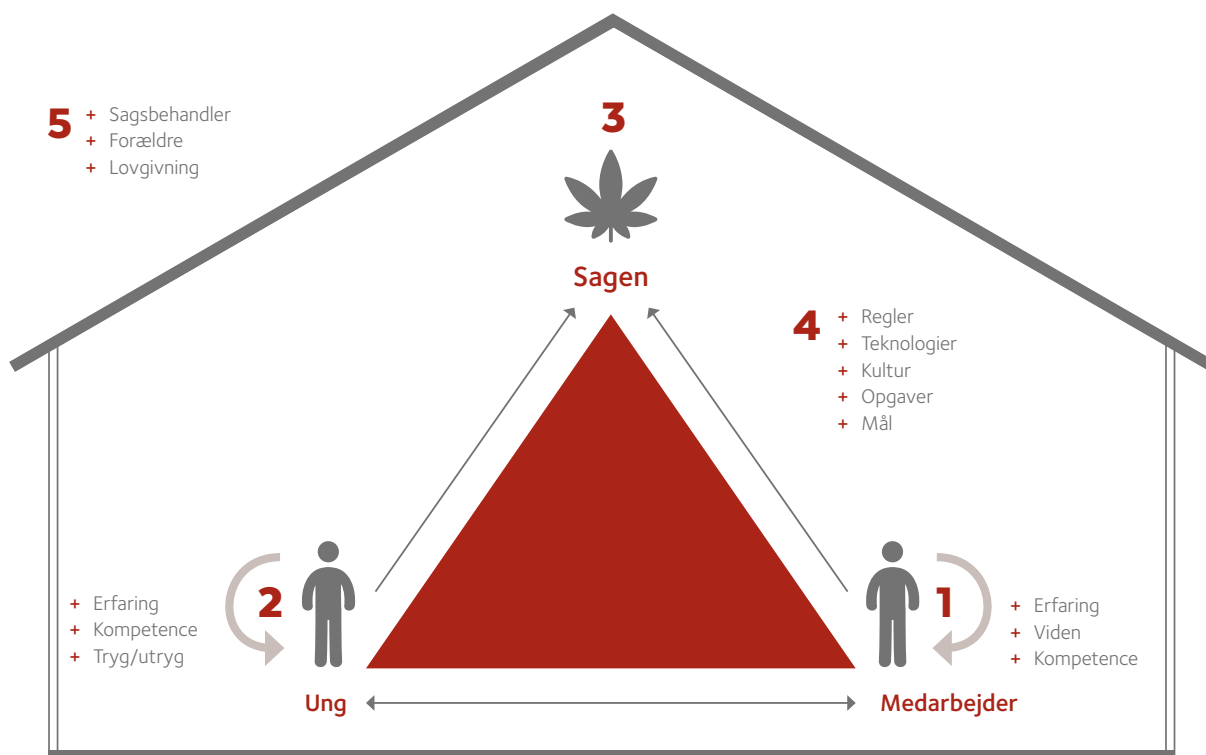
At møde den unge

Vær bevidst om hvad der sker i din kommunikation med den unge

Nedenstående Forståelsesmodel Kommunikation (inspireret af Madsen 2002) giver medarbejderne mulighed for systematisk og analytisk at reflektere over deres kommunikation med unge.

Modellen indeholder 5 elementer:

1. Afsender af budskab
2. Modtager af budskab
3. Sagen der kommunikeres om
4. Den institutionelle ramme for kommunikationen
5. Omgivelser uden for den konkrete institutionelle ramme

Inspireret af Benedikte Madsen: "Kommunikationstrekanten", i Svejgaard (red): "Psykologiske grundtemaer"

Figur 4: Forståelsesmodel Kommunikation

Afsender, modtager og sagen

I al kommunikation er der som minimum tre elementer, en afsender af budskab, en modtager af budskab og en sag, der kommunikeres omkring.

Afsender og modtager har et forhold til sagen og et forhold til hinanden. Begge dele påvirker hvad og hvordan, der kommunikeres om sagen, ligesom relationen påvirker, hvordan budskabet bliver modtaget.

Både afsender og modtager har erfaringer med at være i relationer og kommunikere, og de kan føle sig mere eller mindre trygge og kompetente i situationen.

Ud over det sproglige indeholder kommunikationen for eksempel kropssprog, tonefald og mimik.

Under kommunikationen har afsender og modtager også kommunikation med sig selv.

Når der opstår konflikter, handler kommunikationen ofte mere om relationen end om den sag, som konflikten udspiller sig omkring.

Rammer og omgivelser for kommunikationen

Kommunikationen foregår inden for en institutionel kontekst. Der er en konkret fysisk kontekst, herunder bygningens og rummernes indretning. Medarbejderen er desuden ansat til at varetage en rolle, og er underlagt en række regler og procedurer, ligesom kulturen i organisationen kan påvirke medarbejderens dialog med den unge.

Derudover er der en række forhold, der ligger uden for den institutionelle ramme, der kan påvirke kommunikationen. Det kan være lovgivning eller mennesker uden for den institutionelle kontekst, der forsøger at påvirke situationen. Det kan for eksempel være forældre eller sagsbehandler.

Eksempel:

Beskrivelse: Rusmiddelbehandler Jette skal have første samtale med Peter, der møder med sin mor på rusmiddelcenteret, fordi mor har stillet krav om det.

Han møder Jette, der er rusmiddelkonsulent. Peter giver i samtalen udtryk for, at han har styr på sit brug og ikke har brug for hjælp. Peter fortæller, at han er meget vred, fordi hans mor siger, at han har et misbrug. Peter synes, at misbrugere "er sådan nogen med kanyler".

Jette fortæller Peter om tilbuddene på stedet og fortæller ham om, hvad hun har hjulpet andre unge i hans situation med. Jette kan godt mærke, at Peter ikke er tryk i samtalen og får lyst til at gå en tur sammen med ham, men på grund af sikkerhedsprocedurer kan hun ikke gå fra rusmiddelcenteret.

Peter fastholder, at han ikke har brug for hjælp, og Jette meddeler Peters mor, at han ikke indskrives i behandling, men kan komme igen, hvis han får mod på at tale med dem en anden gang.

Analyse: Peter er ikke tryk i situationen qua tidligere dårlige erfaringer med voksne. Han møder på et misbrugscenter, hvor han ikke har lyst til at være og i en situation, hvor han skal "samtale", hvilket han ikke er tryk ved. Han føler sig presset af sin mor, og det pres mærker han også i samtalen fra Jette.

Peters indre dialog går under samtalen på, at de voksne altid er efter ham, og at han aldrig gør noget rigtigt, og det bliver vigtigt for ham at bevare noget kontrol over situationen.

Jette reagerer på Peters fåmælted og afvisning, og hun føler sig personligt afvist. Samtidigt er hun presset af Peters mor, som hun har haft dialog med i mange uger, og som er meget bekymret for Peter. Hun vil meget gerne hjælpe ham, men bliver lammet af den modstand hun oplever og har ikke redskaber til at håndtere situationen hensigtsmæssigt.

Jettes indre dialog går på, at hun bliver irriteret på Peter, der helt objektivt har et problemgivende brug af hash, og samtidigt mærker hun sit eget mindreværd, fordi hun ikke er i stand til at skabe tillid i relationen.

Samtalen er et eksempel på, hvor mange parametre der er i spil, når kommunikationen ikke går, som vi ønsker det. I den konkrete situation er både Peter og Jettes tidligere erfaringer i spil, når de oversætter det kommunikerede, og de er hver især påvirkede af den konkrete kontekst og af konteksten uden for den institutionelle ramme.

Anbefalinger

Kommunikationsmodellen giver deltagerne i UNG Rusmidler mulighed for systematisk og analytisk at evaluere deres kommunikation. Deltagerne trænes derfor i at stille en række spørgsmål i forbindelse med kommunikationen:

Medarbejderen

Kontekst:

- Hvordan blev medarbejderens kommunikation påvirket af regler, systematik, kultur i institutionen?
- Hvad var den fysiske kontekst for samtalen, og i hvilken stemning foregik samtalen?
- Var medarbejderen under påvirkning af udefra kommende faktorer, lovgivning, sagsbehandler, forældre?

Sagen:

- Hvad er medarbejderens forhold til sagen? Har medarbejderen selv erfaringer, der kan være en fordel og en hæmsko i dialogen?

Relation:

- Hvordan modtager medarbejderen den unge?
- Er der skabt en tryk og tillidsfuld relation mellem medarbejder og ung
- Hvad gør medarbejderen for at skabe tillid?

Den konkrete dialog:

- Hvad siger medarbejderen, og hvordan er kropssproget?
- Hvordan håndterer medarbejderen konkret den unges eventuelle modstand i samtalen?

Egen dialog:

- Havde medarbejderen oplevelsen af at være kompetent og have redskaber til at skabe en tillidsfuld dialog?
- Hvori bestod medarbejderens indre dialog?

Den unge

Kontekst:

- Hvilken 'pris' har sandheden for den unge? (Kan han modtage repressalier, en følelse af skam, prestigetab osv.)
- Følte den unge sig tryk i den konkrete fysiske kontekst, samtalen forgår i?
- Var den unge tryk ved og havde den unge tillid til regler og procedurer i den konkrete institution?
- Følte den unge sig presset af forældre, sagsbehandler, andre unge?

Sagen:

- Hvad tror vi, er den unges holdning til sagen?

Relation:

- Er der skabt en tillidsfuld relation mellem ung og medarbejder?
- Hvordan reagerer den unge på medarbejderens forsøg på at opbygge relation?
- Gør den unge noget for at skabe en relation?

Den konkrete dialog:

- Hvad siger den unge konkret?

Egen dialog:

- Følte den unge sig kompetent i situationen?
- Hvad tror vi, den unges indre dialog bestod af?

Hvor kan du få mere viden?

- Benedikte Madsen: *Kommunikationstrekanten*, i Ole Løw og Erik Svejgaard (red): Psykologiske grundtemaer, Kvan, 2002

Gør noget følelsesmæssigt relevant for den unge. Skab energi og god stemning

Måden hvorpå de unge bliver mødt, når de henvender sig til en rådgivnings- og behandlingsindsats, er særdeles betydningsfuld i forståelsesrammen UNG Rusmidler. **Affektiv subjektivering** betyder at gøre noget følelsesmæssigt relevant for den anden – og at skabe energi og god stemning.

+ Affektiv subjektivering betyder:

- at gøre noget følelsesmæssigt relevant for den enkelte,
- at skabe energi, sætte gang i den, være autentisk
- at skabe stemning

De unge skal mødes venligt og imødekommende. Opgaven for medarbejderne bliver derfor at skabe en stemning og en energi, der gør, at hver enkelt ung føler sig godt taget imod og får lyst til at blive hængende – og til at komme igen. En del af dette er også at være opmærksomme på indretningen af lokaler, duften af nybagte boller osv.

En god og imødekommende stemning åbner for håb og fokus på fremtiden – det skal også være livgivende og sjovt at henvende sig i en rådgivnings- og behandlingsindsats.

Anbefalinger

Det er en god ide, at:

- Den unge bliver mødt med et smil og et: *“Hvad kan jeg hjælpe dig med?”*
- Den unge får et aktivt tilbud om en kop kakao eller en cola: *“Skal jeg lave dig en kop kakao?”* eller *“Vil du have en cola, mens du venter?”* – og ikke bare bliver henvist til at tage en kop lunken kaffe fra termokanden
- Lokalerne udstråler en god og hyggelig stemning – måske fordi der er tændt stearinlys, eller fordi der dufter af nybagte boller, eller fordi der er hængt nogle sjove billeder på væggen
- Medarbejderne virker autentiske og udstråler en grundlæggende glæde over at være der
- Medarbejderne bidrager til at skabe en god stemning i samtalen med de unge

Overvej:

- Hvordan ser jeres sted ud, set med de unges øjne?
- Hvad er det første, de unge ser, når de kommer til jeres dørtærskel?
- Hvordan er jeres lokaler indrettet?
- Hvordan møder I de unge, når de kommer ind? Bliver de for eksempel aktivt tilbudt en cola – eller kan de bare tage kaffe/te fra automaten?
- Hvilken stemning vil I gerne have, at de unge mødes med af lokalerne?
- Hvilken stemning vil I gerne have, at de unge mødes med af jer? Hvad er en god stemning for jer? Hvad, tror I, er en god stemning for de unge?
- Hvad gør I for at skabe en god stemning i samtalen med den unge?
- Fortæl hver især om en samtale, som I syntes gik rigtig godt, og vurder sammen hvad det var, der gav en god stemning i den pågældende samtale.

Hvor kan du få mere viden?

- Mads Bank: *Brugerinddragelse og stemning i arbejdet med unge og rusmidler: Socialt arbejde som ledelse af selv-ledelse*, i Nordiske Udkast, 44(1), side 67-86, 2016
- Mads Bank: *Brugerdrevne standarder og affektiv subjektivering – en undersøgelse af styringsstrategier i pædagogisk og socialt arbejde*, ph.d.-afhandling, Københavns Universitet, 2017

Mød den unge hvor han/hun er!

I UNG Rusmidler har der været arbejdet med tre centrale begreber: Motivation, ambivalens og forandring med det udgangspunkt, at det er muligt at påbegynde et rådgivnings- eller behandlingsforløb selvom den unge ikke giver udtryk for et ønske om forandring.

Motivation

Motivation anskues fra 4 positioner:

1. **Ydre motivation** er, når den unge er motiveret igennem andres pres/motivation. Det kan for eksempel være den unges mor, der stiller krav om, at den unge skal gå i behandling.
2. **Væk-fra motivation** er, når den unge er motiveret af at slippe væk fra en situation. Det kan være hjemløshed, gæld, banderelaterede ting osv.
3. **Hen-til motivation** er, når den unge gerne selv vil opnå noget, hvor for eksempel hashen er en hindring. Det kan være et ønske om at gennemføre en uddannelse. Det sker ofte senere i behandlingsforløbet, da det kræver overskud og mod at formulere noget, man gerne vil.
4. **Indre motivation** er, når den unge kan mærke, at det er vigtigt at lave en forandring. Det kan for eksempel være drevet af værdier, drømme eller vigtige relationer for den unge som for eksempel at bevare et kæresteforhold.

I forståelsesrammen UNG Rusmidler er der et bredt syn på, hvordan der arbejdes med de unges motivation.

Anbefalinger

Vær opmærksom på at:

- Medarbejderen i perioder skal bære troen på forandring for den unge, og derved kan plante et frø for den unges egen tro på og lyst til forandring
- For de unge under 18 år har medarbejderne et særligt ansvar for, og der kan være flere, der har mål på de unges vegne.
- Nogle af de unge har ikke en indre referenceramme enten på grund af nedsatte kognitive funktioner eller manglende erfaring, og her skal man arbejde mere konkret og forsøgsvis handlingsanvisende

Ambivalens

Ingen forandring

- + Ulemper ved forandring
- + Fordele ved fortsat forbrug
- + Manglende tro på at forandring er mulig

For forandring

- + Ulemper ved nuværende situation
- + Fordele ved forandring
- + Tro på at forandring er mulig

Figur 5: Ambivalens

En stor del af at arbejde med den unges motivation er at arbejde med den unges ambivalens. Ambivalens dækker over, at den unge som oftest både vil stoppe sit brug og gerne vil fortsætte sit brug.

Ambivalensen fylder meget i alle forandringsprocesser og er et velkendt begreb også inden for rusmiddelbehandling af voksne.

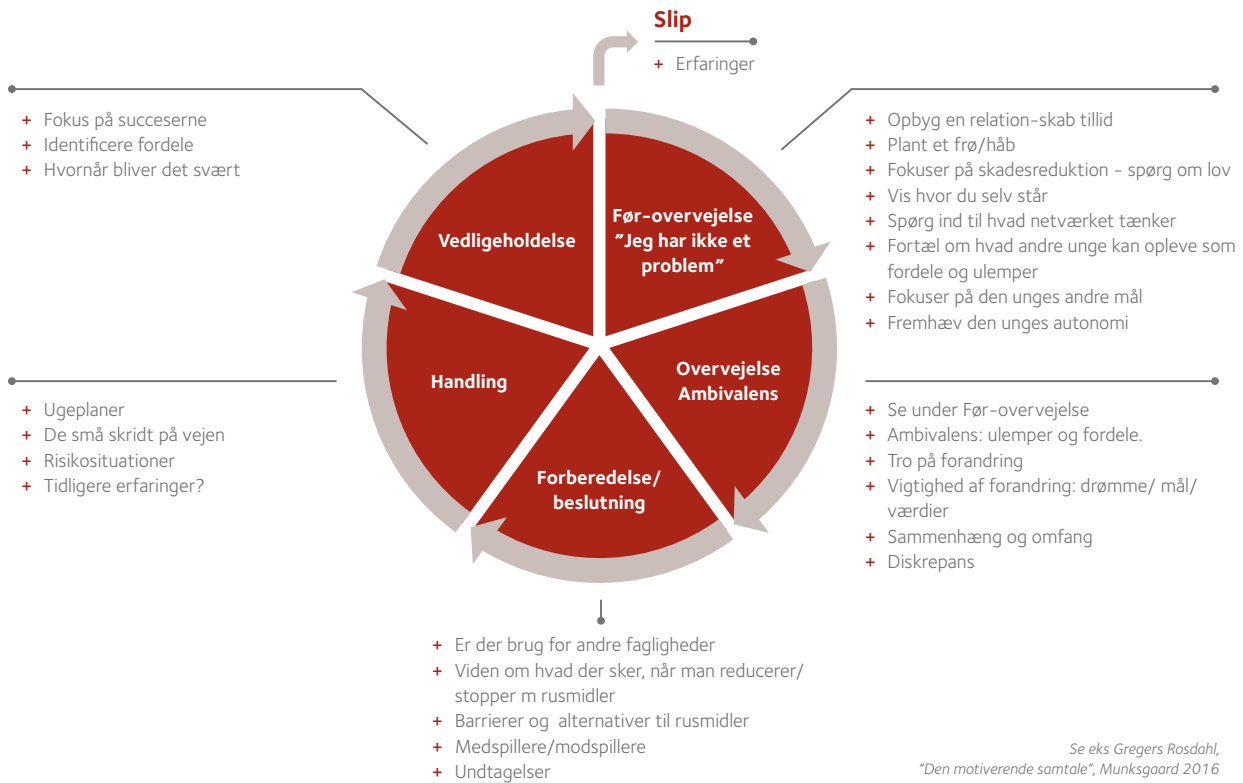

Anbefalinger

I forståelsesrammen UNG Rusmidler skal man have øje for at:

- De unge ofte er mere her og nu orienterede, og derfor svinger mere end voksne. De kan godt om morgenen ønske en forandring og om eftermiddagen ikke ønske en forandring
- Jo yngre de unge er, jo mere er de under påvirkning af deres omgivelser både negativt og positivt
- Jo yngre de unge er, jo større er bekymringen, og jo sværere er det derfor for den voksne at rumme den unges destruktive adfærd. Betyder denne store bekymring, at den professionelle argumenterer kraftigt for en forandring, vil den unge ofte gå i den modsatte grøft og argumentere imod en forandring

Forandring

Figur 6: Forandringscirklen

Forandringscirklen afspejler, at forandring er en fortløbende og cirkulær proces. Der sondres mellem seks faser i forandringscirklen, der udtrykker forskellige former for parathed eller overvejsesfaser hos den unge. Det drejer sig om førovervejsesfasen, overvejsesfasen, forberedelse af ændring, påbegyndelse af ændring, vedligeholdelse af ændring og tilbagefaldsfasen. Tilbagefaldsfasen bliver også i den kognitive behandling i stedet benævnt 'slip'.

Forandringscirklen bruges i forståelsesrammen til behandlingsplanlægning og evaluering.

I denne forståelsesramme arbejdes der med et fokus på, hvor den unge er i forandringscirklen, og hvordan der kan arbejdes målrettet med den unges motivation alt efter, hvor den unge er. Hvordan skal tilgangen være, og hvilke fysiske rammer matcher bedst den unges motivation?

Anbefalinger

- Beskriv målgruppen for henholdsvis behandling og rådgivning, herunder om den unge kan være ydre eller væk fra motiveret eller på anden vis have en motivation, der ikke er indre eller hen til motivation
- Diskuter motivationsbegrebet og diskuter hvilke metoder og indsatser, I har, der matcher unge på forskellige stadier i forandringscirklen
- I Indsatsbeskrivelserne skal der være sammenhæng imellem målgruppe, mål og indsatser og et særligt fokus på, hvordan de unge, der fremstår som "ikke motiverede", bedst nås. Her skal der være et særligt fokus på i hvilke omgivelser dialogen forgår, og hvordan der skabes et trygt rum for den unge, hvor medarbejderne er fleksible i forhold til, hvad der samtales om.

Hvor kan du få mere viden?

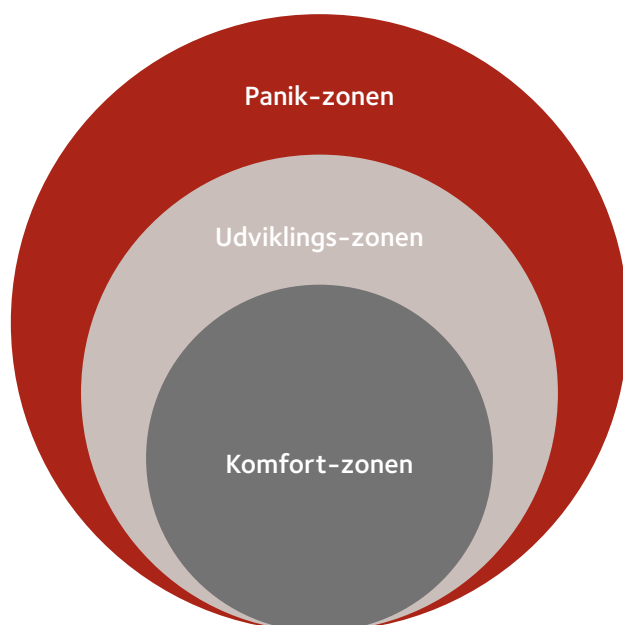
- Gregers Rosdahl: *Den Motiverende samtale i teori og praksis*, Munksgaard, 2013

Opbyg samtalen i respekt for den unges udgangspunkt

Unge med et problematisk brug af rusmidler kan meget ofte være ambivalente overfor at ønske forandring. På den ene side vil den unge måske gerne en forandring – om ikke andet så for at få mor til at holde op med at være så bekymret. På den anden side er der også meget at miste ved fx at stoppe eller reducere hashrygningen – måske ryger alle vennerne? Eller måske kommer alle de sorte tanker og mareridt igen, hvis godnat-jointen droppes? Hvis medarbejderen presser på for at få den unge til at tage stilling: *“Vil du forandring eller ej? Er du motiveret eller ej?”* risikerer man enten, at den unge pseudo-tilnærmer sig dét, man gerne vil have (stoppe eller reducere), uden at have sig selv med. Eller at den unge går, fordi han eller hun føler sig for presset.

+ Stilladsering betyder (i den narrative tilgang): At opbygge et bæredygtigt stillads i en samtale, sådan at det bliver muligt at gå fra noget, der er velkendt (komfortzonen) til noget, der er muligt (zonen for nærmeste udvikling).

Figur 7: Nærmeste Udviklingszone

”
**I stedet for at sige:
Man kan, hvad man vil,
skal man sige:
Hvad er muligt at gøre,
dér hvor man er?**
Lev Vygotsky

Målet må derfor være at finde nogle metoder til at spørge respektfuldt ind til den unges nærmeste udviklingszone og til at støtte den unge til at blive agent i sit eget liv. Når en ung fremstår *“totalt umotiveret”* eller *“håbløst uansvarlig”* afspejler det ofte, at den unges zone for nærmeste udvikling ikke er understøttet tilstrækkeligt i samtalen eller i det rum/den setting, hvor samtalen finder sted. I samtalen med den unge – og især i den første samtale, hvor alt endnu er nyt (også relationen mellem den unge og rådgiveren/behavioristen) – gælder det derfor om at stille spørgsmål til den unge, der giver mening for den unge lige nu. Spørgsmål som ikke presser den unge ud i panikzonen.

Her kan **stilladserende spørgsmål** være hjælpsomme. Det vil sige, at rådgiveren/behavioristen bestræber sig på at være oprigtigt nysgerrig – og ikke tror, at han/hun kender svarene på forhånd – men stiller spørgsmål, der giver mening for den unge. Som i øvelsen nedenfor er det vigtigt at bygge

samtalen langsomt op nedefra i stilladset og starte med at spørge ind til det velkendte, det ufarlige og ukomplicerede fremfor at lægge hårdt ud på et højere niveau omkring for eksempel: 'Hvad er din plan'?

Præsentation af redskab

- Gå sammen to og to og interview hinanden på skift ud fra et helt simpelt tema, fx vejret her til morgen eller en god film
- A interviewer B i ca. 10 min.
- B interviewer A i ca. 10 min.
- Saml op sammen: Hvordan var det at blive interviewet på denne måde?

Handlingsplaner	6. På baggrund af dét, vi har talt om i dag, er der så noget, du får lyst til at gøre?
Begrebsliggørelse af læring og forståelse	5. Hvad siger det, vi har talt om i dag, om hvad der er vigtigt for dig her i livet?
Refleksioner over associationskæder, læring og forståelse	4. Hvad tænker du om dét, du hæftede dig ved, og dét du tidligere har hæftet dig ved? Er der en sammenhæng? Og hvad betyder det for dig?
Unikke hændelser forbundet i associationsrække	3. Har du tidligere hæftet dig ved noget lignende? Hvis ja: udfold og beskriv Hvis nej: hvad plejer du ellers at hæfte dig ved?
Beskrivelse af unikke hændelser	2. Sig lidt mere om det (udfold/beskriv)
Det velkendte og fortrolige	1. Hvordan oplevede du vejret her til morgen? Eller: Har du set en god film for nylig? Hvad hæftede du dig særligt ved?

Anbefalinger

Tag stilling til:

- Hvordan møder I de unge, set ift. ovenstående?
- Hvordan støtter I de unge i at blive agenter i deres eget liv?

Drøft på baggrund af ovenstående øvelse, hvordan det er at blive mødt af stilladserende spørgsmål – og om der er noget fra denne øvelse, som I kan trække med ind i jeres møder med de unge?

Hvor kan du få mere viden?

- Anette Holmgren (red.): *Fra Terapi til Pædagogik*, Hans Reitzels Forlag, 2010
- Michael White: *Kort over narrative landskaber*, Hans Reitzels Forlag, 2009

Vær bevidst om dine egne personlige holdninger, handlinger og erfaringer

En vigtig side af kommunikationen mellem ung og medarbejder er medarbejderens egne erfaringer og kompetencer. Både den unge og medarbejderen har erfaringer med sig i bagagen, som den aktuelle kommunikation har som klangbund. Hvad er medarbejderens egne erfaringer med rusmidler, både i forhold til sin egen brug af rusmidler nu og i ungdommen? Hvad er medarbejderens erfaringer i forhold til for eksempel forældres problematiske brug af rusmidler, brug af rusmidler i vennekredsen osv.?

Præsentation af redskab

En måde at blive bevidst omkring egne erfaringer kan være at udfylde skemaet: Begivenhed?/Umiddelbar erfaring?/Hvad jeg lærte? (Holdning/værdi)

Skemaet nedenfor kan bruges sammen med kolleger, for eksempel i forbindelse med en personaledag.

Øvelse med sidemand:

Tænk (i stilhed) over to særlige/betydningsfulde begivenheder, hvor du har mødt rusmidler i henholdsvis dit private og dit faglige liv. (*Obs! Brug kun begivenheder, du ønsker at dele med andre.*)

Overvej hvad du umiddelbart lærte af begivenheden, og hvad det har betydet for dine holdninger og værdier i forhold til rusmidler.

Interview derefter hinanden på skift. Brug nedenstående skema som udgangspunkt for interview.

Lav derefter en fælles opsamling:

- Er der forskelle/ligheder mellem jeres erfaringer/holdninger?
- Hvilken betydning har jeres erfaringer/holdninger for jeres dialog med de unge?

Begivenhed	Umiddelbar erfaring?	Hvad jeg lærte? (Holdning/værdi)

At forstå den unge

Se den unge som andet og mere end sit rusmiddelbrug!

Den unges brug af rusmidler kan hænge sammen med en hel række andre vigtige faktorer i den unges liv, illustreret ved nedenstående 'Isbjerg model' (udviklet af U-turn):

Figur 8: U-turn's isbjerg

Først og fremmest er rusmidlerne i mange tilfælde ikke årsagen til den unges problemer, men et symptom på andre problemer.

Derfor er det også vigtigt ikke kun at se på rusmidlerne, men spørge ind til det der ligger nedeunder.

Rusmidlerne kan for den unge i mange tilfælde opleves som en løsning på hans/hendes problemer. Det kan være svært for den unge selv at få øje på de negative konsekvenser af brugen af rusmidler.

Vil du have en dialog med den unge om brugen af rusmidler, er det derfor vigtigt, at du prøver at forstå, hvad den unge bruger rusmidler til, og at du anerkender, at det kan give mening for den unge i hans/hendes aktuelle livssituation. På den måde kan der skabes et godt udgangspunkt for en relation, hvor det bliver muligt at tale med den unge om hans/hendes brug af rusmidler på en konstruktiv måde.

How can you get more knowledge?

- U-turn: *Samtaler med unge om rusmidler. Inspirations- og metodehæfte til vejledere, mentorer og andre, der arbejder med unge i hverdagen.* Center for Unge og Misbrug, U-turn, Socialforvaltningen, Københavns Kommune, 2014

Tag afsæt i hvad den unge selv er optaget af!

Rådgivnings- og behandlingsindsatser, der bygger på forståelsesrammen UNG Rusmidler, skal være **brugerdrevne**. Det vil sige, at de unges egen forståelse af problemerne og løsningerne skal privilegeres:

- Hvad er *de unge* optagede af?
- Hvad ønsker *de unge* at forandre?

En bruger-dreven indsats er anderledes end en metode-dreven indsats.

I en metodedreven indsats er det metoden, der driver værket og bestemmer, hvad der skal gøres hvornår og hvordan. Fx kan en indsats være baseret på Minnesota-modellen, der er bygget op omkring 12 trin.

I en brugerdreven indsats er brugeren medbestemmende. Det er stadig rådgiveren/behavioristen, der har ansvaret for indsatsen og dét, der sættes i gang, men normen i indsatsen er, at brugerens forståelse privilegeres og inddrages, når der skal handles. Som en af de unge i UNG Rusmidler siger: *'Min behandler lytter og forstår, hvad jeg mener. Også selvom det ikke giver mening. Hun dømmer ikke og hun bliver ikke skuffet. Hun bruger tid på at lære mig at kende og presser ikke. Hun bliver ved med at spørge: Presser jeg for meget? Hun er god til at tage fat i, hvad jeg siger og vende det og påføre sin faglige viden på, hvad jeg siger, føler og tænker.'*

+ **Brugerdrevne** betyder

- drevet af brugerne

Standarder betyder

- normer, rettesnore

Kilde: www.DenStoreDanske.dk

Anbefalinger

En brugerdreven indsats kræver/forudsætter:

- At den unge betragtes som aktør i eget liv – og at medarbejderen tror på og har tillid til, at den unge kan være aktør i eget liv
- At medarbejderen kan/tør lede i 2. orden – dvs. støtte den unge til at lede sig selv
- At medarbejderen bakker den unge op – også overfor andre, fx forældre eller andre professionelle, hvis det er nødvendigt
- At der er plads til en vis organisatorisk fleksibilitet og bevægelighed i indsatsen

Tag stilling til:

- Hvad er jeres indsats drevet af?
- Hvordan hjælper/støtter I de unge til at blive 'aktører i eget liv'?
- Hvordan håndterer I det, hvis/når de brugerdrevne standarder kolliderer med andre standarder, fx forældrenes eller skolens standarder?
- Hvordan håndterer I det, hvis/når jeres egne standarder og ambitioner på de unges vegne kolliderer med de unges ønsker og selvledelse?

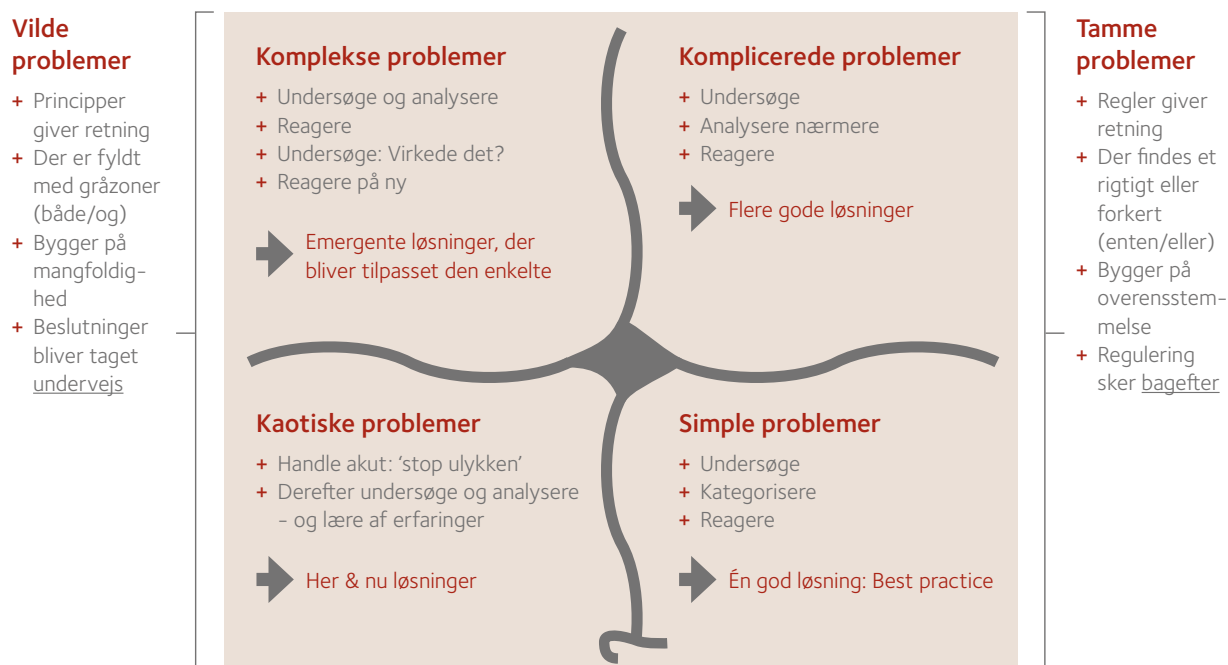

Hvor kan du få mere viden?

- Mads Bank: *Brugerinddragelse og stemning i arbejdet med unge og rusmidler: Socialt arbejde som ledelse af selv-ledelse*, i Nordiske Udkast, 44(1), side 67-86, 2016
- Mads Bank: *Brugerdrevne standarder og affektiv subjektivering – en undersøgelse af styringsstrategier i pædagogisk og socialt arbejde*, ph.d.-afhandling, Københavns Universitet, 2017

Tag højde for typen af den unges udfordringer

Når I skal tilrettelægge jeres rådgivnings- og behandlingsindsatser, så de kan imødekomme den enkelte unges unikke og ofte meget komplekse behov, er det vigtigt at prøve at skelne mellem tamme og vilde problemer som i nedenstående model omkring problemforståelse:

Inspireret af Snowden, 2008; Vibe Strøier, 2011, og Head & Alford, 2008.
For uddybning af model, se Hansen m.fl. (2019): "Unge med dobbeltdiagnose". Kan downloades på www.pihl-inklusive.dk og www.spuk.dk

Figur 9: Forståelsesmodel Problemer

Tamme problemer er forholdsvis enkle at gå til, fordi der findes en nogenlunde fælles forståelse, og fordi der findes konkret viden og erfaringer om mulige løsninger. Det er derfor også muligt at opstille regler for, hvordan problemerne kan håndteres:

- Der er enighed om, at der er et problem, og hvordan man skal forstå problemet.
- Der er nogenlunde samme opfattelse og analyse af, hvad der er årsag til problemet.
- Der er derfor enighed om, hvordan problemet skal løses, hvilke metoder der skal anvendes, og hvilken rolle de forskellige aktører skal spille i løsningen.

De tamme problemer dækker over både helt simple og lidt mere komplicerede problemer:

Simple problemer med simple løsninger: Her ved man hurtigt, hvad der skal til for at løse problemet, fordi man har viden og 'best practice' på området – måske har man ligefrem en udførlig procedure, som det er nemt at følge. Eksempel: En ung, der i lang tid har haft et kontrolleret hashbrug i weekenden, men i den sidste periode, på grund af stress over skolens krav, har udvidet sit hashbrug fra weekender til hverdage. Den unge er helt klar over, at hashbruget skal skæres ned igen, hvis hun skal klare de afsluttende prøver og har derfor kontaktet rusmiddelcenteret for at få noget støtte og nogle gode råd til at holde fast i sin beslutning om nedtrapping.

Komplicerede problemer, som byder på flere mulige løsninger: Her er man nødt til at analysere problematikken nærmere, så man kan vælge den bedste løsning ud fra den viden og de erfaringer, regler og rammer, som man arbejder indenfor. Eksempel: For nogle af de unge, der bruger hash til at 'komme væk' fra konflikter med voksne og deres krav til den unge, kan konflikterne både hænge sammen med problemer i hjemmet eller i skolen. Her vil det ikke altid være nok at tilbyde samtaler med den enkelte – det kan også være nødvendigt at have kontakt med lærerne i skolen og/eller tilbyde hjælp til forældrene. Flere parter er nødt til sammen at analysere problemet, og på baggrund af denne analyse, vælge den bedst mulige løsning.

Vilde problemer er kendetegnede ved, at der ikke er enkle løsninger: Man er nødt til at prøve sig frem og måske operere i gråzoner, hvor man må handle på måder, man normalt ikke ville vælge. Og firkantede regler og procedurer slår sjældent til:

- Der er usikkerhed på *hvad problemet er* og om årsagerne til problemernes tilsynekomst.
- De voksne omkring den unge er ikke enige om, for hvem det er et problem, og hvor ansvaret/delansvaret for løsningen af problemet skal delegeres hen.
- De professionelle voksne omkring den unge er usikre på deres viden om problemet.
- Problemet går på tværs af mange videnskaber og fagligheder.
- Alle aktører omkring den unge er gensidigt afhængige af hinanden – og man kan derfor ikke bare skære dem fra, som man er uenige med.

De vilde problemer dækker over meget komplekse problemer – og kaos:

Komplekse problemer findes der umiddelbart ikke nemme løsninger på: Der er ikke én indlysende måde at håndtere dem på, og erfaringer fra lignende problemer kan ikke overføres direkte, fordi andre faktorer også spiller ind. Derfor er man nødt til at analysere, hvordan problemerne opleves, hvilke erfaringer man har med lignende problemer og hvilken viden, der er på området, før man kan forsøge at udtænke løsninger, som er skræddersyet til den konkrete situation. Eksempel: Når en ung har både psykiske vanskeligheder og et problematisk brug af rusmidler, er der sjældent én forklaring på problemerne – og dermed heller ikke én løsning. Præcis hvordan den unge skal hjælpes, må derfor komme an på en nærmere analyse, og forskellige tiltag må afprøves – med respekt for at den unges behov kan ændres over (kort) tid.

Kaotiske problemer opstår pludseligt: Når man arbejder med mennesker, er der altid risiko for, at der sker noget uventet, så alt bliver kaos. Eksempel: Hvis den unge bliver droppet af kæresten, mor begår selvmord, eller man bliver smidt ud hjemmefra, kan alt dét, der ellers var opnået i behandlingen med ét ryge på gulvet. Når problemer bliver kaotiske, er man som fagperson tvunget til at handle akut ved at gøre dét, der giver bedst mening lige nu og her – og så bagefter analysere situationen og vurdere, om man næste gang skal handle anderledes.

Anbefalinger

Når der skal handles på vilde problemer, for eksempel når der skal tilbydes hjælp til unge, der både oplever psykiske vanskeligheder og et problematisk brug af rusmidler, er det vigtigt bl.a. at stræbe efter:

- At have en overordnet vision og principper, som for eksempel udtrykt i forståelsesrammen UNG Rusmidler, der kan skabe retning og rammer for indsatsen,
- At skabe en struktur, der giver plads til, at den unge kan mødes fleksibelt. Herunder at skabe

systematikker, der støtter medarbejdere og ledere i at analysere og vurdere hvilke indsatser, der er mest relevante for den unge. Systematikken kan for eksempel indeholde: Hvad siger den unge? Hvad siger netværket? Hvad har I af tidligere erfaringer med lignende problemer?

- At kunne rumme tilsyneladende fejl eller indsatser, der ikke virker i første omgang, og se dem som en mulighed for ny indsigt, læring og praksis
- At kunne koordinere på tværs af fagligheder og sektorer for at skabe størst mulig mening og sammenhæng for den unge
- At den unge selv skal være med til at finde løsninger – fordi det først og fremmest er den unge, der skal kunne se og forstå meningen med indsatsen
- At udvikle og anerkende praktisk dømmekraft – dvs. at situationen og indsatsen løbende vurderes og evt. justeres på baggrund af en kombination af viden, kompetencer, intuition og situeret læring. Som tidligere socialoverlæge i Københavns Kommune, Peter Ege, engang har sagt: *”Behandling skal udføres på baggrund af evidens, fakta og sund fornuft.”*

Hvor kan du få mere viden?

- Susanne Pihl Hansen, Sheila Jones og Hanne Dam: *Unge med dobbeltdiagnose – intro og forståelsesramme*. SPUK og PIHL INKLUSIVE, 2019

At hjælpe og støtte den unge

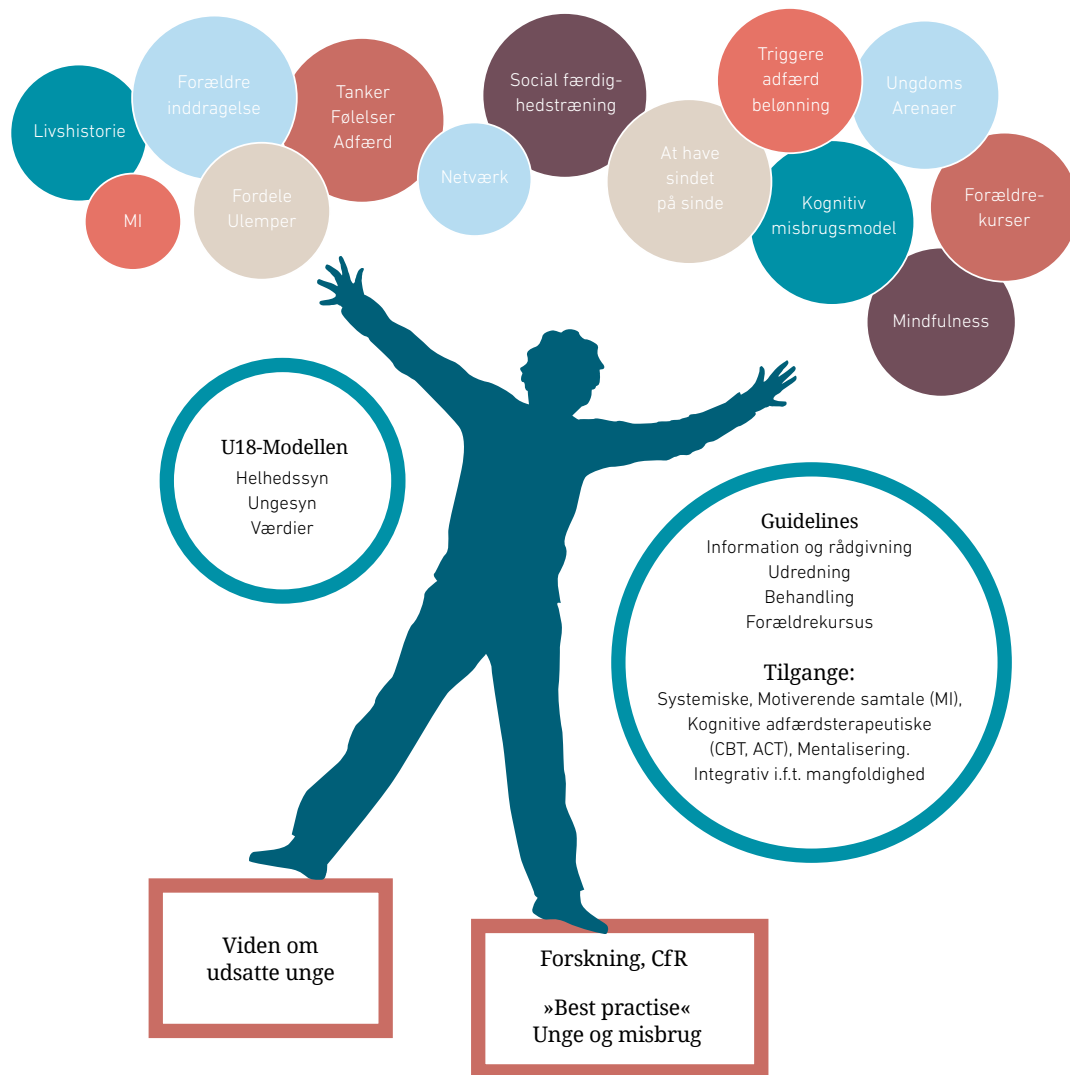
Vær 'metodejonglør' når de unge er 'tilværelsesjonglører'!

De unge kan opfattes som **tilværelses-jonglører**: Der er mange elementer på spil i et ungt menneskes liv på én gang. De unge er midt i en vigtig fase af deres liv, med alt hvad det indebærer af ungdomsliv, skole/uddannelse, frigørelse fra forældre, dannelse af egen identitet og de første skridt ind i voksen-tilværelsen. Når en ung får problemer med rusmidler, er rusmidlerne sjældent det eneste problem – ja, måske ser den unge ikke selv rusmidlerne som problemet, men snarere som løsningen på de problemer, de ellers tumler med. Det er derfor uhyre vigtigt at møde de unge lige dér, hvor de er – med alt hvad de tumler med i deres tilværelse.

Det kræver, at rådgiverne og behandlerne, der skal hjælpe de unge, er **metode-jonglører** (se U18-model i figur 10): Dét, der virker i arbejdet med én ung, virker ikke nødvendigvis i arbejdet med en anden ung. Medarbejderne må stå godt og solidt på viden og et grundlæggende ungesyn, der møder de unge, hvor de er, og samtidig må medarbejderne – tilsammen – kunne trække på forskellige metoder, sådan at metoderne tilpasses den unges behov – og ikke omvendt.

Figur 10: U18's De unge som tilværelses-jonglører

Figur 10: U18's metodejoglør

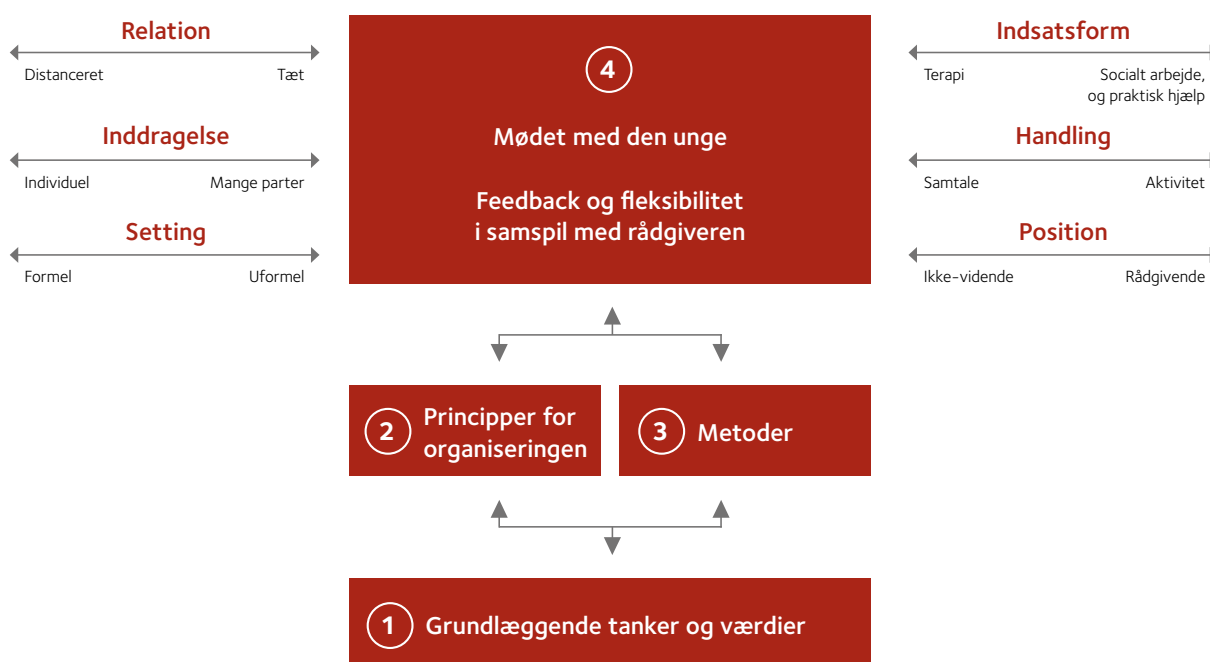
Hvor kan du få mere viden?

- Susanna De Lima, Dorte Sandø Lund, Hanne Dam: *U18-Modellen for misbrugsbehandling*. Aarhus Kommunes Ungdomscenter, 2015
- Susanna de Lima, Dorte Sandø Lund, Hanne Dam: *U-18-Modellen for misbrugsbehandling – Metodehæftet*. Aarhus Kommunes Ungdomscenter, 2015

Tilpas din støtte til den unges behov!

De unge skal mødes **fleksibelt og med plads til feedback** (se *U-turn-model figur 11*): Nogle unge har brug for at få opbygget en tæt relation til medarbejderne, før de tør åbne sig og bede om hjælp, andre har det fint med en mere kontant og skematisk tilgang. Nogle unge vil gerne have forældre og nærmeste netværk inddraget, andre vil helst komme alene. Nogle unge vil gerne tale med medarbejderen på et kontor, andre vil helst mødes med medarbejderen på en bænk i parken eller over nogle vægte i fitnesscentret. Det er nødvendigt at kunne bevæge sig over forskellige spektre af tilgange i mødet med forskellige unge.

Og uanset hvad er der kun én måde at finde ud af, hvordan den enkelte unge gerne vil mødes – ved at spørge og bede om feedback undervejs: *Hvordan går det med vores samtale? Er den okay for dig? Eller er der noget, vi skal gøre mere eller mindre af næste gang vi mødes?*

U-turn: Åben Anonym Rådgivning til unge med rusmiddelproblemer, 2015

Figur 11: Forståelsesmodel U-turn's tilgange

Hvor kan du få mere viden?

- U-turn: *Åben Anonym Rådgivning til unge med rusmiddelproblemer. Inspirations- og metodehæfte.* Center for Unge og Misbrug, U-turn, Socialforvaltningen i Københavns Kommune, 2014

Inddrag forældrene

Når man arbejder helhedsorienteret omkring den unges liv, er det også centralt, at støtten til løsningen på den unges konkrete udfordringer med rusmidler ikke kan adskilles fra de kontekster og de relationer, den unge indgår i. Og forholdet til forældrene er for langt de fleste unge en helt central relation i deres liv.

+ Forældrearbejde har til opgave at støtte forældrene, så de bedst muligt kan støtte den unge i at udvikle et meningsfuldt liv uden et problematisk brug af rusmidler.

Det er derfor en central del af forståelsesrammen UNG Rusmidler og støtten til de unge at betragte forældrene som en ressource, der skal tænkes ind som en del af løsningen. Det kan være svært for unge selv at skabe forandringer 'ude i det virkelige liv' – og hjælpsomt at have voksne med til at opstille, huske og udføre planer. Medarbejderen er kun midlertidigt i den unges liv – forældrene er der (i de fleste tilfælde) hele livet.

Forældre vil som udgangspunkt deres børn det bedste, men er tit rådvilde og pressede af situationen. De har ofte afprøvet forskellige veje i forsøget på at hjælpe den unge. Mange er usikre på deres egen forældrerolle, og oplever det som en personlig fiasko, at den unge har fået et problematisk brug af rusmidler.

De unge oplever i mange situationer, at de ikke kan leve op til forældrenes forventninger, og at de svigter familien. De er bange for at gøre forældrene kede af det, og er bekymrede for forældrenes reaktion og for konsekvenserne af at fortælle hvordan, det i virkeligheden står til – "hvad sandheden koster".

Forældrearbejde har til formål at støtte forældrene, så de bedst muligt kan støtte den unge i at udvikle et meningsfyldt liv uden et problematisk forbrug af rusmidler.

Forældrearbejde i rusmiddelrådgivning og -behandling består af flere forskellige typer indsatser:

- Rådgivning af forældre
- Familiesamtaler, hvor både ung og forældrene er til stede
- Forældregrupper
- Temaaftener med generel oplysning til forældre
- Oplæg og dialog på forældremøder i skoler, klubber m.m.

Anbefalinger

Det er en god ide at:

- Støtte forældrene i at få deres strategier til at understøtte rusmiddelrådgivningen/behandlingen
- Gøre forældrene til en del af behandlingen og dermed medansvarlige for den unges udvikling og trivsel
- Støtte forældrene i at få en nuanceret forståelse af de unge og dermed en bedre kommunikation i relationen til de unge
- Støtte forældrene i at få øjnene op for deres egne ressourcer og betydning for den unge, og dermed opdage nye handlemuligheder

Hvor kan du få mere viden?

- U-turn: *Forældregrupper – inspirations- og metodehæfte – Inddragelse af forældre, når unge udfordres af rusmidler*. Center for Unge og Misbrug, U-turn, Socialforvaltningen i Københavns Kommune, 2015
- U-turn: *Alle har brug for et frirum. Historier om at skabe forandring i familier, hvor en ung bruger rusmidler*. U-turn, Socialforvaltningen, Københavns Kommune, 2008
- Anine Boisen: *Unge og hash – en guide til forældre og professionelle*. Dansk Psykologisk Forlag, 2017

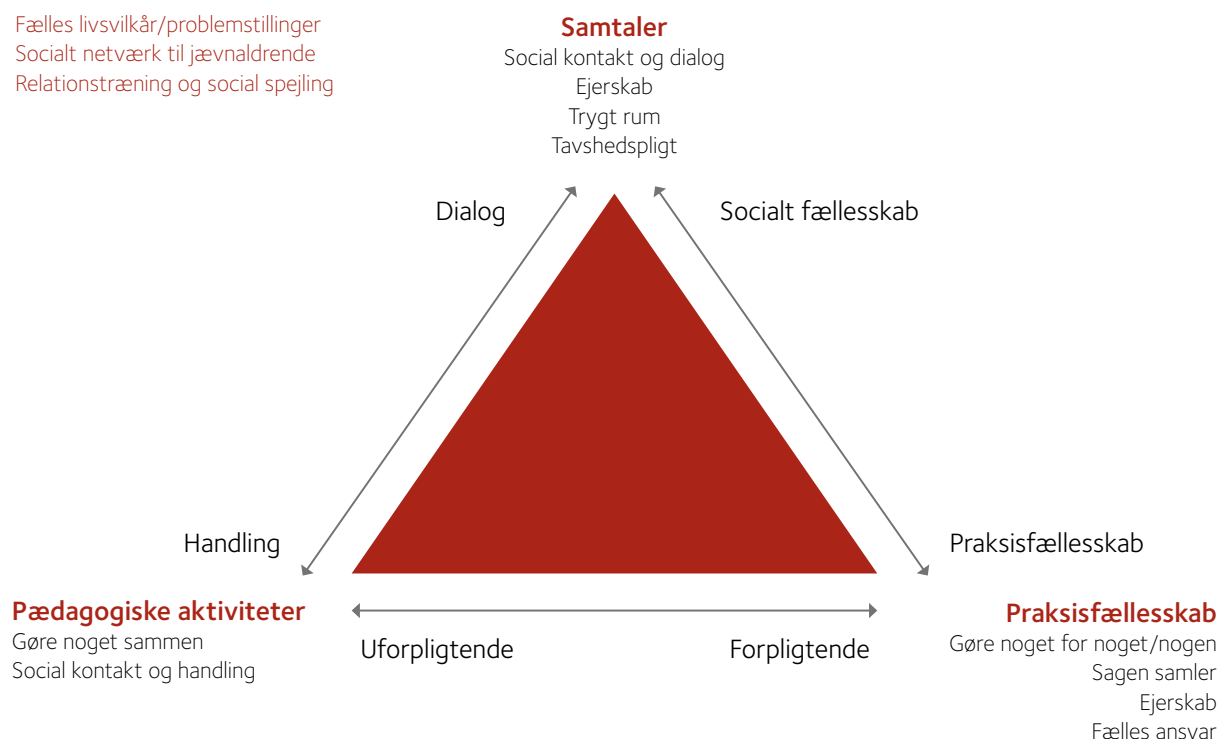
Etabler et lærende ungefællesskab sammen med de unge!

Gruppeindsatser kan både være et rum for samtale, en ramme for at gennemføre aktiviteter og være et mere målrettet bud på at arbejde med praksisfællesskaber og give de unge mulighed for at være ressourcepersoner og rollemodeller i forhold til udvikling af rådgivnings- og behandlingsarbejde med nye unge.

+ **Socialt gruppearbejde/Lærende ungefællesskab** samler unge med fælles livsvilkår og problemstillinger. I gruppen opnår den unge socialt netværk til jævnaldrende, relationstræning og social spejling.

I den forbindelse kan det give mening at prøve at folde begreberne samtale, aktiviteter og praksisfællesskab ud, så kommunerne i højere grad kan forholde sig til forskellige måder at arbejde med netop disse områder:

Fælles livsvilkår/problemstillinger
Socialt netværk til jævnaldrende
Relationstræning og social spejling

Figur 12: Forståelsesmodel Socialt gruppearbejde, lærende ungefællesskab

I modellen er samtaler det øverste hjørne. I mange kommuner samler man unge, som har fælles udfordringer i forhold til et problematisk brug af rusmidler i gruppeforløb. I gruppen er det vigtigt, at der skabes en fortrolighed, og at deltagerne opnår en følelse af ejerskab og forpligtelse i forhold til at få gruppen til at fungere, sikre en god og tryk stemning osv. I gruppens samtaler arbejdes der for eksempel med anerkendende og narrative tilgange, og de unge deler deres historier, drømme og mål med hinanden.

Den andet hjørne i modellen er pædagogiske aktiviteter. Aktiviteter er uforpligtende, men i høj grad velegnet til at skabe tryghed, social kontakt og relationsdannelse mellem de unge og mellem de unge og de voksne og prøve sig selv af i nye situationer. Brugen af aktiviteter som en alternativ metode til samtaler, er mange steder en udfordring for de mindre kommuner på grund af begrænsede ressourcer og manglende tradition for at arbejde med aktiviteter.

Det tredje hjørne er praksisfællesskaber (Wenger 2004), der er noget andet og mere end pædagogiske aktiviteter. Et praksisfællesskab handler om at handle i fællesskab omkring et mål eller en fælles sag (et 'Fælles Tredje'). I praksisfællesskabet er der en mission om at skabe noget sammen eller gøre noget for nogen. Det er dermed også mere forpligtende, end når de unge alene indgår i aktiviteter med henblik på at få det bedre selv eller blive rystet sammen som gruppe. I praksisfællesskabet er der mål, der ligger udover de enkelte deltageres personlige mål.

Der er også her tale om en fleksibel tilgang, hvor der kan veksles mellem **dialog og handling** efter deltagerens behov og dagsform, mellem at de unge er samlet i **et socialt fællesskab**, på baggrund af deres fælles udfordringer, og et egentligt **praksisfællesskab**, der arbejder sammen omkring et fælles forpligtende mål.

Derudover kan man vælge enten at samles om mere **uforpligtende**, men på mange måder givende og relationsdannende aktiviteter, eller også, når de unge er klar til det, vælge at give dem mere ansvar og inddrage dem i arbejdet med **forpligtende** praksisfællesskaber. Det er for eksempel, når man arbejder med ung til ung, og beder en tidligere indskrevet ung om at hjælpe med praktiske forhold i forhold til etableringen af en ny gruppe, som det også finder sted i U-turn.

Der er typisk tale om bevægelser frem og tilbage på de tre sider i trekanten. F.eks. kan aktiviteter, som mindfulness og træning i idrætscentre, gradvist flytte sig fra at være uforpligtende, trygheds-skabende aktiviteter til at blive mere og mere forpligtende indsats i et praksisfællesskab, når ambitionerne stiger, og de unge vil opnå enten selv at kunne bruge mindfulness i andre sammenhænge end i gruppen i rusmiddelcenteret, eller når der bliver sat mål omkring at gennemføre en halv Iron-man sammen mellem medarbejder og unge.

Grænsefællesskaber

Et gruppeforløb, som er tilrettelagt i forbindelse med rådgivning eller behandling af unge med et problematisk forhold til rusmidler, kan betragtes som en trædesten ud til mere selvorganiserede fællesskaber. Det kan man også betegne som et grænsefællesskab.

Et grænsefællesskab 'indeholder læring og ... støtter de unge i at overskride egne grænser i forhold til at bevæge sig fra at være 'marginaliseret ung' til at være en aktiv deltager i ikke-marginaliserede fællesskaber. F.eks. kan det være vanskeligt at bevæge sig fra at have været en del af et 'hash-fællesskab', hvor kommunikationen hovedsageligt drejede sig om hash (mængde, kvalitet, smag, pris, politi osv.) og det levede liv som værende i en udsat position (socialrådgivere, kontanthjælp, støtteforanstaltninger), til på eget initiativ at indgå i et sportsfællesskab, hvor kommunikationen måske primært handler om sporten (præmier, stillinger, andres præstationer, egne præstationer, seneste landskampe osv.) og uddannelse (arbejde, SU, faglige drømme og ambitioner). Det er her grænsefællesskabet kan bygge bro, fordi det tilbyder et trygt og tillidsfuldt fællesskab, der kan spejle og støtte den unges udvikling. Læring og støtte udgør altså et centralt område for grænsefællesskabet, og det er derfor også vigtigt, at grænsefællesskabet også udgør et 'praksisfællesskab' – altså et fællesskab, hvor de unge er sammen om noget, der er betydningsfuldt for dem – et 'fælles tredje.' (Thylstrup 2019)

Anbefalinger

Hvis I vil iværksætte et gruppeforløb omkring et Fælles Tredje projekt, så overvej følgende:

- Hvad er målet og det fælles projekt? Hvad er det for en drøm, passion eller meningsfuld indsats, som skal binde gruppen sammen?
- Hvilke konkrete arbejdsfunktioner er der til hver enkelt i gruppen – afpasset efter hans/hendes ressourcer, interesser og formåen? Hvis det er en større gruppe: Hvilke mindre teams/arbejdssjak kan der sammensættes, som passer med de enkelte deltageres behov?
- Overvej hvordan du i gruppen kan blande unge med forskellige kompetencer og ressourcer, så de gensidigt kan støtte hinanden optimalt.
- Vær opmærksom på at opbygge nye fortællinger (narrativer) omkring både det fælles arbejde og den enkeltes indsats, som kan give deltagerne mulighed for at skifte position i både deres egen selvopfattelse og hos omgivelserne fra rusmiddelbruger til aktiv ressource.
- Overvej hvordan gruppen kan understøtte, at de enkelte deltagere kan få opbygget nye netværk og venskaber.

Den professionelle voksne skal kunne udfylde mange roller i Fælles Tredje- og gruppeaktiviteter. Det kan derfor være en fordel at være flere voksne omkring gruppen. De voksne skal kunne være:

- Rammesætterne for aktiviteterne, der ved hvad man gør og hvorfor.
- Frontløberne, der kan gå foran og organisere, tale og mobilisere, når det er nødvendigt.
- Bagstopperne, har øje for alle i gruppen og kan tage sig af de mest udsatte.

Hvor kan du få mere viden?

- Birgitte Thylstrup, Sheila Jones og Peter Jensen: *Nye fællesskaber*. SPUK og PIHL INKLUSIVE, 2019
- U-turn: *Hashgrupper på ungdomsuddannelser – inspirations- og metodehæfte*. Center for Unge og Misbrug, U-turn, Socialforvaltningen, Københavns Kommune, 2010
- Klaus Goldschmidt Henriksen: *Teoretiske perspektiver* i Ditte Clemen og Klaus Goldschmidt Henriksen (red): *Fortællinger fra Gaden*, SPUK, 2014
- Klaus Goldschmidt Henriksen, Susanne Pihl Hansen, Lene Byriel og Jon Frederiksen: *Unge i Partnerskaber – Veje ud i Virkeligheden: Et perspektiv på pædagogik og praksis på Produktionsskoler*, SPUK, 2016

Vær personlig og professionel i mødet med den unge!

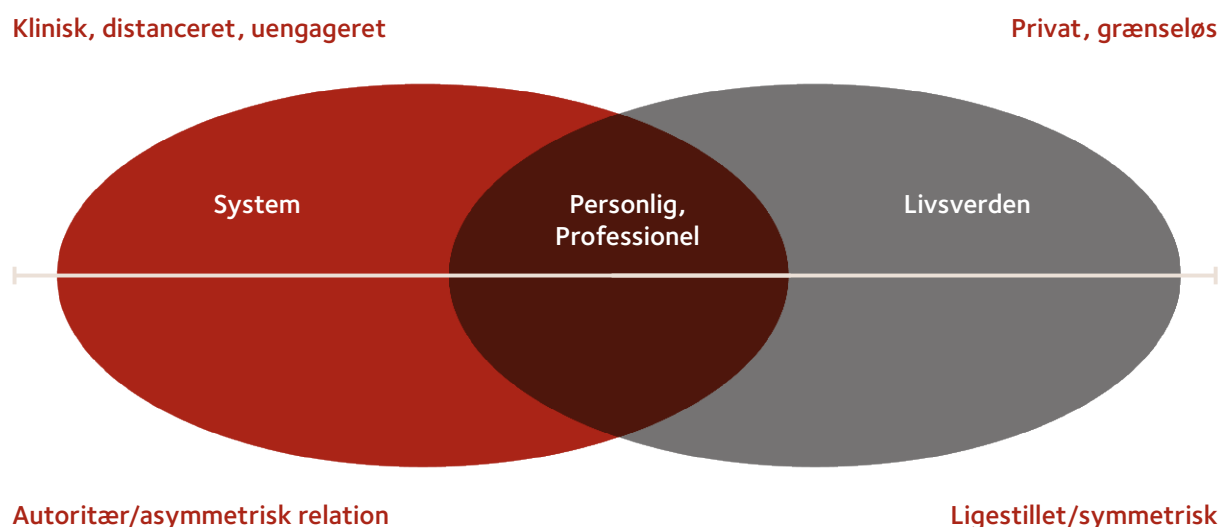
Den professionelle voksne rusmiddelbehandler er ansat til at løse en specifik opgave i forhold til den unge. Behandleren kan imidlertid ikke være en hvilken som helst anonym voksen i kontakten med den unge, hvis det skal lykkes for ham/hende at opbygge en tillidsfuld relation til den unge. Rusmiddelbehandleren skal både kunne leve op til kommunens forventninger om, at den unges rusmiddelbrug reduceres eller ophører og dokumentere rådgivnings- og behandlingsindsatsen – og samtidig skal han/hun kunne agere i den unges livsverden og være en autentisk og troværdig voksenkontakt for den unge. Han/hun skal med andre ord kunne danne en 'professionel relation' med den unge – en relation, som bygger på tillid mellem den voksne og den unge, men som samtidig har til formål at skabe positive forandringer i den unges liv.

+ **Rusmiddelbehandleren** skal både være professionel og personlig i mødet med den unge.

Forskning i mønsterbrud viser, at noget af det, der har betydning for, om udsatte unge er i stand til at bryde med gamle negative mønstre, er, at der er stabile og troværdige voksne i den unges netværk. Voksne som den unge kan skabe en tilknytning til (*Bowlby 2006 og 2008*).

Interview med unge i målgruppen, blandt andet i forbindelse med Ung Rusmidler, peger på, at noget af det, som de unge lægger særlig vægt på, er, om de voksne er villige til at gøre noget ekstra for dem. At den professionelle omsorgsgiver ikke kun gør det, som han/hun i kraft af sin ansættelse er forpligtet til, men at han/hun faktisk også gør en lille ekstra indsats for den unge, fordi han/hun har lyst til det. De unge har brug for at mærke, at det ikke kun er 'systemet', der dikterer rusmiddelbehandlerens handlinger, men at handlingerne også er styrede af lyst og oprigtig interesse for den unge.

Modellen nedenfor viser, at den personlige, professionelle rusmiddelbehandler placerer sig et sted i midten af spændingsfeltet imellem det rent private og den rendyrkede systemrolle.

Figur 13: Forståelsesmodel Personlig Professionel

Modellen beskriver således også to yderligheder i arbejdet som professionel voksen:

- Den distancerede behandler, der har en rent klinisk tilgang til opgaven, som udelukkende ser sig selv som en upersonlig systemrepræsentant, og som arbejder efter helt faste og standardiserede manualer og skabeloner for, hvordan der stilles spørgsmål til den unge.
- Den grænseløse behandler, som deler ud af sine egne personlige følelser og erfaringer til den unge, og som ikke skelner imellem den professionelle opgave og sit eget privatliv.

Modellen beskriver to ekstremer i professionelt relationsarbejde, som sjældent korresponderer med virkelighedens rusmiddelbehandlere. Rusmiddelbehandlere placerer sig som regel forskellige steder på skalaen fra den distancerede kontaktperson til den grænseløse kontaktperson, men er sjældent 100 % det ene eller det andet.

Anbefalinger

Vær opmærksom på hvordan du bruger dig selv i dit professionelle arbejde. Som en både personlig og professionel voksen skal du så vidt muligt kunne leve op til en række værdier og kompetencer. Du skal (Andersen m.fl. 2011):

- Være så fordomsfri som muligt og kunne rumme den unges følelser og smerte
- Forvente noget af den unge og dermed vise den unges værd
- Være en klar person og et modent forbillede og rollemodel
- Kunne opmuntre, rose, anerkende og motivere
- Være personlig og give noget af dig selv i relationen med den unge
- Vise den unge, at du *'ikke bare er der for lønnens skyld'*, og at du er *'villig til at stille op, når det brænder på'*
- Holde fast i kontakten med den unge – også når der ikke bliver spurgt om hjælp!

Hvor kan du få mere viden?

- Klaus Goldschmidt Henriksen, Marie Brøgger Andersen, Mette Ladefoged Petersen og Ruth Borrits: *Social og pædagogisk håndbog – Kontaktperson*. SPUK, 2011
- Marie Brøgger Andersen; Klaus Goldschmidt Henriksen & Marlene Na-yung Horst: *Det gode efterværn. Tidligere anbragte unges positive fortællinger om efterværn*. Servicestyrelsen, 2011

4. Implementering af unge- og forældreindsatser

I dette kapitel beskrives konkrete indsatser målrettet unge og deres forældre, herunder anonym rådgivning, individuel behandling, gruppeforløb og forældregrupper, samt en række erfaringer og anbefalinger om struktur og systematik i indsatserne.

Indsatsbeskrivelser

Kerneelementerne fra U-turn og U18, som er beskrevet i kapitel 2 i forståelsesrammen UNG Rusmidler, bliver først omsættelige, når de udfoldes i en konkret indsats, der beskriver:

- Hvad er målet?
- Hvem er målgruppen?
- Hvad skal være indholdet i indsatsen?
- Hvordan vil I gøre?

Det kan gøres ved at udarbejde en indsatsbeskrivelse på de indsatser, kommunen vælger. Erfaringer fra Ung Rusmidler viser, at det for nogen kommuner har været ligetil at udarbejde en indsatsbeskrivelse, mens andre kommuner har skullet bruge længere tid på både at skrive og have en grundig dialog blandt medarbejdere og nærmeste ledere, for at få indsatsbeskrivelsen ind under huden.

Det fælles arbejde med at udarbejde en indsatsbeskrivelse er beskrevet nærmere i kapitel 5: Organisatorisk implementering og en skabelon for udarbejdelse af en indsatsbeskrivelse er tilgængelig i Redskaber til skabelon til en indsatsbeskrivelse til rådgivningsindsatser.

Indsatser målrettet unge

Rådgivning

Anonym rådgivning, som en struktureret og organiseret indsats i forhold til unge, er nyt for mange kommuner.

I mange kommuner er rådgivning alene det, man får til den første samtale. Ofte træffes der en beslutning om det videre forløb allerede i første samtale.

Imidlertid viser erfaringerne fra U-turn og U18, samt fra de 15 kommuner i UNG Rusmidler, at det er vigtigt at tænke rådgivning som en selvstændig indsats, der er tilpasset behovet hos den enkelte unge.

Et fleksibelt og åbent rådgivningsforløb, afpasset med den unges behov, kan have flere fordele:

- Den unge får måske løst sine umiddelbare problemer gennem at tale med en professionel voksen i rådgivningsforløbet og bliver således 'færdigbehandlet' uden en egentlig indskrivning
- Det giver mulighed for at opbygge en god og tillidsfuld kontakt med den unge – og dermed få det optimale udgangspunkt for et eventuelt fortsat individuelt behandlingsforløb eller den unges deltagelse i gruppeforløb
- Det giver mulighed for sammen med den unge at undersøge, hvor hans/hendes bekymringer, problemer, ressourcer og præferencer ligger – og dermed etablere det bedst mulige udgangspunkt for at støtte den unge i at komme videre i et egentligt behandlingsforløb – eller til andre aktører i kommunen eller civilsamfundet: Det kan for eksempel være PPR, frivillige aktører eller andre.

Man kan etablere sin rådgivning på mange forskellige måder. Den kan foregå på rusmiddelcenteret. Den kan foregå ude hos samarbejdspartnere, for eksempel i ungdomsskolen, på den forberedende grunduddannelse (FGU), på ungdomsuddannelserne, i klubber eller andre steder.

I forbindelse med rådgivningsindsatsen kan kommunerne arbejde med forskellige former for frem-skudt indsats. Det kan være egentligt udegående arbejde, hvor rusmiddelmedarbejdere møder unge i deres eget miljø på gaden, i klubben eller andre steder, hvor de unge færdes. Det kan være særlige medarbejdere hos de tætte samarbejdspartnere i for eksempel jobcenteret, hos SSP eller i ungdomsskolen, som har en særlig rådgivende funktion i forhold til de unge på stedet, og som kan fungere som bindeled, hvis de unge senere skal i et individuelt behandlingsforløb i rusmiddelcenteret.

Dokumentation

Det er vigtigt at dokumentere – også i den anonyme rådgivning, så man kan fortælle ledelse, samarbejdspartnere, forvaltning og politikere i kommunen, hvad der sker.

Trivsels- og Effekt Monitorerings-skemaet (TEM) er et redskab udviklet af Center for Rusmiddel-forskning ved Aarhus Universitet, som kan bruges til dokumentation også af anonyme samtaler og

samtidig som et samtaleredskab sammen med de unge. TEM er inspireret af Feedback Informed Treatment, FIT.

TEM indeholder en række spørgsmål, som stilles til den unge ved indledningen af hver samtale (eller hvor det passer bedst). Spørgsmålene omhandler, hvordan den unge har haft det personligt og socialt, samt hans/hendes trivsel og brug af rusmidler.

På baggrund af spørgsmålene kan der tegnes en graf over, hvordan brugen af rusmidler og den unges trivsel har udviklet sig gennem forløbet. På den måde kan skemaet bruges til at tale med den unge om status nu i forhold til sidste trivselsmåling, tale om positive/negative forandringer eller status quo, og tale om hvordan den unge har det, aktuelle problemer (tanker om stoffer, brugens konsekvenser, sociale og psykiske problemer osv.)

I UNG Rusmidler har medarbejderne brugt TEM ved alle samtaler med de unge.

Læs mere om TEM *her*.

Anbefalinger

- Hvis kommunen ikke har et rådgivningstilbud til unge omkring brug af rusmidler, så er det en god ide at overveje det, for at få en større kontaktflade til de unge, der har et problematisk brug af rusmidler, og som har brug for professionel støtte.
- Opdyrk det gode samarbejde med andre samarbejdspartnere i og omkring kommunen, som kan hjælpe de unge – og særligt de unge under 18 år – med at komme i kontakt med jer.
- Hvis der ikke umiddelbart er tilgang af nok unge til rådgivningsforløbet, så vær tålmodige. Det tager tid at blive kendt og få gode fortællinger i omløb blandt de unge om muligheden for at få professionel støtte.
- Hver forberedt på 'ketchup effekten': Når I sætter fokus på noget, så sker der pludselig noget. Vær forberedt – også med tilstrækkelige personaleressourcer – hvis (når) de unge pludselig begynder at komme.
- Kontinuiteten i indsats og medarbejderressourcer er vigtig for at sikre, at de unge kan opbygge tilliden til medarbejderne, og er med til at sprede gode fortællinger om indsatsen
- Vær opmærksom på den unges situation, motivation og muligheder for forandring og hjælp med at opstille realistiske mål. Vær i den forbindelse bevidste om, at rådgivningsindsatsen både kan arbejde med reduktion af rusmiddelbrug (skadesreduktion) og ophør.

Derudover er det en god ide at tage stilling til (se Redskaber: Indsatsbeskrivelse – Rådgivning):

Målgrupper

Hvilke forskellige målgrupper for rådgivningsindsatsen (både unge og deres forældre) vil vi gerne kunne rumme / opsøge i forhold til:

- Graden af problematisk brug
- Graden af motivation, forandringsparathed og ambivalens.
- Hvilket mål skal de unge have: Skadesreduktion, ophør eller andet?

Fysisk placering og indretning

Hvor placeres rådgivningsindsatsen. I Rusmiddelcenteret? I en særlig unge-del af rusmiddelcenteret? Hos en samarbejdspartner, hvor de unge kommer i forvejen? I centralt beliggende, men anonyme lokaler?

Hvordan indrettes I lokalerne, så de er indbydende og matcher målgruppen af unge?

Samarbejde mellem rusmiddelcenter og andre unge-indsatser

Hvordan organiseres rådgivningsindsatsen: Er det alene rusmiddelcenteret, der står for rådgivningsindsatsen? Udføres rådgivningsindsatsen på tværs mellem tætte samarbejdspartnere, som for eksempel rusmiddelcenter, SSP, jobcenter og børne- familieindsatser? Det tværgående arbejde kan se meget forskelligt ud. Det kan være, man sidder sammen i en rådgivning, det kan være, man sidder sammen på uddannelsesinstitutionerne, eller det kan være at man sammen står for et rådgivnings gruppeforløb (se nedenfor).

Hvordan organiseres det udegående arbejde? Vi ved blandt andet fra UNG Rusmidler, at det er vigtigt at skabe en systematik, hvor man regelmæssigt opsøger faste steder, hvor de unge kommer ofte: uddannelsessteder, klubber eller lignende. Det er imidlertid også ressourcekrævende. Hvor meget er der kapacitet til, at rusmiddelcenterets medarbejdere er ude af huset på udegående arbejde?

Jura: Hvilke paragraffer?

- Serviceloven § 10
- Serviceloven § 11
- Serviceloven § 50 og 52

Hvor kan du få mere viden?

- U-18: *U18-Modellen for misbrugsbehandling – Metodehæfte*. Aarhus Kommunes Ungdomscenter, 2015
- U-turn: *Åben Anonym Rådgivning til unge med rusmiddelproblemer*. Inspirations- og metodehæfte. Center for Unge og Misbrug, U-turn, Socialforvaltningen i Københavns Kommune, 2014
- U-turn: *Ro på rusen. En indsats på skolerne – Anonym rådgivning til unge med rusmiddelproblemer og et samarbejde med skolens personale*. Viden- og kompetencecenter – unge og rusmidler, Socialforvaltningen, Københavns Kommune, 2017
- U-turn: *Model U-turn – en introduktion*. Center for Unge og Misbrug, U-turn, Socialforvaltningen i Københavns Kommune, 2015
- U-turn: *Klassedialog om skole, trivsel og rusmidler. Inspirationshæfte til vejledere og lærere på skoler og ungdomsuddannelser*. Center for Unge og Misbrug, U-turn, Socialforvaltningen i Københavns Kommune, 2014
- U-turn: *Samtaler med unge om rusmidler. Inspirations- og metodehæfte til vejledere, mentorer og andre, der arbejder med unge i hverdagen*. Center for Unge og Misbrug, U-turn, Socialforvaltningen i Københavns Kommune, 2014
- Socialstyrelsen: *Hele vejen rundt. Redskaber til arbejdet med unges rusmiddelproblemer*. Socialstyrelsen, 2012
- Socialstyrelsen: *Inspirationsmateriale Servicelovens § 11, stk. 3*. Socialstyrelsen, 2016

Individuel behandling

De fleste kommuner har egne kommunale tilbud om individuel rusmiddelbehandling, herunder også tilbud om rusmiddelbehandling til unge ned til 18 år. Det kan imidlertid være en udfordring at gå fra en praksis med rusmiddelbehandling til voksne til at målrette sin behandling til de unge.

I behandlingsindsatsen til unge er det vigtigt at kunne tænke 'ud af boksen': Både på form og på indhold. Det behøver ikke være svært eller koste ekstra, men det kræver fleksibilitet:

- Når man fokuserer på rusmiddelbehandling af unge, er det vigtigt at tænke behandling som en indsats, der kan foregå uden for rusmiddelcenterets egne lokaler.
- Det kan være vigtigt at kunne lægge sin computer og skemaer fra sig og måske i stedet skrive på en tavle, som både unge og behandler kan forholde sig til undervejs i samtalen.
- Nogle samtaler kan ikke nås på 45 minutter, andre samtaler varer måske 15 minutter, som kan være helt tilstrækkeligt for netop denne unge – denne gang.
- Det kræver en anden slags tid at lave aktivitetsbaseret behandling. Aktiviteterne behøver ikke være noget stort anlagt, men kan for eksempel være at spise i kantinen to minutter væk. Nogle gange er bare det at gøre noget andet end samtale vigtigt for den unge. Det kan også være at spille spil sammen, at afvikle samtalen et nyt sted eller noget andet.
- Det er vigtigt at være opmærksomme på de øvrige problemstillinger, der kan fylde noget i den unges liv. Jo yngre de unge er, jo mere er det typisk noget andet, der fylder end lige præcis brugen af rusmidler. Man skal altså være parat til at hjælpe de unge med forskellige problemstillinger udover rusmidlerne.
- Forældreinddragelsen er også noget særligt: Man rummer ikke bare én ung, man rummer en hel familie.

Dokumentation

I UNG Rusmidler benyttes UngMap til opstart af behandlingen og derefter TEM ved hver samtale.

UngMap er et screenings værktøj, der skal skabe et overblik over rusmiddelproblemets omfang og de barrierer og ressourcer, der skal arbejdes med. På baggrund af spørgsmål i UngMap kan den unge kategoriseres indenfor fire risikogrupper, som fortæller, hvor belastet den unge er ved indskrivningen. Kategoriseringen sker på baggrund af variablerne rusmiddelbelastning, psykiske vanskeligheder og forsørgelsesgrundlag.

UngMap findes i en elektronisk udgave, som udregner og opstiller den unges ressourcer og barrierer i tabelform. Overblikket over den unges ressourcer og barrierer danner grundlag for, at der kan blive givet en tilbagemelding på UngMap til den unge.

Læs mere om UngMap *her* og om TEM *her*.

Anbefalinger

Drøft i medarbejdergruppen:

Forskelle mellem rusmiddelbehandling til voksne og til unge

- Hvad er der af særlige områder, der skal tænkes ind, når man går fra en voksenpraksis i rusmiddelbehandling til en behandlingsindsats i forhold til unge på basis af forståelsesrammen UNG Rusmidler?
- Hvordan adskiller mødet med unge sig fra mødet med voksne? Hvordan forstår de unge sig selv?

Form og indhold i unge-behandlingen

- Hvordan kan der 'tænkes ud af boksen' både på form og indhold, så samtalen med den unge i størst muligt omfang tilpasses til den enkelte unges behov for aktivitet under samtalen, kreative måder at udtrykke sig på, længde osv.? Hvordan får man i højere grad implementeret aktiviteter i de lokale indsatser, fremfor at fortsætte med samtaler som eneste rådgivnings- og behandlingsform?
- Hvordan kan der gives rum til at lade samtalen følge den unges behov og dagsorden og også rumme de øvrige psykiske og sociale udfordringer, der fylder i den unges liv?
- Hvordan kan det sikres, at den enkelte ungebehandler får tilstrækkelig kapacitet til at kunne arbejde mere alsidigt i forhold til den enkelte unge? I Ung Rusmidler har flere kommuner fremhævet, at det kan være svært at komme udover en samtalekontekst i behandlingsindsatsen. De fremhæver, at det kan være et ressourcespørgsmål.

Forældreinddragelse

- Hvordan kan man arbejde med at inddrage forældrene tidligt i forløbet i respekt for – og med accept fra – den unge?

Unge under 18 år

- Hvordan skal der arbejdes med de under 18-årige. Er der særlige hensyn her i forhold til for eksempel forældre eller myndighed i kommunen?

Dokumentation

- Hvem er ansvarlig for implementering og drift af dokumentation?
- Hvordan vil I udarbejde en samlet beskrivelse af den dokumentation, der skal udfyldes?
- Hvordan skal TEM og UngMap benyttes i henhold til UNG Rusmidlers ungesyn og behandlingstilgang?
- Hvordan vil I hjælpe hinanden med at tolke de profiler, der kommer ud af UngMap, og hvordan vil I reflektere over hvordan, de kan bruges i jeres behandlingsplanlægning og i samarbejdet med den unge?
- Hvilken indflydelse vil de tal, som I på et mere overordnet niveau kan generere om de unge, have på den behandling i tilbyder?

Jura: Hvilke paragraffer?

- *Serviceoven § 101*
- *Sundhedsloven § 141*
- *Serviceoven § 50 og 52*

Hvor kan du få mere viden?

- U-18: *U18-Modellen for misbrugsbehandling – Metodehæfte*. Aarhus Kommunes Ungdomscenter, 2015
- U-turn: *Model U-turn – en introduktion*. Center for Unge og Misbrug, U-turn, Socialforvaltningen i Københavns Kommune, 2015
- Socialstyrelsen: *God sagsbehandling på stofmisbrugsområdet*. Socialstyrelsen, 2010

Gruppeforløb

Ensomhed er et stort problem for unge, der har haft problemer med rusmidler, idet de ikke har andre sociale netværk end der, hvor de ofte har haft et stort forbrug af rusmidler. Igennem etablering af gruppeforløb, kan rusmiddelindsatsen støtte de unge i at få et større netværk – og måske et nyt netværk – væk fra rusmiddelbruget.

Gruppeforløb for unge kan etableres både som rådgivningsforløb og behandlingsforløb.

I Ung Rusmidler har der været eksempler på begge dele. Det afgørende er målgruppen.

Gruppeforløb som rådgivning kan være en god måde til at samle og tiltrække nye unge. Det kan for eksempel gøres ved at etablere et gruppeforløb på en uddannelsesinstitution, hvor man i rammer, som de unge kender i forvejen, måske kan nå flere unge på én gang.

Gruppeforløb som behandling kan være, når man samler nogle af de unge i en gruppe, der allerede er indskrevet i individuelle behandlingsforløb, fordi de har et behov for at have et fællesskab med andre unge i en lignende situation som dem selv, støtte til at opbygge et nyt socialt netværk eller i det hele taget bare få hjælp og støtte af andre unge til at komme videre med deres liv.

Rådgivnings-gruppeforløb kan etableres af et tværgående team fra for eksempel rusmiddelcenter, SSP, børne- og familie enhed og ungdomsskolen. Gruppeforløb kan også afvikles alene af et rusmiddelcenter. I Ung Rusmidler har begge former været afprøvet med succes.

Formen for gruppeforløb kan være varierende. Nogle gruppeforløb lægger vægt på samtale på tværs blandt de unge og medarbejdere. Men ofte indgår en eller anden form for fælles aktivitet i gruppeforløb. Det kan være madlavning og fællesspisning, mindfulness, fysiske aktiviteter eller udadvendte aktiviteter som kanoture, ridning, klaring osv. Det vigtige er i den forbindelse ikke, hvad man foretager sig – eller i hvor stort omfang, men at man finder form og indhold, der matcher de unges behov og medarbejdernes egne interesser.

Dokumentation

Hvis gruppeforløbet er etableret som et rådgivningsforløb, kan der dokumenteres i TEM.

Hvis gruppeforløbet er etableret som et behandlingsforløb, skal der dokumenteres i både TEM og UngMap.

Læs mere om UngMap [her](#) og om TEM [her](#).

Anbefalinger

Når et gruppeforløb skal startes op, skal I være opmærksomme på:

- At tilpasse mål, indhold og form til målgruppen.
- Hvordan I blander unge med forskellige mål i gruppesammensætningen: Unge der ønsker at op-høre, unge der ønsker at reducere og unge, der er ophørt.

- Hvordan I blander de unges udgangspunkt og behov: Alder, kognitivt niveau, fysiske behov mm.
- At gennemføre en grundig samtale med hver enkelt ung, der skal være med, inden I starter, så den unge ved, hvad han/hun går ind til.
- At det er en proces, og at succeskriterierne kan være forskellige i forhold til de enkelte unge: Det vigtige er, at gruppeforløbet bidrager med noget positivt til de unges udvikling.
- At et gruppeforløb ikke kan stå alene. Der vil imidlertid være forskel på, hvad de enkelte unge har brug for ved siden af gruppeforløbet.
- At det tager tid at forberede og gennemføre et gruppeforløb!

Derudover er det en god ide at tage stilling til:

- Hvordan skal gruppen etableres: Som rådgivningsforløb eller som behandlingsforløb, for indskrevne unge?
- Hvor skal gruppen mødes?
- Hvordan kan det sikres, at de unge kommer til at føle ejerskab til gruppen?
- Hvad er rammerne omkring gruppen? Hvilke aftaler skal der indgås omkring regler og normer for god stil i gruppen?
- Hvad skal strukturen/forløbet være, dels omkring det samlede forløb og eventuelle særlige temaer på de enkelte dage og dels strukturen/programmet for den enkelte gang i gruppen?

Hvor kan du få mere viden?

- U-turn: *Hashgrupper på ungdomsuddannelser – inspirations- og metodehæfte*. Center for Unge og Misbrug, U-turn, Socialforvaltningen, Københavns Kommune, 2010

Forældresamarbejde og forældregrupper

De fleste af de rusmiddelcentre, der har deltaget i UNG Rusmidler, har haft en praksis, hvor de har tilbudt pårørendesamtaler ved siden af behandlingsforløb. Det har været nyt for mange at inddrage forældrene i de unges behandlingsrum og kun en enkelt kommune havde, inden UNG Rusmidler, erfaringer med at oprette forældregrupper.

Det særlige ved at arbejde med unge i forhold til deres forældre er, at de på ene side er i gang med en løsrivelsesproces fra forældrene, og de på den anden side har brug for forældrene i forhold til at støtte dem i at få et godt liv uden et problematisk forbrug af rusmidler. Samtidigt er forholdet imellem ung og forældre ofte konfliktfyldt, når de unge indskrives, fordi forældrene har oplevet meget løgn og svigt fra de unges side, og de unge har oplevet meget kontrol og vrede fra forældrene side.

Dette gør det ikke desto mindre endnu vigtigere, at forældrene medtænkes, når indsatser udvikles. Både U-turn og U18 har rigtigt gode erfaringer med at etablere forældregrupper. Grupperne har både den effekt, at forældrene bliver bedre til at støtte de unge, og at forældrene føler sig mindre ensomme og mindre handlingslammede. Erfaringen fra UNG Rusmidler er, at forældregrupper kan etableres, når kommunen har fået en praksis, hvor ungebehandlingen er blevet konsolideret, og forældre inddrages i de unges individuelle forløb.

Anbefalinger

Når forældrene skal inddrages, så er det en god ide at være opmærksomme på at:

- Få afdækket om medarbejderne føler sig kompetente til at varetage familiesamtalerne, og få fastlagt en fælles systematik og metode
- De unge ofte har modstand mod, at forældre skal inddrages, ligesom forældrenes magtesløshed kan få dem til at fremtræde uhensigtsmæssigt. Arbejd i medarbejdergruppen med dette i læringsrum som undervisning og/ellers supervision.
- U-turn har udgivet et udførligt hæfte om forældregrupper, hvor man kan finde meget inspiration

Når en forældregruppe skal opstartes, skal der tages stilling til flere forskellige temaer:

- Hvem er målgruppen for forældregruppen? Det kan både være forældre, der har unge indskrevet i behandling og forældre, hvor de unge ikke er indskrevet
- Hvordan skal visitationsproceduren se ud, og hvordan sikres det, at alle indskrevne unge bliver spurgt, om deres forældre må kontaktes?
- Hvad er rammerne omkring gruppen? Hvilke aftaler skal der indgås omkring regler og normer for gruppen?
- Hvad skal strukturen – forløbet være, dels omkring det samlede forløb og eventuelle særlige temaer på de enkelte dage og dels strukturen – programmet for den enkelte gang i gruppen?

- Hvordan ser processen ud i gruppen, og hvor meget kommunikation skal der være imellem forældre og imellem jer og forældre? Hvordan ser I gruppelederrollen?
- Hvordan får I evalueret og samlet op på jeres erfaringer fra gang til gang?

Hvor kan du få mere viden?

- U-turn: *Forældregrupper – inspirations- og metodehæfte – Inddragelse af forældre, når unge udfordres af rusmidler*. Center for Unge og Misbrug, U-turn, Socialforvaltningen i Københavns Kommune, 2015
- U-turn: *Alle har brug for et frirum. Historier om at skabe forandring i familier, hvor en ung bruger rusmidler*. U-turn, Socialforvaltningen, Københavns Kommune, 2008

Struktur og systematik i behandlingsindsatserne

I organisationer og indsatser præget af stor stabilitet i medarbejdergruppen, vil der oftest over tid udvikle sig en fælles systematik i rådgivnings- og behandlingsforløb, som alle kender til og i udgangspunktet arbejder ud fra. Men arbejdspladser er som hovedregel ikke præget af en sådan stabilitet. Arbejdspladser er ofte præget af omskiftelige forhold, hvad enten der er tale om økonomi, sygdom, barsel, flytning eller nye jobs, eller om der er tale om en tilgang af nye medarbejdere, der ikke kender organisationens og indsatsens systematikker.

+ Systematik er at systematisere de refleksioner, overvejelser, retningskift og beslutninger, der tages i løbet af et forløb med en ung.

Organisationer og indsatser er således under konstant forandring.

Det betyder, at der er brug for nogle faste holdepunkter i behandlingsforløbene, der sikrer, at serviceniveauet er nogenlunde ens uanset hvilken behandler, den unge støder på. En fælles systematik for behandlere giver overblik for den enkelte medarbejder over forløbet (hvad er næste trin, og hvad skal der snart tages stilling til). Samtidigt bliver det mindre sårbart, når en anden medarbejder skal overtage kontakten/behandlingen. Derudover giver det medarbejderne bedre mulighed for at give og få sparring, når alle er klar over, hvor i forløbet man er.

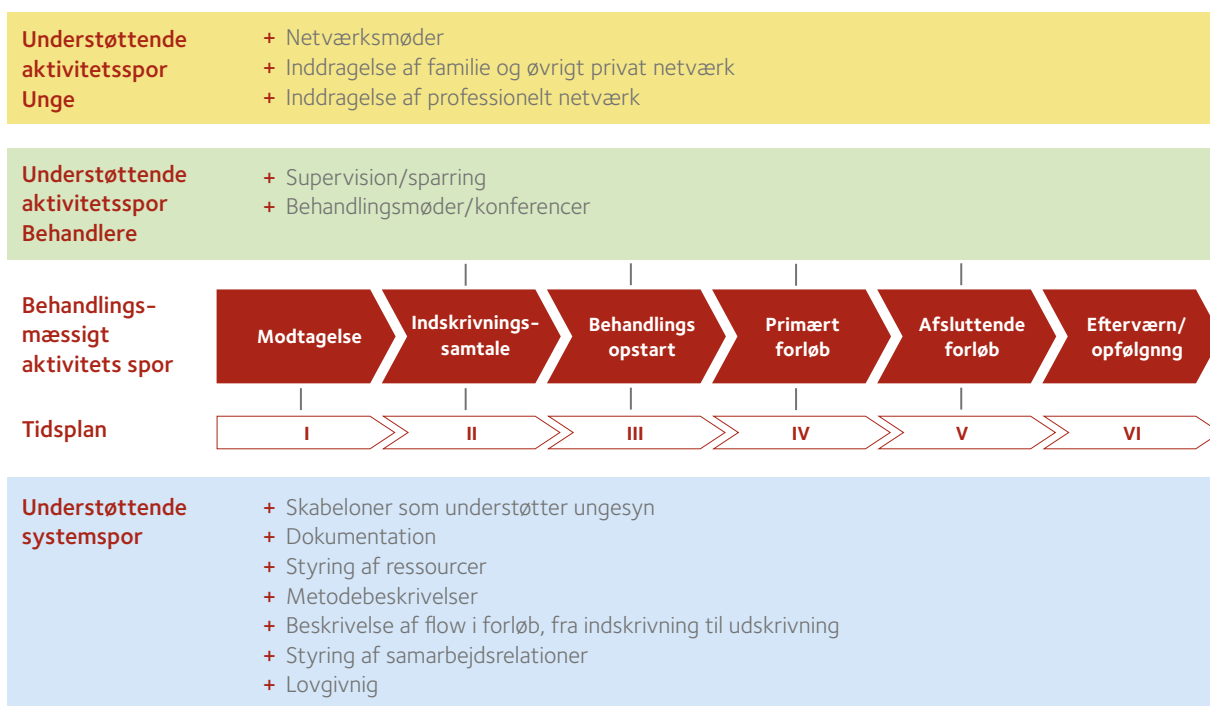
En fælles systematik er ikke en refleksionsløs proces, hvor man starter ved trin A og så følger en bestemt skabelon, indtil forløbet når til trin Å. Systematikken kan være handlingsanvisende, men den kan ikke være handlingsbestemmende. Handlingsbestemmelse må altid tage hensyn til den kontekst, den unge er en del af, og derfor må handlingerne også altid afstemmes og tilrettelægges på en måde, der er i overensstemmelse med dette.

Systematik er således ikke en manual, men det er en måde at systematisere de refleksioner, overvejelser, retningskift og beslutninger, der skal tages i løbet af et forløb med en ung. Systematikken medvirker til at sikre kvaliteten, og til at 'tilfældigheder' reduceres.

I mange af de 15 kommuner, der har deltaget i UNG Rusmidler, har der ikke været beskrevet en systematik for arbejdet med de unge. Det skyldes hovedsageligt, at ungebehandlingen er ny og er vokset ud af voksenbehandling, og at der er tale om små enheder, hvor systematikken som regel har været indlejret i medarbejderne.

Systematikken i UNG Rusmidler skal ikke bare være tilpasset ungesynet. Den skal også understøtte medarbejderen i at udøve ungesynet i mødet med den unge og den unges forældre. Derudover skal den sikre en fælles retning og lovmedholdelighed, og sidst er den et ledelsesværktøj til både støtte og styring.

I dette afsnit beskrives hvad en systematik for rusmiddelbehandling bør indeholde. Beskrivelsen er især inspireret af den proces Ung Rusmidler har haft med de 15 kommuner, der har deltaget i Ung Rusmidler-forløbet, samt U18. Beskrivelsen omfatter ikke rådgivningsindsatser, men alene et behandlingsforløb.

Figur 14: Understøttende systematik i Ung Rusmidler

Kernen i systematikken er det behandlingsmæssige aktivitetsspor, som forløber fra modtagelse til efterværn/opfølgning. Der er dertil tre understøttende spor, et understøttende aktivitetsspor for de unge, et understøttende aktivitetsspor for behandlerne samt et understøttende systemspor.

Systematikken skal være behjælpelig med skabeloner til for eksempel behandlingsplaner og indkaldelser. Og den skal også indeholde "How to do", det kan for eksempel være en beskrivelse af en faglig metode, der bruges til mødeafholdelse. I forståelsesrammen UNG Rusmidler er der et stort råderum for behandlerne til at planlægge og varetage behandlingsforløbet med den unge.

Ungesynet skal komme til udtryk på den måde, at den unge i forløbet og i dokumentationen skal have mulighed for at komme til orde, og ikke skal føle sig som en "sag". Det betyder, at dokumenter skal udarbejdes i et sprog, som den unge forstår, og som ikke indeholder stemplende begreber.

Ingen systematik kan rumme alle ungeforløb, men vil kunne omfatte langt størstedelen af de unge, der kommer i behandling.

Nedenfor vil alle spor i Model "Understøttende systematik i forståelsesrammen UNG Rusmidler" blive udfoldet yderligere, med udgangspunkt i det behandlingsmæssige aktivitetsspor.

Undervejs vil vi pege på nogle af de temaer, som I skal tage stilling, som en del af systematikken.

Tidsplan

Det er relevant, at rusmiddelcenteret udarbejder en beskrivelse af flowet fra modtagelsen af den unge til udskrivning, og at der til dette flow kobles en tidslinje. Konkret skal der tages stilling til, hvornår de nedenfor beskrevne aktiviteter skal ske, og eventuelle tidsfrister skal angives, for eksempel behandlingsgarantien på 14 dage.

Behandlingsmæssigt aktivitetsspor

Modtagelse

Det første møde med den unge og eventuelle forældre er essentielt for det videre forløb. Nogle kommuner vælger, at alle starter med en eller flere rådgivende samtaler, anonymt eller ikke anonymt, for derefter at overgå til indskrivning i behandling, hvis det er relevant. Andre kommuner har valgt, at de unge som udgangspunkt starter op i behandlingen. UNG Rusmidler anbefaler alle kommuner at tilbyde både anonym og ikke anonym rådgivning til unge og forældre, dels som en selvstændig ydelse og dels som en nem tilgængelig indgang til senere at indskrives i et behandlingsforløb. I forbindelse med modtagelse bør det beskrives:

- Hvordan kan den unge, forældre og samarbejdspartnere henvende sig? Telefon direkte til ungebehandlere eller til sekretær, mail eller chat? Det er særligt vigtigt, at den første kontakt er positiv, og at den/de medarbejder(e), der varetager denne opgave, arbejder med udgangspunkt i UNG Rusmidlers ungesyn.
- Hvad noteres ned ved første henvendelse, og hvor noteres det?

Indskrivning og det første møde

Indskrivningssamtalen kan enten varetages af en særlig medarbejder i ungeteamet, der varetager den funktion, eller det kan være alle medarbejdere i ungeteamet, der kan tage den første samtale. Det vigtigste er, at den medarbejder, der tager den første samtale, arbejder med udgangspunkt i UNG Rusmidlers ungesyn. I forbindelse med indskrivningsforløbet bør det beskrives:

- Hvem varetager den første samtale, indskrivningen
- Skabelon for indholdet i samtalen: Hvilke informationer skal gives til den unge om for eksempel behandlingstilbud og retten til frit valg, samt hvilke informationer skal der indhentes fra den unge? I nogle kommuner opfattes den første samtale som en rådgivningssamtale, og den unge kan herefter vælge, om de vil fortsætte i et rådgivningsforløb eller opstarte et behandlingsforløb.
- Hvor kan samtalen foregå? UNG Rusmidler anbefaler, at den første samtale også kan tages hjemme hos den unge eller på skolen, eller mens medarbejderen går en tur med den unge?
- Hvordan håndteres pårørende ved indskrivningssamtalen? Vær opmærksom på forskellen på, om de unge er over eller under 18 år. En systematik for de unge under 18 år kan være, at forældre deltager i starten og slutningen af samtalen, og at medarbejderen, inden forældrene kommer ind i samtalen igen, aftaler med den unge, hvad der skal videregives.

Behandlingsopstart

I UNG Rusmidler skal behandlingen igangsættes hurtigt, hvorfor der skal tages hensyn til dette, når der tages stilling til en procedure for igangsættelse af behandlingen.

I forhold til hvem der har kompetence til at beslutte indhold og igangsættelse af behandling, har vi set flere modeller:

- For de unge under 18 år er det ofte børne- og familieafdelingen, der har den bevilgende myndighed i forhold til igangsættelsen af behandlingen. Ofte kan rusmiddelcenteret senere bidrage til den børnefaglige undersøgelse, der skal igangsættes, hvis den unge opstarter et behandlingsforløb i henhold til Serviceloven § 101. Der skal udarbejdes en samarbejdsaftale imellem børne- og familieafdelingen og rusmiddelcenteret, der regulerer dette samarbejde, herunder skal der tages stilling økonomi imellem de to enheder.

Derudover har vi set følgende modeller:

- Medarbejderen, der varetager indskrivningssamtalen, har mandat til at igangsætte behandling
- Medarbejderen, der varetager indskrivningssamtalen, udarbejder oplæg til leder, der godkender behandlingsopstart
- Medarbejderen varetager indskrivningssamtalen. En behandlingskonference, der som regel består af leder og x antal medarbejdere (nogen steder alle medarbejdere), beslutter hvilken behandling, der skal igangsættes.

Det er en kompleks opgave at vurdere hvilke unge, der skal have hvilke ydelser. En udegående behandling er som regel mere omkostningstung end samtaler på kontoret, de unge under 18 år tager ofte længere tid end en udeboende 25-årig, og en lægesamtale er mere omkostningstung end en socialfaglig samtale.

Når kommunerne skal tage stilling til, hvilke ydelser den unge skal have, og med hvilken intensitet, kan nogle parametre være:

1. Den unges eget ønske og erfaringer
2. Forældre og det øvrige netværks erfaringer og ønsker
3. Den unges samlede støttebehov samt hvilke andre aktører der allerede er tilknyttet eller skal tilknyttes den unge
4. Resultat fra UngMap
5. Behandlers faglige vurdering, herunder særligt hvad der skal til for at sikre fremmøde

Primært forløb

I de første samtaler er der en lang række administrative og behandlingsmæssige forhold, der skal på plads, lige som det også er her, at medarbejderen sammen med den unge undersøger, hvilke udfordringer og hvilke ressourcer den unge har, og samtidig undersøger, hvilke mål den unge vil opsætte for forløbet.

Her er der et hensyn imellem, hvad der er relevant og nødvendig dokumentation op imod behovet for at møde den unge med udgangspunkt i det, den unge er optaget af, og ikke som et teknokratisk system.

Konkret er der brug for, at der tages stilling til og beskrives:

- Pligt til journalskrivning, hvordan og hvor, og skal der arbejdes med åbne journaler?
- Lovpligtig dokumentation samt evt. egen yderligere dokumentation.
- Skabelon til behandlingsplan
- Metodisk beskrivelse af hvordan der samarbejdes med den unge og netværket om planen.

- Værktøjer til at beskrive den unge og evt. følge den unges udvikling. I Ung Rusmidler er der brugt UngMap og TEM. Derudover er det relevant at udarbejde en social anamnese og beskrive, hvornår den unge skal screenes for psykiske problematikker og med hvilke redskaber.
- Skabelon til samtykkeerklæringer, her er det vigtigt at være opmærksom på at få afklaret:
  - Hvordan sikres det, at den unge kan møde? SMS, følgeskab eller evt. afhentning af den unge?
  - Hvad må rusmiddelcenteret gøre, hvis den unge ikke møder? Kontakte forældre eller andre, møde op på bopæl eller andet?
  - Hvordan skal der samarbejdes med forældrene, og hvad må medarbejderen videregive til far og mor? Hvis kommunen har en forældregruppe, må de så kontakte forældre med henblik på at tilbyde deltagelse?

Afsluttende forløb

De fleste rusmiddelcentre arbejder med, at forløbets intensitet sænkes, jo tættere den unge er på udskrivning.

Vi har set meget forskellig procedure for, hvordan udskrivninger foregår i rusmiddelcentrene.

Nedenfor er angivet en række temaer, der bør beskrives i forhold til udskrivninger:

- Hvor lang tid skal en ung være udeblevet, før den unge udskrives?
- Hvilke dokumentationer skal udfyldes ved udskrivning?
- Hvordan kommunikeres til den unge og den unges netværk, at den unge udskrives, hvis den unge udebliver?
- Skabelon for afsluttende status
- Afholdes der udskrivningsmøde med den unge og netværk?
- Afholdes der en form for afsluttende "ceremoni" sammen med den unge?

Efterværn/Opfølgning

Det er relevant at tilbyde de unge en form for efterværn/opfølgning. I den forbindelse skal det beskrives:

- Hvilke muligheder har medarbejdere for at støtte den unge efter udskrivning f.eks. ved tilbagefald.
- Hvem varetager den lovgivningsmæssige opfølgning, og hvordan varetages den i forhold til f.eks. fremmøde og telefonisk opfølgning.

Understøttende aktivitetsspør – unge

Inddragelse af familie og øvrigt netværk

I Ung Rusmidler skal der altid tages stilling til, om det er relevant at inddrage de unges venner og familie i den unges behandlingsforløb. I den forbindelse er det relevant at beskrive:

- Hvornår og hvordan inddrages familie og øvrigt netværk?
- Redskaber til afdækning af familie og netværk
- Metoder til inddragelse af familie og netværk

Netværksmøder for privat og professionelt netværk

Det anbefales, at der løbende afholdes netværksmøder, når det er relevant. De unges netværk kan både være professionelt og privat. I den forbindelse er det relevant at beskrive:

- Hvornår skal der tages stilling til, om der skal afholdes netværksmøde?
- Hvor ofte skal møder afholdes, og hvem skal deltage?
- Skabeloner til dagsorden/invitationer
- Metoder til støtte op omkring det konstruktive møde

Understøttende aktivitetsspor – behandlere

Interne behandlingsmøder/konferencer

Det anbefales, at der afholdes kontinuerlige behandlingsmøder/konferencer, og at det sikres, at alle unge inden for et vist interval gennemgås på disse møder. Behandlingsmøder kan være organiseret i teams, eller med hele afdelingen.

- Til opstart drøftes behandlingsplanen. Hvad er mål med og indhold i behandlingen. Hvad skal intensiteten være, hvor længe skal behandlingen vare, og hvordan kan der systematisk evalueres og justeres sammen med den unge?
- Undervejs i forløbet drøftes med udgangspunkt i behandlingsplanen: Opnår den unge sine mål, skal de justeres, og er der brug for justeringer i forhold til hvad behandlingen indeholder og intensitet?
- Afsluttende kan det være relevant at evaluere forløbet. Hvad kan I lære til en anden gang?

Behandlingskonferencen er et styringsredskab. Her besluttet det, hvordan institutionens ressourcer skal bruges. Konferencen er også med til at sikre, at alle ungeforløb løbende evalueres, samt at den unge får den mest relevante indsats.

Supervision/Sparring

Forståelsesrammen UNG Rusmidler stiller store krav til høj faglighed hos medarbejderne, idet de både skal arbejde målrettet hen imod skadesreduktion/reduceret brug/ophør og samtidigt skal møde den unge i forhold til det, den unge er optaget af. Derudover kræver det en høj grad af metodebeherskelse, at der er frihed til at vælge forskellige teknikker og metoder inden for forståelsesrammen, og det derfor ikke er givet på forhånd hvilke redskaber og metoder, der skal bruges i forhold til den enkelte unge. Medarbejderne har derfor brug for sparring og supervision.

Supervisionen forgår ofte med en ekstern supervisor, og det anbefales, at supervisor arbejder ud fra det behandlingssyn og grundlag, som er beskrevet i UNG Rusmidler. Sagssparringen foregår imellem medarbejderne og nogle steder faciliteres processen af en faglig leder/koordinator. Det anbefales, at der udarbejdes en skabelon for forberedelse og afholdelse af sparringsmøder.

Understøttende systemspor

Udvikling af det understøttende systemspor og det understøttende behandlerspor samt sikring af implementering og drift af hele systematikken vil som udgangspunkt være en lederopgave.

Beskrivelser af systematikker og strukturer skaber ikke nødvendigvis forandring. Der er brug for ledelsesmæssigt at forholde sig til, hvordan systematikkerne implementeres, ligesom der er brug for støtte til og kontrol af, at de benyttes i det daglige arbejde.

En del af det understøttende systemspor er den gældende lovgivning på området, som alle medarbejdere skal kende og skal kunne forvalte.

Samarbejdet med andre dele af kommunen er essentielt, når de unge skal have den relevante støtte. Det vil være en ledelsesopgave på lederniveau at sikre og beskrive disse samarbejdsrelationer.

Der er forskellige modeller for, hvordan kommunerne styrer, hvor mange unge hver behandler har. I de fleste kommuner er det medarbejderne selv, der skal have overblik over deres tid og kunne vurdere, hvornår de har plads til nye unge. Lederen kan udarbejde et styringsværktøj, der kan støtte medarbejdere og ledere i forhold til fordeling af unge. Som et led i udvikling af dette værktøj skal tage der tages stilling til, hvor mange konfrontationstimer medarbejderne har og hvor mange timer, der går til andre opgaver.

Hvor kan du få mere viden?

- Socialstyrelsen: *Nationale Retningslinjer – for den sociale stofmisbrugsbehandling*, Socialstyrelsen, 2016 (Udkommer i en opdateret version i 2020)
- Socialstyrelsen: *God sagsbehandling på stofmisbrugsområdet*. Socialstyrelsen, 2010
- Sundhedsstyrelsen: *Behandling af alkoholafhængighed*. Sundhedsstyrelsen, 2018
- Sundhedsstyrelsen: *National Klinisk Retningslinje for udredning og behandling af alkoholafhængighed og samtidig psykisk lidelse*. Sundhedsstyrelsen, 2016
- Socialstyrelsen: *Hele vejen rundt. Redskaber til arbejdet med unges rusmiddelproblemer*. Socialstyrelsen, 2012

5. Organisatorisk implementering

I dette kapitel gives en baggrundsforståelse for implementeringen i kommunerne, herunder samspillet mellem forskellige parter, udvikling af ejerskab på alle niveauer, samt en gennemgang af de fire overordnede faser i implementeringsarbejdet: Intro- og opstartsfasen, planlægningsfasen, afprøvningsfasen og opsamling/præsentationsfasen.

Når rådgivnings- og behandlingsindsatser til unge, med udgangspunkt i forståelsesrammen UNG Rusmidler, skal implementeres i kommunen, er det ikke nok at have fokus på oversættelsen til den daglige praksis og træning af de medarbejdere, der arbejder direkte med de unge. Det er også nødvendigt, at ledere tager styring, og at de nærmeste samarbejdspartnere bliver inddraget. Der skal altså fokus på en grundig indsats på et mere overordnet og organisatorisk plan i kommunen.

De følgende sider er primært målrettet dig, der er tovholder eller leder. Her kan du få tips og idéer til, hvordan du kan arbejde med forståelsesrammen UNG Rusmidler på flere niveauer i den kommunale organisering.

Kapitlet bygger på konkrete erfaringer fra udviklingen af rådgivnings- og behandlingsindsatser i de 15 mindre kommuner landet over, der var med i UNG Rusmidler, samt på relevant implementeringsteori.

Introduktion og baggrundsforståelse

Alt for ofte får kommuner for lidt værdi ud af de initiativer, der igangsættes for at forandre, metode- og kompetenceudvikle specifikke sociale indsatser, fordi udviklingen af indsatsen foregår i et hjørne af kommunen og ikke altid er koblet sammen med kommunens eller den pågældende institutions overordnede strategiske fokus på området. Og fordi der ikke er (nok) fokus på at få inddraget relevante interessenter og samarbejdspartnere, som skal være med til at give plads til og fastholde forandringen.

Udgangspunktet i UNG Rusmidler var derfor at arbejde målrettet med læring og implementering på alle planer med afsæt i den lokale kontekst.

Bag dette udgangspunkt ligger en række overordnede teoretiske og organisationspsykologiske forståelser:

Implementering tager tid – og skal tænkes ind fra begyndelsen

Først og fremmest må implementering aldrig forstås som en enkeltstående handling eller event – det er en proces, der tager tid! Og det er en proces, der skal tænkes ind helt fra begyndelsen – og langt ind i fremtiden.

Implementering af ny læring og forandring i metoder og tilgange kræver en grundig opstart – og en mindst lige så grundig opfølgning. Der skal selvfølgelig afsættes tid til fælles læring og kompetenceudvikling – men der skal afsættes mindst lige så meget og gerne en del mere tid og energi til forberedelse og til opfølgning (*Brinkerhoff 2001*).

+ 40-20-40-modellen:

Brug 40 % af energien på forberedelse

Brug 20 % af energien på undervisning

Brug 40 % af energien på opfølgning

Brinkerhoff: High Impact Learning, 2001

Implementering kræver et tæt samspil mellem flere parter og flere 'drivers'

Implementeringen bliver drevet af et velfungerende samspil mellem forskellige implementeringsmotorer – dét som implementeringsforskeren Dean Fixsen m.fl. kalder 'drivers': Udvikling af kompetencer hos medarbejderne, organisering af indsatserne og lederskab (*Fixsen 2005*). For at det skal lykkes at opkvalificere indsatsen til unge med et problematisk brug af rusmidler, skal der derfor være særlig opmærksomhed på:

- Lederen/tovholderens rolle og evne til lederskab,
- Medarbejdernes muligheder for (og lyst til) at indgå i forandringsprocessen, herunder også træne og eventuelt ændre allerede indlærte kompetencer
- Institutionens/organisationens evne til at indoptage og ændre på procedurer og organisering for at give plads til forandringerne. (*Se figur 16*)

Mål: Kvalificeret hjælp til unge med problematisk brug af rusmidler

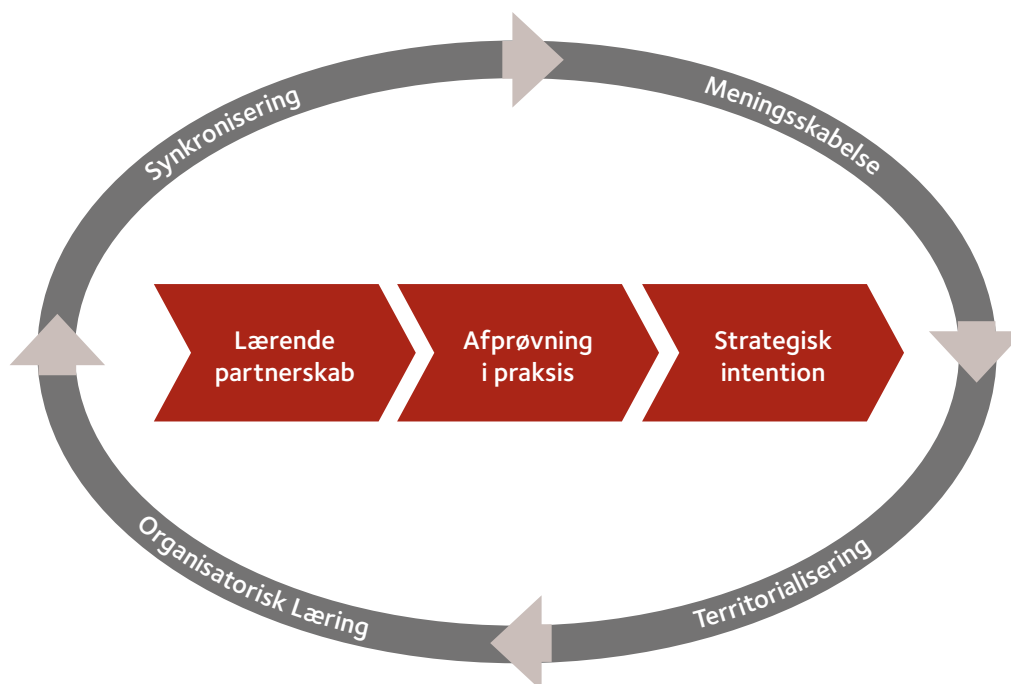

Inspireret af Fixsen & Blase: Implementation search: A Synthesis of the Literature, 2008

Figur 15: Forståelsesmodel Implementeringsdrivers

Implementering kræver ejerskab og aktive bidrag – på alle niveauer

Systemer ændrer sig ikke – det gør mennesker. Derfor står de enkelte medarbejdere og ledere helt centralt i forandringsprocessen: De skal opleve ejerskab til og være en aktiv part i forandringsprocessen – på alle niveauer. Her har Organisationspsykologen Molly-Søholm m.fl. givet et væsentligt bidrag til, hvordan det kan ske i praksis i dét, de kalder 'Action Learning Consulting' (Molly-Søholm 2010).

Inspireret af Molly-Søholm & Willert: Action Learning Consulting, 2010

Figur 16: Forståelsesmodel Action Learning Consulting

Udgangspunktet er et 'lærende partnerskab', som betegner en arbejdsform, hvor alle aktører gøres til ligeværdige partnere i en implementeringsproces.

Det fører frem til en 'afprøvning i praksis' af de ønskede forandringer frem mod 'de strategiske intentioner', som både afspejler mål for processen og nogle mulige overordnede veje til at nå målene.

Det foregår imidlertid ikke som en enkel lineær bevægelse.

Iflg. Molly-Søholm m.fl. er det nødvendigt at have opmærksomhed på fire overordnede dimensioner (forankringsmetoder), der kan spille ind på implementeringen af forandringen i forskellig grad og sammenhæng (Se figur 17):

- *Menings-dimensionen:*

Forandringer skal give mening, opleves nødvendig og fuld af muligheder, både på det individuelle niveau, på et gruppe-/enhedsniveau og på det organisatorisk-strategiske niveau. Der vil typisk være forskel på dét, der giver mening for den enkelte medarbejder, og dét der giver mening på politiker- eller beslutningstagerniveau. Lederen/tovholderen må være bevidst om disse forskelle, når der skal skabes mening med forståelsesrammen UNG Rusmidler. Især i opstarten, når de overordnede strategiske intentioner skal formuleres, er det vigtigt med opmærksomhed på alle niveauer: Mål og intentioner skal stå klart for alle. Det er ikke nok, at lederen formulerer nogle overordnede strategiske mål – målene skal tilpasses den aktuelle kontekst, og medarbejderne skal kunne oversætte målene til praksis. Og måske bliver det nødvendigt at justere eller gentage mål undervejs, når der sker ændringer i kontekst – eller når nye medarbejdere kommer ind.

I Ung Rusmidler har flere styregrupper tacklet menings-dimensionen gennem at finde fleksible løsninger, som involverede andre enheder end rusmiddelcenteret. For eksempel har en jobcenter-medarbejder, som en del af UNG Rusmidler, fået tildelt et fast timeantal om ugen til at rådgive om rusmidler på jobcenteret. I en anden kommune har flere afdelinger bidraget til at etablere en ny fælles rådgivning, og i en tredje kommune har et familiehus bidraget til indsatsen i rusmiddelrådgivningen og -behandlingen med en familiebehandler.

- *Magt-dimensionen:*

Forandringer rykker altid ved eksisterende magtstrukturer i større eller mindre omfang. Det er ikke mærkeligt, men hvis man som tovholder/leder ikke er bevidst om det, risikerer man, at forskellige (for)forståelser af meningen med forandringen eller magtkampe – territorialisering – kommer til at overskygge eller måske ligefrem modarbejde det egentlige formål: at lykkes med at kvalificere rådgivnings- og behandlingsindsatsen til unge. Og det selv om de fleste (måske) er enige om, at forandringen er nødvendig eller ønskelig. Helt fra begyndelsen er det derfor nødvendigt med en dynamisk og rummelig tilgang til, hvad forandringen betyder for de forskellige parter/samarbejdspartnere, fx ved at drøfte det åbent på medarbejder-, leder- eller styregruppemøder.

I nogle kommuners rusmiddelrådgivnings- og behandlingsarbejde kan magt-dimensionen også blive et tema. I en kommune kan der måske være flere afdelinger, der gerne vil varetage rusmiddelrådgivningen og -behandlingen af de unge, og i en anden kommune er en afdelingsleder måske ikke enig i, at hans afdeling skal give medarbejderressourcer til en opgave, rusmiddelrådgivning, der ikke er deres kerneopgave.

- *Lærings-dimensionen:*

Hvis forandringen skal lykkes, skal eksisterende vanemønstre ombrydes og nye indlæres – på alle niveauer, både på individ-, gruppe- og organisationsniveau. Det vil kræve noget forskelligt alt efter hvilket niveau, man befinder sig på: på individniveau er der brug for personaliseret viden – fx sidemandsoplæring eller kurser; på gruppeniveau er der brug for socialiseret viden – fx fælles opgaveløsning, der kan styrke de fælles erfaringer, så de bliver indlejret i organisationskulturen; på organisationsniveau er der brug for kodificeret viden – dvs. at viden bliver skriftliggjort i fx procedurer eller indsatsbeskrivelser.

En fællesnævner for styrkelse af læringsdimensionen på tværs af de forskellige niveauer vil være en høj grad af åbenhed overfor løbende feedback på, hvad forandringerne betyder på de forskellige niveauer.

- *Synkroniserings-dimensionen:*

Forandringer og ny læring skal synkroniseres med eksisterende praksis/styringsteknologier i organisationen – i det omfang det giver mening. Fx ved at tage udgangspunkt i nogle af de styringsteknologier, der allerede er velintegrerede i rusmiddelcentret eller hos samarbejdspartnerne. Det vil ofte give en høj grad af imødekommenhed overfor 'det nye', og dermed også hurtigere og større ejerskab til forandringen. I en kommune i UNG Rusmidler anvendte rusmiddelcenteret således Signs of Safety (SoS), fordi SoS i forvejen var implementeret i familieafdelingen.

Hvor kan du få mere viden?

- Dean L. Fixsen m.fl.: *Implementation Research: A Synthesis of the Literatur*. University of South Florida, 2005
- Thorkil Molly-Søholm og Søren Willert: *Action Learning Consulting: Strategisk proceskonsultation I teori og praksis*. Dansk Psykologisk Forlag, 2010

Anbefalinger

UNG Rusmidler er udviklet med udgangspunkt i ovenstående teoretiske og organisationspsykologiske forståelser ud fra en grundlæggende intention om, at implementeringen i praksis skal skabe målbar værdi og styrke kompetencer og kultur i den enkelte kommune – til gavn for de unge, der har brug for rådgivning og behandling ift. et problematisk brug af rusmidler.

Men der findes ikke én måde at gøre tingene på – forståelsesrammen UNG Rusmidler er netop blot en ramme for at forstå og udvikle kommunens rådgivnings- og behandlingsindsatser til unge med rusmiddelproblemer, inspireret af de to behandlingsmodeller i U-turn og U18. Det kræver derfor:

- at der altid tages udgangspunkt i den lokale kontekst,
- at der skal ske en løbende tilpasning og justering af den lokale model – det er tilladt at blive kloge undervejs,
- at de unges (og deres familiers) oplevelser og vurderinger inddrages aktivt i implementeringen i den enkelte kommune – dét er dem, rådgivnings- og behandlingsindsatsen skal gøre en forskel for.

Fire overordnede faser i implementeringen

Udviklingen og implementeringen af jeres model for rådgivnings- og behandlingsindsats, inspireret af behandlingsmodellerne U-turn og U18 kan planlægges efter følgende fire faser:

- 1. Intro- og opstartsfasen**, hvor den nuværende indsats skal kortlægges og de overordnede mål og rammer skal drøftes.
  - *En grundig opstart betaler sig i længden.*
- 2. Planlægningsfasen**, hvor der skal detailplanlægges i fællesskab mellem leder/tovholder og medarbejdere.
  - *Alle skal opleve ejerskab.*
- 3. Afprøvningsfasen**, hvor de valgte indsatser skal afprøves i praksis og løbende justeres på baggrund af feedback.
  - *Tag jer selv og de unge alvorligt: Spørg/justér undervejs.*
- 4. Opsamlings- og præsentationsfasen**, hvor erfaringerne fra afprøvningsfasen samles og evalueres, og hvor jeres model for rådgivnings- og behandlingsindsats og den bagvedliggende forståelsesramme UNG Rusmidler kan præsenteres for udvalgte samarbejdspartnerne.
  - *Vis hvad I står på – og byd op til dans.*

Implementeringsfaser			
Opstartsfase <ul style="list-style-type: none"> + Afdække fælles viden og praksis ved hjælp af hacking + Aftale indhold og mål + Afklare styring og ansvar ved hjælp af mandat til styregruppe og tovholder + Inddrage samarbejdspartnere + Kodificere aftaler	Planlægningsfase <ul style="list-style-type: none"> + Udarbejde indsatsbeskrivelse + Planlægge dokumentation + Fælles undervisning/ faglige input	Afprøvningsfase <ul style="list-style-type: none"> + Løbende supervision/ sparring + Løbende feedback fra unge og forældre + Løbende feedback fra samarbejdspartnerne	Opsamlings- og præsentationsfase <ul style="list-style-type: none"> + Opsamle erfaringer og justere indsatsbeskrivelse + Præsentere model for samarbejdspartnerne ved hjælp af temadag/ samarbejds møde + Hjælpe andre ved hjælp af konsulentfunktion

Figur 17: Implementeringsfaser

På de følgende sider gennemgås konkrete redskaber, spørgsmål til overvejelse samt anbefalinger, der kan bruges i hver af de fire faser.

En grundig opstart betaler sig i længden

”Godt begyndt er halvt fuldendt” – sådan lyder et kendt ordsprog, og noget er der om snakken: Erfaringen fra de 15 kommuner i UNG Rusmidler var, at jo grundigere drøftelser der var i opstarten, jo nemmere var det at udvikle og opkvalificere rådgivnings- og behandlingsindsatserne, med udgangspunkt i forståelsesrammen UNG Rusmidler – og håndtere eventuelle udfordringer undervejs i processen. Erfaringen var også, at det ofte var en fordel, at ikke kun det lokale rusmiddelcenter, men også nære samarbejdspartnere, der arbejder med samme målgruppe af unge, blev inddraget helt fra begyndelsen.

Fundamentet for den ønskede udvikling og opkvalificering skal lægges i opstartsfasen – det er her de overordnede mål og rammer skal drøftes, og forventningerne afstemmes:

- Hvorfor er rådgivnings- og behandlingsindsatser, baseret på forståelsesrammen UNG Rusmidler, interessant for jeres kommune?
- Hvad ved I, og hvad gør I allerede?
- Hvad er jeres mål og intentioner?
- Hvem skal være med?
- Og ikke mindst: hvem skal styre det?

På de følgende sider præsenteres forskellige redskaber og spørgsmål til overvejelse, som kan benyttes i opstartsfasen.

Hvem skal være med?

Første skridt i opstartsfasen er at indkalde relevante kollegaer/medarbejdere/ledere til et eller flere opstartsmøder. Hvem der skal inviteres med, afhænger af hvordan jeres indsats til unge med rusmiddelproblemer er organiseret i dag – og hvordan I ønsker, at de skal være organiseret fremover.

Unge, der har et problematisk brug af rusmidler, har dog sjældent kun problemer med rusmidler – og mange gange opfatter de unge måske ikke selv rusmidlerne som deres væsentligste problem. Erfaringen fra UNG Rusmidler var derfor, at det kunne betale sig at inddrage nære samarbejdspartnere, enten direkte i de indsats, man ønskede at sætte i gang, eller i en styregruppe, der fulgte forløbet på et overordnet plan og kunne sikre, at implementeringen af forandringerne havde de optimale betingelser hele vejen rundt.

Samarbejdet går to veje: Rusmiddelcenteret er specialister, som kan understøtte andre aktører på unge området i kommunen med viden omkring håndtering af unge med et problematisk brug af rusmidler. Omvendt besidder de øvrige aktører den tætte kontakt og relationerne i hverdagen til de unge, som har behov for rusmiddelrådgivning- og behandling. Det betyder, at den professionelle voksne, som den unge er tryk ved, kan stå ved den unges side – eller bag ham/hende – og dermed sikre en fin brobygning til at få en god kontakt med en rusmiddelbehandler.

Samtidig repræsenterer de andre aktører, som for eksempel uddannelsessteder, kontaktpersoner, jobcentre, SSP eller familiehuse, i mange tilfælde det 'normale' liv og de perspektiver, som kan være en meget vigtig del af de unges arbejde med deres motivation og eventuelle ambivalens i forhold til forandringer i rusmiddelbrug.

Det tværgående samarbejde er også en styrke, fordi det inddrager flere fagligheder.

Afdække eksisterende viden og praksis vha. hacking

Implementeringen skal tage udgangspunkt i lokal kontekst og viden: *Hvad ved I, og hvad gør I allerede?* Der er helt sikkert allerede gode elementer i de eksisterende indsatser i jeres kommune – og der er sikkert også noget, der kunne trænge til at blive kikket nærmere efter.

Formålet med afdækningen er at få et indblik i eksisterende viden og praksis – og dermed et solidt fælles fundament for det videre arbejde med implementering af forståelsesrammen. Og en væsentlig sidegevinst vil sandsynligvis være, at I opdager, at I ikke nødvendigvis har samme syn på eksisterende viden og praksis.

+ **Hacking** er et begreb de fleste forbinder med computerhacking, dvs. at en fremmed trænger ind i computerens indre og finder informationer, som ellers ikke er umiddelbart tilgængelige. Her skal hacking dog forstås positivt: Som evnen til respektfuldt at koble sig på hinandens systemer og at insistere på at prøve at forstå, hvad de andre ser.

Strøier, 2010

Én metode til at få afdækket fælles viden og praksis kan ske ved hjælp af hacking: dvs. ved sammen at gennemgå og drøfte en lang række spørgsmål – med respekt for, at I godt kan have forskellige udlægninger af sandheden. Der skal afsættes tid til ikke bare at fortælle de andre, hvordan verden ser ud fra jeres synsvinkel, men også til at lytte til, hvad de andre ser. En sådan hacking kan med fordel ske både internt i egen personalegruppe og på møder med eksterne samarbejdspartnere.

Anbefalinger

Der skal afsættes god tid til hacking – processen må ikke forceres, for alle skal opleve at blive hørt og set med respekt.

Nedenfor er oplistet en lang række spørgsmål, som kan bruges til at hacke sig ind på hinanden. Hacking kan foregå både i egen personalegruppe eller sammen med eksterne samarbejdspartnere (fx i en styregruppe med lederrepræsentanter fra flere forskellige enheder):

- Hvorfor er forståelsesrammen UNG Rusmidler overhovedet interessant for jeres kommune?
- Hvordan ser jeres kommune ud – hvordan er den lokale kontekst?
  - Er det en by- eller landkommune?
  - Er der ét eller flere bycentre?
  - Hvordan er de geografiske afstande? Er der langt fra den ene ende af kommunen til den anden?
  - Hvordan ser kommunens sammenhængende børnepolitik ud? Omtaler børnepolitikken også unge, der bruger rusmidler?
  - Hvad er jeres erfaringer med tværgående samarbejde i kommunen?
- Hvilke problemstillinger/udfordringer står I overfor ift. unge med et problematisk brug af rusmidler?
  - Hvor mange unge bruger hvilke rusmidler?
  - Hvad ved I om målgruppen på baggrund af lokal dokumentation (fx trivselsundersøgelser eller lign.)?
  - Hvad kan I udlede om målgruppen på baggrund af landsdækkende viden på området? (Se fx estimater fra Center for Rusmiddelforskning eller andre forskningsinstitutioner)
  - Er problemerne særligt udbredt i nogle områder af kommunen (fx særlige kvarterer/områder eller på særlige skoler/uddannelsessteder)?

- Hvilke tilbud og indsatser til unge med et problematisk brug af rusmidler har I i dag?
  - Hvor mange unge får i dag rådgivning eller behandling i jeres kommune?
  - Hvordan ser disse rådgivnings- og behandlingstilbud ud – og hvor ligger de?
  - Hvilke metoder og redskaber bygger tilbud og indsatser på?
  - Hvordan dokumenteres nuværende tilbud og indsatser?
  - Er kommunale tilbud og indsatser godkendt til rusmiddelbehandling, jf. SEL §101?
- Hvordan er tilbud og indsatser organiseret?
  - Er tilbud forankret i (voksen)rusmiddelcentret, i Børne/Familieenheden, hos en ekstern leverandør eller andet?
  - Hvordan er samarbejdsflader og organisering ift. unge under/over 18 år?

Fælles afklaring af mål og ønsker vha. forandringsteori

For at implementeringen kan lykkes, er det vigtigt, at der er opnået enighed om de overordnede mål og ønsker til jeres lokale model. De 15 kommuner i UNG Rusmidler blev alle bedt om at gøre sig klart, hvad de gerne ville opnå ved at udvikle og kvalificere rådgivnings- og behandlingsindsatserne til unge, med udgangspunkt i forståelsesrammen UNG Rusmidler, både på kort sigt og på lidt længere sigt. Til at afdække mål og ønsker til indsatserne blev redskabet forandringsteori benyttet.

Præsentation af redskab

Forandringsteori er en model til at få afdækket, hvordan man kan opnå ønskede forandringer for en bestemt målgruppe gennem bestemte tiltag og indsatser, samtidig med at man er bevidst om hvilke antagelser og forudsætninger, der ligger bag.

På dansk betyder det, at I i fællesskab, fx i medarbejdergruppen, på ledermødet eller i styregruppen, skal drøfte:

1. Hvordan er den nuværende situation?
2. Hvad vil I gerne opnå på længere sigt?
3. Hvad vil I gøre?
4. Hvad skal der være sket om et år (eller andet overskueligt tidsinterval) – for at I er tilfredse?
5. Hvad har I ikke (direkte) indflydelse på?

Et vigtigt tillægsspørgsmål til alle fem hovedspørgsmål i forandringsteorien er:

- Hvordan vil de unge kunne mærke det? Hvad vil de unge sige til det?

Det er en god idé at benytte et whiteboard og post-it-sedler til at få skrevet alle udsagn op, og så alle kan følge med i, hvad der står hvor. Fordelen ved at benytte post-it-sedler er, at de nemt kan rykkes rundt, hvis der er brug for det undervejs.

1. Beskriv nuværende situation	3. Hvad vil I gøre?	4. Hvad skal der være sket om et år – for at I er tilfredse?	2. Hvad vil I gerne opnå på længere sigt?	5. Hvad har I ikke (direkte) indflydelse på?
<p>Hvad gør I allerede godt (nok)?</p> <p>Og hvad kan I bygge videre på?</p> <p>Hvor er der udfordringer ift. de unge, fagligt, metodisk, organisatorisk ...?</p> <p>... Og hvad siger de unge?</p>	<p>Hvilket slags tilbud ønsker I at igangsætte? Fx rådgivning, behandling, gruppeforløb?</p> <p>Hvem er målgruppen? Fx unge, forældre, andre?</p> <p>... Og hvordan vil de unge mærke det?</p>	<p>Hvad er jeres succes-kriterier ift. de unge, fagligt, metodisk, organisatorisk ...?</p> <p>... Og hvad vil de unge sige om et år?</p>	<p>Hvad er kommunens overordnede strategiske intention i forhold til de unge med et problematisk brug af rusmidler?</p> <p>Hvor ser I gerne, at jeres indsatser og det tværfaglige samarbejde m.m. er på lidt længere sigt?</p> <p>... Og hvad vil de unge sige på længere sigt?</p>	<p>Hvilke konktestfaktorer er det vigtigt at være opmærksom på? Er der fx ny lovgivning på vej? Eller har kommunen planer om nye særlige indsatser til unge eller kommer der snart en revision af eksisterende børnepolitik?</p> <p>... Og hvordan vil de unge mærke det?</p>
<p><i>Eksempel:</i></p> <p><i>Vil gerne have fat i de unge tidligere</i></p> <p><i>Vil gerne have et tættere samarbejde og et fælles ungesyn</i></p> <p><i>De unge ved ikke, hvor de skal henvende sig</i></p>	<p><i>Eksempel:</i></p> <p><i>Rådgivning, anonym Gruppeforløb</i></p> <p><i>De unge vil have mulighed for anonymitet</i></p> <p><i>De unge vil gerne spejle sig i andre unge</i></p>	<p><i>Eksempel:</i></p> <p><i>Rådgivningen skal have givet kontakt til xx antal unge, som vi ikke kendte i forvejen</i></p> <p><i>Gruppeforløb skal være afprøvet mindst én gang, og de unge skal opleve forandring</i></p> <p><i>Vi har fået et tættere samarbejde på tværs</i></p> <p><i>De unge vil sige: "Nice, nu kan man få hjælp et sted, hvor man ikke bliver dømt ude, inden man er kommet ind"</i></p>	<p><i>Eksempel:</i></p> <p><i>Vi har fået en bedre sammenhængskraft i vores indsatser til unge i hele kommunen – vi står på en fælles platform</i></p> <p><i>De unge kender til tilbud – og de henvender sig langt tidligere</i></p>	<p><i>Eksempel:</i></p> <p><i>Den koordinerede ungeindsats og FGU er ved at blive igangsat</i></p> <p><i>Der er ny lovgivning på vej på området</i></p> <p><i>Forhåbentlig får de unge bedre mulighed for hjælp og støtte</i></p>

Anbefalinger

Overvej om processen skal styres af én, der ikke har direkte aktier i de ønskede forandringer, fx en intern konsulent eller en kollega fra en anden afdeling, sådan at alle har mulighed for at deltage aktivt i udfyldelsen af forandringsteorien.

Husk altid at have de unges stemme med i processen: Og hvad ville de unge sige til det? Og hvordan vil de unge kunne mærke det? Det kan I gøre både indirekte – ved at drøfte hvordan I tror, at de unge ville sige. Eller direkte – ved at invitere repræsentanter for de unge med ind i hele eller dele af processen.

Opstilling af mål og aftaler ved hjælp af mål- og samarbejdsaftaler

Når man skal gå fra mål til konkret handling, er det altid en god idé at indgå konkrete og skriftlige aftaler, så alle ved, hvad der er aftalt, og hvad der arbejdes hen imod. Alle 15 kommuner, der deltog i UNG Rusmidler, udarbejdede mål- og samarbejdsaftaler. Aftalerne blev et konkret arbejdsredskab i implementeringsprocessen: De opstillede mål blev taget frem på møder undervejs for at sikre at processen var på rette spor eller om noget skulle justeres.

I praksis er en mål- og samarbejdsaftale altså også et redskab til styring, dels af processen og dels af indholdet. Det er især betydningsfuldt, når mange, som ikke nødvendigvis kommer fra samme arbejdsplads eller enhed, skal arbejde sammen.

Udviklingen af rådgivnings- og behandlingsindsatser med udgangspunkt i forståelsesrammen UNG Rusmidler kræver en tovholder, der holder styr på proces og indhold. Tovholderen kan være lederen af rusmiddelcentret, men det kan også være en medarbejder, hvis det giver bedre mening. Uanset hvad er det vigtigt, at tovholderen ved hvad hans/hendes opgave er – og alle er enige om, hvilket mandat tovholderen har til at udføre opgaven.

+ **Styregruppen** er overordnet ansvarlig for et givent projekt eller proces. Består typisk af ledere med ansvar indenfor området eller beslægtede områder.

Følgegruppen følger et projekt/proces fra sidelinjen mhp. råd og sparring. Består typisk af fagpersoner med særlig faglig viden og interesse for området.

Der kan også være brug for at nedsætte en **styregruppe** eller en følgegruppe, der sikrer viden, faglig og organisatorisk forankring i forhold til øvrige indsatser i kommunen eller viden på området. Om I skal nedsætte en styregruppe eller en følgegruppe – eller begge dele – kommer an på behovet: Er jeres forandringer med udgangspunkt i forståelsesrammen UNG Rusmidler baseret på et tværfagligt samarbejde med mange forskellige enheder involveret, vil det være en fordel, at ledere fra de andre enheder er med i en styregruppe, der løbende kan tage stilling til for eksempel overordnet mål og retning, ressourceallokering og evt. konfliktafklaring. Hvis der er brug for fagfaglig sparring på for eksempel en konkret gruppeindsats til unge, kan en følgegruppe med fagpersoner, der har erfaringer fra socialt gruppearbejde måske være en bedre løsning. Uanset hvad, er det en god idé på forhånd at få afklaret det præcise mandat for en styre- eller følgegruppe, og at dette mandat også er skrevet ind i Mål og samarbejdsaftalen.

Præsentation af redskab

Nedenfor er præsenteret et eksempel på en enkel Mål- og samarbejdsaftale:

Periode	<i>Hvor lang tid vil I bruge på at implementering?</i>
Målgruppe	<i>Hvem er målgruppen?</i>
Formål	<i>Hvad er det overordnede formål? Hvorfor?</i>
Beskrivelse af indsatser	<i>Hvilke indsatser vil I arbejde med?</i>
Mål for det næste år (eller andet tidsinterval)	<i>Hvad ønsker I at opnå indenfor det næste år (eller andet tidsinterval)?</i>
Mål og ønsker på længere sigt	<i>Hvad ønsker I at opnå på lidt længere sigt?</i>
Arbejdsgruppe	<i>Hvem skal være med til implementeringsarbejdet?</i>
Tovholder/leder og mandat	<i>Hvem skal være tovholder på forløbet?</i>
Styregruppe/følgegruppe – og mandat	<i>Skal der være en styregruppe eller en følgegruppe – og givet fald: hvilket mandat skal gruppen have? Og hvem skal være med?</i>
Tidsplan og aftaler	<i>Hvem gør hvad, hvornår og hvorfor?</i>

Anbefalinger

- Udfyld mål- og aftaleskemaet på baggrund af afdækning af eksisterende viden og praksis samt på baggrund af forandringsteori. Og husk at sikre at alle kan godtage det aftalte.
- Husk også at en mål- og samarbejdsaftale altid kan – og skal – justeres, hvis der sker ændringer, eller I bliver klogere undervejs.

Planlægningsfasen

Alle skal opleve ejerskab

Når de første skitser til overordnede mål og rammer for forandring er lagt frem, er det tid til detailplanlægning: Planlægningsfasen.

Mange af kommunerne i UNG Rusmidler oplevede større eller mindre frustrationer i denne periode: Hvordan får I sat gang i indsætterne? Kan I finde et godt lokale til rådgivning eller gruppeforløb? Hvornår er I klar med alt det praktiske – og vil I overhovedet få fat i de unge? Til dét er der kun en ting at sige: Tålmodighed er en dyd.

I planlægningsfasen skal de overordnede mål og rammer omsættes og oversættes til praksis – og det er også i denne periode, at fundamentet for det fælles ejerskab skal lægges. Overordnet handler detailplanlægningen for tovholderen om at udfolde tre elementer:

- Hvordan forestiller du og medarbejderne, at jeres indsætter skal se ud? Og hvordan passer det til jeres praksis?
- Hvordan sikres løbende indsamling af viden og dokumentation?
- Hvad skal du og medarbejderne vide/kunne for at kunne omsætte mål til praksis? Er der behov for fælles undervisning/kompetenceudvikling?

Arbejde med indsatsbeskrivelse

Et vigtigt element i at få fælles forståelse og ejerskab til indsatserne, er at bruge den nødvendige tid til i fællesskab at udarbejde en konkret indsatsbeskrivelse.

Indsatsbeskrivelsen vil give jer mulighed for sammen at forholde jer konkret til, hvor grundforståelsen i forståelsesrammen bliver implementeret i jeres konkrete hverdagspraksis.

Skabelonen til indsatsbeskrivelse er en model for en systematik i udviklingen af indsatser i forhold til unge og deres forældre.

En skabelon for en indsatsbeskrivelse til rådgivningsindsats findes i Redskaber.

Anbefalinger

Forudsætningen for at indsatsbeskrivelsen bliver andet og mere end et hensigtspapir er, at alle de involverede medarbejdere og deres nærmeste ledelse får ejerskab til indholdet. Det forudsætter, at alle punkter bliver genstand for grundige fælles drøftelser, hvor udsagn hele tiden udfordres af konkretiserings spørgsmål som for eksempel 'Hvordan kan de unge mærke det her i hverdagen?' og andre hv-spørgsmål omkring hvad, hvor, hvordan, hvem og hvornår.

Indsatsbeskrivelsen kan udarbejdes på forskellige måder:

- Det kan være en gruppe medarbejdere eller en enkelte medarbejder, der har taget teten og skrevet udkast til indsatsbeskrivelse på baggrund af drøftelser i medarbejdergruppen
- Det kan være lederen, der udarbejder udkast på baggrund af drøftelser i medarbejdergruppen
- Det kan være en proces, hvor man taler alting grundigt igennem og formulerer sig i fællesskab, så alle fra starten forstår indhold og meningen med de enkelte formuleringer – og dermed får ejerskab til indholdet
- Det kan være interne eller eksterne konsulenter, der styrer processen og holder medarbejdergruppen og lederen 'til ilden' og fokuseret på at holde fremdrift og samtidig komme i dybden med beskrivelserne

Fælles undervisning og faglige input

Blandt behandlerne på rusmiddelområdet er der tradition for efter- og videre uddannelse i metoder og teknikker indenfor for eksempel den narrative tilgang og kognitive og løsningsfokuserede metoder, MI osv.

Forståelsesrammen i Ung Rusmidler forudsætter imidlertid, at medarbejderne ikke alene kan anvende særlige metoder/redskaber i indsatserne. For at disse metoder/redskaber skal virke, er det et krav at medarbejderne sammen udvikler en fælles forståelse og pædagogisk tilgang til de unge.

Denne fælles tilgang tager sit afsæt i medarbejdernes individuelle holdninger til de unge, og disse holdninger er (i vid udstrækning) defineret af medarbejdernes menneske- og ungesyn.

For den enkelte medarbejder er holdninger og dermed menneskesyn opbygget gennem *"folks hverdagsliv, som fx kultur, livsform, politisk anskuelse kombineret med individuelle forhold fra barndommen, forældreskab og tidligere arbejds erfaringer"* (Ejrnæs 2006). I forhold til organisationen kan kultur ses som: *Et mønster af fælles grundlæggende antagelser, som gruppen lærte sig, mens den løste sine problemer med ekstern tilpasning og intern integration, og som har fungeret godt nok til at blive betragtet som gyldige og derfor læres videre til nye gruppe medlemmer, som den korrekte måde at opfatte, tænke og føle på i relation til disse problemer* (Schein 1997).

Med disse to definitioner bliver det klart, at den enkelte medarbejders holdninger og menneskesyn spiller sammen med organisationens kultur og vice versa.

Det er derfor en god ide at finde måder, hvor medarbejderne kunne inspireres, udfordres og få støtte til at omsætte ungesyn og tilgang til praktisk pædagogik i forhold til de unge.

En måde at sikre dette er gennem afholdelsen af fælles undervisnings- og personale dage for medarbejdere og ledelse.

Anbefalinger

- Ledelsen bør altid være med på undervisningsdage, når målet er at styrke den fælles forståelse og implementeringen af ungesyn og tilgang. At arbejde med holdninger og opbygningen af den fælles kultur i organisationen, er ikke kun et spørgsmål om de enkelte medarbejders personlige kompetencer. Derfor kræves fokus på den fælles tilgang og den fælles praksis.
- Det er en god ide at tage afsæt i den enkelte medarbejders forforståelse, erfaringer og kompetencer gennem at arbejde med, at hver enkelt medarbejder formulerer sine egne private og professionelle erfaringer med rusmidler.
- Brug konkrete cases til at trykprøve den fælles forståelse og tilgang. Brug derfor tid på at arbejde med fælles forståelse, analyse og vurdering af de konkrete cases.

Afprøvningsfasen

Tag jer selv og de unge alvorligt: Spørg og justér undervejs

Det er betydningsfuldt, at tovholderen løbende sikrer, at alt går som det skal – og at der løbende justeres i indhold og rammer, hvis der er brug for det.

Den simpleste måde at sikre at alt går, som det skal, er ved jævnligt at spørge jer selv, de unge og jeres samarbejdspartnere hvordan det går. Det kan ske gennem:

- Løbende supervision/sparring til medarbejdergruppen
- Løbende feedback fra unge og forældre
- Løbende feedback fra samarbejdspartnere.

Løbende supervision og sparring til medarbejdergruppen

Udvikling og opkvalificering af rådgivnings- og behandlingsindsatser til unge, med udgangspunkt i forståelsesrammen UNG Rusmidler, fordrer en konkret afprøvning i praksis.

Måske får medarbejderne allerede ekstern supervision, eller måske er der allerede møder med plads til kollegial sparring på tværs.

Præsentation af redskab

Kviksparring

Kviksparring er en form for kollegial sparring, hvor deltagerne kan give og modtage en systematisk og tidsøkonomisk kollegial sparring på en aktuell udfordring.

Form:

1. Medarbejderen (sagsholder) fortæller kort om sagen, og det der ønskes sparring til. (Max. 5 min).
2. Uddybende/opklarende spørgsmål fra gruppen (Max. 3 min).
3. Gruppen (uden sagsholder) brainstormer og bidrager med reflekserive spørgsmål, tanker, ideer og mulige handleveje. Ingen diskussion eller samtale – man taler ud i luften! (Max.10 min).
4. Sagsholderen fortæller, hvad hun/han er blevet inspireret af (Max. 2 min).

Eksempel:

Mor har ringet. Hun ønsker, at hendes 15-årige datter skal flytte ud af hjemmet. Hun vil have, at rusmiddelbehandleren skal indstille til myndighedsrådgiveren, at datteren skal flytte i hybel.

Årsagen er, at pigen igen har røget hash med nogle venner. Mor opdagede det og blev rasende. Hun synes nu, at pigen skal opleve konsekvens, og at hun som mor ikke kan håndtere en datter med et misbrug af hash. Moderen synes, at rusmiddelcenteret ikke for alvor hjælper datteren.

Pigen har røget flere gange tidligere og er med moderens mellemkomst startet i et behandlingsforløb i rusmiddelcenteret.

Medarbejderen (sagsholderens) spørgsmål til sparringen:

'Jeg vil gerne have hjælp til, hvordan jeg kan tale med mor om, at hendes datter er i gang med et positivt forløb, og at moderen netop i denne fase må have tålmodighed med sin datter.'

Anbefalinger

- Sørg for at sætte tid af på personalemøder til at kunne foretage kviksparring eller anden form for faglig dialog.
- Sæt tider på de forskellige dagsordenspunkter for at sikre, at I når det hele indenfor tidsrammen
- Læg de faglige dialoger først på mødet og de øvrige administrative og personalemæssige spørgsmål sidst for at sikre, at de faglige dialoger får den nødvendige plads og energi og ikke forsvinder i samtaler om hverdagens mange gøremål.

Løbende feedback fra unge og forældre

Hvis der er én ting, I kan være helt sikre på, så er det, at de unge altid meget gerne vil hjælpe pædagoger, socialrådgivere, psykologer og andre fagprofessionelle med at blive klogere. Bare spørg dem!

En af de centrale tilgange i forståelsesrammen UNG Rusmidler er netop også, at de unge skal mødes, hvor de er, og skal ses som agenter i deres eget liv. Derfor er det helt logisk, at I – for at sikre om alt forløber som det skal – spørger de unge: Hvordan synes I det går?

Præsentation af redskab

Spørgeguide

Start med at få den/de unge til at fortælle med deres egne ord hvad der sker, når de kommer i Rusmiddelcenteret og derefter reflektere over, hvad de synes om forløbet:

- Fakta: Hvad sker der, når du/I kommer i Rusmiddelcenteret?
- Beskriv hvad der sker fra du/I kommer til det er slut
- Hvad er godt ved forløbet?
  - Hvad får du/I ud af at deltage i forløbet?
  - Hvad lærer du/I om jer selv? Evt. andre unge? Dit/jeres rusmiddelbrug?
  - Hvilken historie vil du/I gerne fortælle til andre om din/jeres tid i forløbet?
- Hvad kunne du godt tænke dig var anderledes?
  - Er der noget, der ikke er godt i forløbet?
  - Hvornår er det evt. ikke godt?
  - Er der noget du/I undrer jer over i forløbet?
- Hvad har du af gode råd og forslag til os i vores arbejde fremover?
  - Hvad skal vi blive ved med?
  - Hvad skal vi prøve at gøre anderledes?
  - Har du/I ideer til andre måder at hjælpe unge på?

Anbefalinger

En god huskeregel til at få feedback fra de unge er at gå på metaniveau ved hvert møde:

- Går samtalen, som den skal?
- Hvordan var det at være her i dag?
- Er der noget, jeg/vi skal gøre mere eller mindre af?

Løbende feedback fra samarbejdspartnere

Den løbende feedback fra samarbejdspartnere kan sikres gennem møder i styre- og/eller følgegruppe eller stop-op-møder.

På møderne med samarbejdspartnerne er det muligt at samle op på målene med implementeringsindsatsen og få talt om, hvordan forståelsesrammen i UNG Rusmidler ser ud set fra de enkelte samarbejdspartneres position, og hvor der er styrker og udfordringer i kommunens indsats.

Anbefalinger

Det er en god ide løbende at tage stilling til følgende:

1. Gennemgang og eventuel justering af de opstillede mål, opstillet på opstartsmøde.
  - Er de opstillede mål skarpe nok?
  - Hvilke handlinger skal føre til målet? Fx kompetenceudvikling, organisatoriske justeringer, økonomi, tid, fysiske rammer, ledelse, andet ...
2. Kort præsentation af forståelsesrammen UNG Rusmidler.
  - Hvordan ser den forståelsesramme ud, set fra jeres position?
  - Hvor kan I se særlige styrker og udfordringer i jeres kommune?
    - I forhold til individ niveau? (den enkelte medarbejders møde med den unge)
    - I forhold til gruppeniveau? (medarbejdergruppen: supervision, behandlingsmøder, kultur på tværs af afdelinger/faggrupper mv)
    - I forhold til systematik/struktur? (rammer og tværfagligt samarbejde: visitations-procedure, struktur i behandling, systematik i samarbejde internt og eksternt)

Opsamlings- og præsentationsfasen

Vis hvad I står på – og byd op til dans

Når den aftalte tid for afprøvning er ved at være gået, er det tid til at samle op, evaluere og evt. justere. Her giver forandringsteori, Mål- og samarbejdsaftalen og den løbende dokumentation og feedback fra unge og samarbejdspartnere et godt grundlag for en konstruktiv gennemgang af, hvad I har opnået – og hvor der eventuelt er plads til forbedringer eller justeringer.

Men det er ikke nok. Jeres model for rådgivnings- og behandlingsindsatser, med udgangspunkt i forståelsesrammen UNG Rusmidler, skal også præsenteres for andre – og I skal byde op til dans med jeres samarbejdspartnere: Hvordan kan I bedst muligt spille hinanden stærke, så I kan tilbyde de unge de bedste mulige indsatser?

Dét gjorde alle 15 kommuner, der deltog i UNG Rusmidler: De inviterede relevante samarbejdspartnere, der også arbejder med unge i kommunen, til en fælles temadag med fokus på unge og rusmidler. Eller de inviterede udvalgte samarbejdspartnere, fx Myndighedsafdelingen eller Jobcentret til et samarbejds møde for at drøfte, hvordan de kunne arbejde (endnu) mere målrettet og sammen på tværs af enheder. Som en af samarbejdspartnerne på et samarbejds møde formulerede det: *"Kendskab giver venskab"*. I den pågældende kommune blev temadagen startskuddet til årlige temadage på tværs af alle de fagpersoner, der arbejder med unge i kommunen, også om andre temaer end unge og rusmidler.

Om I ønsker at afholde en temadag eller et samarbejds møde, må afhænge af en konkret vurdering af aktuelt behov og ønsker. Men lad vær med at tøve: Spring ud i det!

Temadag eller samarbejds møde

En tværfaglig temadag eller et samarbejds møde kan have det overordnede formål, at kommunens aktører i forhold til unge bliver endnu bedre til at arbejde med og samarbejde omkring unge, der er udfordret af rusmidler, herunder at gøre rusmiddelrådgivning- og behandlingen i forhold til unge mere synlig og kendt bredt ud i kommunen. Det sker blandt andet ved, at I fortæller, hvad I står på, og skaber opmærksomhed om jer selv og jeres indsatser til de unge.

En velforberedt og tilpas styret (og tilpas forstyrrende) temadag eller samarbejds møde vil bidrage til at udbrede kendskabet til målgruppen af unge – og til det ungesyn og behandlingstilgang, som forståelsesrammen UNG Rusmidler står på. Temadagen eller samarbejds mødet vil også bidrage til, at I får et fælles grundlag at stå på, et fælles sprog og måske også nogle fælles redskaber, som I kan bruge i mødet med de unge og i samarbejdet med hinanden. Og samtidig vil dagen/mødet være med til at kvalificere og udvikle det flerfaglige samarbejde på tværs af kommunen.

Se eksempel på køreplan for tværgående temadag i Redskaber.

+ Mål for temadag:

- Præsentere de tilbud Rusmiddelcenteret har til unge, der har et problematisk brug af rusmidler
- Styrke den fælles viden omkring unge med et problematisk brug af rusmidler
- Styrke kendskabet til hinanden for derigennem at blive endnu bedre til at støtte de unge, der er udfordret af rusmidler

Konsulentfunktion

En side af det tværgående samarbejde, som har været afprøvet i tre af kommunerne i UNG Rusmidler, er når rusmiddelbehandlerne går ind i rollen som konsulent.

+ **Konsulentfunktionen** er en særlig rolle, hvor behandleren stiller sin **faglige viden om unge og rusmidler til rådighed** for andre samarbejdspartnere

Konsulentrollen er en særlig rolle, hvor behandleren stiller sin **faglige viden om unge og rusmidler til rådighed** for andre. Det kan for eksempel være:

- Professionelle samarbejdspartnere, der arbejder med unge, der har eller er på vej til at få et problematisk brug af rusmidler
- Beslutningstagere, der skal tage beslutninger, der vedrører unge

Konsulentfunktionen kan finde sted i flere forskellige sammenhænge. Rusmiddelbehandleren som konsulent kan for eksempel:

- Bidrage med ekspertviden om unge og rusmidler på et generelt niveau i form af for eksempel oplæg eller undervisning
- Rådgive for eksempel myndighedsrådgivere, døgnforanstaltninger eller kontaktpersoner i forhold til håndtering af konkrete unge
- Deltage i tværfaglige netværksmøder for at sikre at viden om unge og rusmidler bliver repræsenteret (også selv om behandleren ikke nødvendigvis kender den unge)
- Hjælpe en institution til at få udarbejdet en rusmiddelpolitik
- Deltage i faglige kommunale netværk vedrørende unge
- Deltage i arbejdsgrupper vedrørende større ungepolitiske beslutninger for at sikre at unge- og rusmidlervinklen bliver repræsenteret.

Forudsætning for konsulentrollen er, at konsulenten står godt og solidt på sin viden om unge og rusmidler og er parat til at indtage forskellige positioner.

Det er for eksempel en særlig viden om unge, der bruger rusmidler – og især viden om, hvordan man kan støtte de unge i at reducere eller stoppe. Det er faglig viden og erfaringer, der på et kvalificeret fundament kan udfordre "synsninger", dybtføjte holdninger og "dét, vi plejer her ...".

Anbefalinger

Som konsulent er det vigtigt at kunne indtage forskellige roller:

Hacker

- Evnen til respektfuldt at koble sig på de systemer, man inviteres ind i
- Insistere på at ville prøve at forstå, dvs. stille sig i henvenderens sted/ved siden af henvenderen, for derved at få et godt grundlag at rådgive på

Metoder:

- Grundig opstart, meget grundig!
- Forventningsafstemning, (hvis længere forløb også gerne skriftligt): Hvad ønsker I? Hvad skal jeg derfor som konsulent?

Dirigent

- Evnen til at dirigere andre fagpersoner, som har forskellige "stemmer og instrumenter", og støtte disse i at komme frem til brugbare løsninger/håndteringer i en anerkendende og involverende proces
- Turde, magte og ikke mindst: have tilladelse til at være styrende med respekt for henvenderen, udgangspunktet og målet

Metoder:

- Udarbejde dagsorden/program
- Styringsredskaber, fx Signs of Safety-skema

Genealog

- Evnen til at undersøge de særlige "slægtsforhold", der kan være til stede i en organisation, mhp. at sikre og skabe større forståelse og dermed sammenhængskraft ml. mange forskellige niveauer, mange forskellige historier, mange forskellige fagpersoner

Metoder:

- Holdningsøvelse (Se Kapitel 4: Forståelsesrammen UNG Rusmidler / Hvordan møder du den unge?/Vær bevidst om dine egne personlige holdninger, handlinger og erfaringer)

Coach

- Evnen til at støtte/coache centrale fagpersoner i at navigere i de mange dilemmaer og udfordringer, der er til stede – og som det er nødvendige at kunne navigere i for at kunne få nå målet

Metoder:

- Coaching/sparring/supervision

Hvor kan du få mere viden?

- Vibe Strøier: *Konsulentens grønspættebog*. Dansk Psykologisk Forlag, 2011
- Socialstyrelsen: *Forandringsteori*
- Morten Ejrnæs: *Faglighed og tværfaglighed*. Akademisk Forlag, 2006
- Henriksen, Klaus Goldschmidt, Trine Ry, Susanne Pihl Hansen, Peter Jensen og Anna Lindqvist: *Erfaringsopsamling Ung Rusmidler. Kompetenceudvikling i kerneelementer baseret på behandlingsmodellerne U-turn og U18*. Socialstyrelsen, 2020.

Redskaber

Indsatsbeskrivelse – Rådgivning

SKABELON: Indsatsbeskrivelse – Rådgivning	
Formål: <ul style="list-style-type: none"> • Hvorfor etablere en rådgivning?	
Navn: <ul style="list-style-type: none"> • Hvad hedder jeres tilbud, og hvad skal medarbejdernes titel være, fx behandler, rådgiver, ungekonsulent?	
Målgruppe: <ul style="list-style-type: none"> • Hvem er målgruppen for indsatsen? Hvad er deres alder, rusmiddelforbrug, arbejde/uddannelse?	
Mål med arbejdet: <ul style="list-style-type: none"> • Reduktion, ophør, stabilisering? • Forankring i arbejde/uddannelse? • Brobygning til behandling?	
Lovgrundlag: <ul style="list-style-type: none"> • Hvilket lovgrundlag hviler jeres rådgivning på? • Hvordan vil I tilbyde anonym rådgivning?	
Unge tilgang: <ul style="list-style-type: none"> • Hvad betyder det konkret, at I har en ungetilgang? • Hvordan vil en ung kunne mærke det? • Udmøntning af helhedssyn: Hvordan viser jeres helhedssyn sig for de unge og for deres forældre og netværk? • Arbejde/uddannelse: Hvordan kan de unge mærke, at I har et særligt fokus på arbejde og uddannelse?	
Metoder og indhold: <ul style="list-style-type: none"> • Hvilke metoder bruger I i rådgivningen? Løsningsorienteret, kognitivt, narrativt, kreative metoder, fælles tredje, socialrådgivning? • Har I særlige redskaber, I bruger? • Hvad betyder det konkret, at I har en ungetilgang? • Hvordan vil en ung kunne mærke det?	

<p>Strukturer:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Fysiske rammer og synlighed (attraktive tilbud, med lav tærskel, der vækker nysgerrig): • Hvordan er jeres fysiske rammer? Hvor kan rådgivningen foregå? • Hvordan vil I tiltrække forældre og professionelle omkring de unge, så de kan følge de unge? • Hvordan vil I tiltrække de unge? • Hvordan vil I tage imod de unge? • Hvad betyder service og hurtig handling hos jer? • Stemning: Hvilke stemninger vil I gerne have, og med hvilke virkemidler vil I opnå den? Hvad skal de unge opleve, når de bliver rådgivet af jer? • Systematik/arbejdsgang: • Hvordan vil et typisk rådgivningsforløb se ud? • Hvor tit og hvor mange gange kan de unge komme? • Fastholdelse af de unge: Hvordan vil I håndtere udeblivelser? Vil I fx sende påmindelser til de unge? • Hvordan sikres inddragelse af netværk og relevante samarbejdspartnere? • Særlig procedure for de unge under 18 år? • Dokumentation, hvordan dokumenterer og journaliserer I jeres arbejde? 	
<p>Intern organisering herunder ressourceforbrug</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hvordan organiserer I indsatsen og samarbejdet bedst muligt? Hvilke ressourcer har I til rådighed? 	
<p>Opfølgning/evaluering</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hvordan sikrer I jer, at jeres rådgivningstilbud er i løbende udvikling? • Hvordan samler I op på dokumentation og evaluerer de tiltag, I gør? • Kan I fx få de unge – og deres forældre og netværk – og samarbejdspartnere til at give deres mening til kende, så I ved, hvordan de oplever jeres tilbud? 	

Skema: Køreplan for tværgående temadag i kommunen

Når I skal afholde en temadag eller et samarbejds møde, er det vigtigt med grundig planlægning. Og her kan en udførlig køreplan for dagen være et rigtig godt fælles redskab for jer, der skal stå for at arrangere dagen/mødet. Nedenfor er præsenteret et konkret eksempel på spørgsmål, I kan stille jer selv, når I skal udarbejde en køreplan for en temadag i en mindre kommune:

Køreplan for Temadag i XX kommune

Tid og sted	Det anbefales, at der afsættes en hel dag til temadagen – og at temadagen foregår i et lokale med plads til, at deltagerne kan sidde ved mindre borde med plads til 6-8 rundt om hvert.
Deltagere	Hvem skal inviteres? Fx kollegaer fra skoler, uddannelsesinstitutioner, SSP, myndighed (under 18 år), jobcentret, sundhedsplejen mv.
Ansvarlige	Ja, her peger pilen på jer selv: Tovholder, medarbejdere og eventuel styregruppe
Formål	Hvorfor ønsker I at afholde temadagen? Eksempel: <ul style="list-style-type: none"> • For at præsentere det ungesyn, de indsatser og den tilgang, som I nu står på med forståelsesrammen UNG Rusmidler • For at styrke den fælles viden omkring indsatser til unge med problematisk brug af rusmidler • For at give rum for dialog på tværs af enheder for at skabe grundlag for et bedre samarbejde om unge med problematisk brug af rusmidler
Mål	Hvad vil I gerne opnå med dagen? Og hvad skal deltagerne gå hjem med? Eksempel: <ul style="list-style-type: none"> • Deltagerne skal gå fra dagen med ny/bekræftet viden om unges brug af rusmidler og redskaber til at håndtere de unges brug af rusmidler • I skal gå fra dagen med en styrket position i kommunen og blandt samarbejdspartnerne, så I får et (endnu) bedre samarbejde – til gavn for de unge
Vigtige pointer	Hvilke 3-5 pointer vil I især gerne have, at deltagerne tager hjem med: Det kunne fx være nogle af de grundlæggende pointer fra forståelsesrammen UNG Rusmidler: <ul style="list-style-type: none"> • Problemet er problemet – rusmidlerne er en coping-strategi • Vi skal møde de unge nysgerrigt og anerkendende og tage udgangspunkt i de unges oplevede virkelighed: Rusmidlerne giver mening for de unge, i hvert fald lige i nuet • Tag udgangspunkt i den unges trivsel og vær forsigtig med at sætte handlinger i værk for hurtigt, så den unge ikke når med.
Praktisk	Dagen vil bestå af en blanding af oplæg og øvelser og gruppearbejde. Husk ... fx pc, adgang til projektor, passende forplejning i løbet af dagen, flipovers, post it-sedler, tusser

Program

Formiddag Formål: At præsentere jeres ståsted og det fælles vidensgrundlag, som resten af dagen skal stå på – og som kan være grundlag for det videre samarbejde efter temadagen	Velkomst og overordnet rammesætning v/ leder/tovholder <ul style="list-style-type: none"> • Hvorfor denne dag? • Hvad er målet? • Hvad kan deltagerne forvente? Og hvad er forventningerne til deltagerne?
	Præsentation af viden om unge og rusmidler v/ medarbejder fra Rusmiddelcenter eller evt. ekstern ekspert <ul style="list-style-type: none"> • Hvad ved vi om unge og rusmidler i dag? Hvor mange og hvem udvikler et problematisk brug af rusmidler? • Hvordan kan vi forstå, at unge udvikler et problematisk brug af rusmidler? Hvorfor lader de ikke bare være? Og hvorfor er det et problem? • Hvordan kan vi håndtere unges brug af rusmidler?
	Præsentation af erfaringer og viden fra jeres indsatser v/jer selv <ul style="list-style-type: none"> • Hvem er I? • Hvorfor har I en særlig indsats, der retter sig mod unge • Hvad står I på? Hvad er jeres ungesyn og tilgang? • Hvordan arbejder I med de unges motivation? • Evt. hvilke rusmidler er de mest fremtrædende hos jeres unge, og hvordan giver rusmidlerne problemer for de unge • Hvordan ser jeres tilbud ud? Konkretiser gerne med eksempler på forløb med unge
	Evt. interview med unge, der har været med i jeres tilbud <p>Vigtigt: De unge skal interviewes ud fra deres særlige viden om jeres tilbud og jer (det vil sige som eksperter), fx ud fra følgende spørgsmål:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Fortæl om det tilbud, du har været med i? • Hvordan kom du i kontakt med tilbuddet? • Hvad synes du om forløbet? Hvad var godt? Hvad var mindre godt? • Har du nogle gode råd til "systemet", "kommunen" og de professionelle, der kommer i kontakt med unge: hvad skal de gøre?

OBS – det er en god idé gennem hele formiddagen at aktivere deltagerne ved at bede dem drøfte med sidemanden/ved bordene og ved at samle kort op i plenum.

- Hvad bliver I særligt optagede af?
- Er der noget, der overrasker/undrer/bekymrer/glæder?
- Spørgsmål eller noget I gerne vil have uddybet?

<p>Eftermiddag</p> <p>Formål: at præsentere, afprøve og drøfte konkrete redskaber og metoder til at kvalificere hjælpen til de unge og det tværgående samarbejde</p>	<p>Præsentation af konkrete eksempler på redskaber</p> <p>Redskaberne skal være hjælpsomme for de øvrige deltagere, der ofte er optaget af følgende spørgsmål: Hvordan kommer vi i dialog med de unge? Hvordan kan vi spotte unge, der har et problem? Det kan fx være nogle af de redskaber, som er præsenteret i U-turns eller U18's metodehæfter eller i denne guide – eller nogle af de redskaber, som I selv er meget optagede af:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Motivation, ambivalens og forandringscirklen • Fordele-ulempeskema
	<p>Afprøvning af redskaber i praksis</p> <p>Lad fx deltagerne gå sammen to og to for at afprøve fordele-ulempeskemaet ud fra en uskyldig vane/uvane, som de selv har (fx at se for meget tv eller dyrke for lidt motion) – og lad dem efterfølgende drøfte, hvordan det var at blive udspurgt på denne måde til en vane/uvane.</p>
	<p>Drøftelse af det tværgående samarbejde</p> <p>Hjælpen til unge med et problematisk brug af rusmidler kræver, at alle løfter og arbejder sammen på tværs. Derfor er en temadag med mange deltagere en oplagt mulighed for at få drøftet, hvordan I arbejder sammen i dag – og hvad der kan gøres bedre.</p> <p>Det kan fx gøres ved, at I med udgangspunkt i en anonymiseret case drøfter:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hvor bekymrede bliver I, når I møder en case som denne? Er jeres bekymring ens? • Hvordan ville I hver især gribe sådan en case an? • Og hvordan kan I arbejde sammen om at løse denne case? <p>Eller ved at deltagerne drøfter ved bordene, hvordan de hver især kan bidrage til det tværgående samarbejde:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hvad kan du selv gøre for, at vi får hjulpet endnu flere unge, der har problemer med rusmidler/ og hvad kan du gøre for at færre udvikler problemer med rusmidler? • Hvad kan din organisation/afdeling gøre? • Hvad kan andre, fx Rusmiddelcentret, gøre?
	<p>Afrunding af dagen</p> <p>Tak for deltagerens bidrag og understreg betydningen af at fortsætte samarbejdet efter temadagen – og gentag gerne de overordnede pointer, som I gerne vil have, at deltagerne går fra dagen med.</p>

Litteraturliste

- Andersen, Marie Brøgger; Klaus Goldschmidt Henriksen & Marlene Na-yung Horst: *Det gode efterværn. Tidligere anbragte unges positive fortællinger om efterværn*. Servicestyrelsen, 2011.
- Bank, Mads: *Brugerdrevne standarder og affektiv subjektivering – en undersøgelse af styringsstrategier i pædagogisk og socialt arbejde*, ph.d.-afhandling, Københavns Universitet, 2017.
- Bank, Mads: *Brugerinddragelse og stemning i arbejdet med unge og rusmidler: Socialt arbejde som ledelse af selv-ledelse*, i Nordiske Udkast, 44(1), side 67-86, 2016.
- Boisen, Anine: *Unge og hash – en guide til forældre og professionelle*. Dansk Psykologisk Forlag, 2017.
- Bowlby, John: *At knytte og bryde nære bånd: Tilknytning og tab, selvtillid og sorg*. Det lille Forlag, 2006.
- Bowlby, John: *En sikker base: Tilknytningsteoriens kliniske anvendelse*. Det lille Forlag, 2008.
- Brinkerhoff, Robert O.: *High impact learning*. Perseus Books Group, 2001.
- Demant, Jakob og Kim Møller: *Unge påbegyndelse af illegalt rusmiddelbrug*, Center for Rusmiddelforskning, Aarhus Universitet, 2011.
- Ege, Peter: *"Hvad skal vi stille op med begrebet afhængighed?"*, STOF Tidsskrift for stofmisbrugsområdet nr. 19, 2012.
- Ejrnæs, Morten: *Faglighed og tværfaglighed*. Akademisk Forlag, 2006.
- Fixsen, Dean L. m.fl.: *Implementation Research: A Synthesis of the Literatur*. University of South Florida, 2005.
- Hansen, Steen Bach: *Fælles Sprog*, Forlaget Scripta, 2017.
- Hansen, Susanne Pihl: *De sidste 30 års udvikling: Unge med et problematisk brug af rusmidler*, PIHL INKLUSIVE, 2019.
- Hansen, Susanne Pihl, Sheila Jones og Hanne Dam: *Unge med dobbeltdiagnose – intro og forståelsesramme*. SPUK og PIHL INKLUSIVE, 2019.

- Henriksen, Klaus Goldschmidt, Marie Brøgger Andersen, Mette Ladefoged Petersen og Ruth Borrits: *Social og pædagogisk håndbog – Kontaktperson*. SPUK, 2011.
- Henriksen, Klaus Goldschmidt: *Teoretiske perspektiver* i Ditte Clemen og Klaus Goldschmidt Henriksen (red): *Fortællinger fra Gaden*. SPUK, 2014.
- Henriksen, Klaus Goldschmidt, Susanne Pihl Hansen, Lene Byriel og Jon Frederiksen: *Unge i Partnerskaber – Veje ud i Virkeligheden: Et perspektiv på pædagogik og praksis på Produktionsskoler*. SPUK, 2016.
- Henriksen, Klaus Goldschmidt, Trine Ry, Susanne Pihl Hansen, Peter Jensen og Anna Lindqvist: *Erfaringsopsamling – Ung Rusmidler*. Socialstyrelsen, 2020.
- Holmgren, Anette (red.): *Fra Terapi til Pædagogik*, Hans Reitzels Forlag, 2010.
- Lima, Susanna de, Dorte Sandø Lund, Hanne Dam: *U18-Modellen for misbrugsbehandling*. Aarhus Kommunes Ungdomscenter, 2015.
- Lima, Susanna de, Dorte Sandø Lund, Hanne Dam: *U-18-Modellen for misbrugsbehandling – Metodehæftet*. Aarhus Kommunes Ungdomscenter, 2015.
- Madsen, Benedikte: *Kommunikationstrekanten*, i Ole Løw og Erik Svejgaard (red): *Psykologiske grundtemaer*, Kvan, 2002.
- Molly-Søholm, Thorkil og Søren Willert: *Action Learning Consulting: Strategisk proceskonsultation I teori og praksis*. Dansk Psykologisk Forlag, 2010.
- Orbe, Dan: *Fra labyrinten del I og II. Om unge i behandling i U-turn, Københavns Kommunes tilbud til unge, der har problemer med stoffer*. Center for Unge og Misbrug, U-turn, Socialforvaltningen, Københavns Kommune, 2011.
- Pedersen, Mads Uffe m.fl.: *Effektiv behandling af unge, der misbruger rusmidler*, STOF Tidsskrift for stofmisbrugsområdet nr. 29, 2018.
- Pedersen, Mads Uffe og Michael Mulbjerg Pedersen: *MOVE. 21 måneder efter indskrivning*. Faglig rapport fra Center for Rusmiddelforskning. Center for Rusmiddelforskning, 2018.
- Pedersen, Mads Uffe: *"Udvikling af misbrug og afhængighed af rusmidler"*, Aarhus Universitetsforlag, 2005.
- Pedersen, Mads Uffe m.fl.: *Unge der misbruger rusmidler*, Århus Universitet, 2012.
- Pedersen, Mads Uffe m.fl.: *Trivsel og brug af rusmidler blandt unge*, Center For Rusmiddelforskning, 2020.
- Pedersen, Mads Uffe m.fl.: *UngMap. En metode til identificering af særlige belastninger, ressourcer, rusmiddel-brug/misbrug og trivsel blandt danske 15-25-årige*. Resultater fra den nationale stikprøveundersøgelse, Center for Rusmiddelforskning, 2014.
- Rosdahl, Gregers: *Den Motiverende samtale i teori og praksis*, Munksgaard, 2013.

Schein, E.H.: *Organizational culture and leadership (2nd ed.)*. 1997.

Serviceoven.

Socialstyrelsen: *Forandringsteori*.

Socialstyrelsen: *God sagsbehandling på stofmisbrugsområdet*. Socialstyrelsen, 2010.

Socialstyrelsen: *Hele vejen rundt. Redskaber til arbejdet med unges rusmiddelproblemer*. Socialstyrelsen, 2012.

Socialstyrelsen: *Inspirationsmateriale Servicelovens § 11, stk. 3*. Socialstyrelsen, 2016.

Socialstyrelsen: *Nationale Retningslinjer – for den sociale stofmisbrugsbehandling*, Socialstyrelsen, 2016.

Strøier, Vibe: *Konsulentens grønsættebog*. Dansk Psykologisk Forlag, 2011.

Sundhedsloven.

Sundhedsstyrelsen: *Behandling af alkoholafhængighed*. Sundhedsstyrelsen, 2018.

Sundhedsstyrelsen: *National Klinisk Retningslinje for udredning og behandling af alkoholafhængighed og samtidig psykisk lidelse*. Sundhedsstyrelsen, 2016.

Sundhedsstyrelsen: *Overvågning af narkotikasituationen*

Tina Termansen m.fl.: *Unge i misbrugsbehandling. En evaluering af tre behandlingsindsatser*. SFI, 2015.

Thylstrup, Birgitte, Sheila Jones og Peter Jensen: *Nye fællesskaber*. SPUK og PIHL INKLUSIVE, 2019.

U-turn: *Alle har brug for et frirum. Historier om at skabe forandring i familier, hvor en ung bruger rusmidler*. U-turn, Socialforvaltningen, Københavns Kommune, 2008.

U-turn: *Forældregrupper – inspirations- og metodehæfte – Inddragelse af forældre, når unge udfordres af rusmidler*. Center for Unge og Misbrug, U-turn, Socialforvaltningen i Københavns Kommune, 2015.

U-turn: *Hashgrupper på ungdomsuddannelser – inspirations- og metodehæfte*. Center for Unge og Misbrug, U-turn, Socialforvaltningen, Københavns Kommune, 2010.

U-turn: *Klassedialog om skole, trivsel og rusmidler. Inspirationshæfte til vejledere og lærere på skoler og ungdomsuddannelser*. Center for Unge og Misbrug, U-turn, Socialforvaltningen i Københavns Kommune, 2014.

U-turn: *Model U-turn – en introduktion*. Center for Unge og Misbrug, U-turn, Socialforvaltningen i Københavns Kommune, 2015.

U-turn: *Ro på rusen. En indsats på skolerne – Anonym rådgivning til unge med rusmiddelproblemer og et samarbejde med skolens personale.* Viden- og kompetencecenter – unge og rusmidler, Socialforvaltningen, Københavns Kommune, 2017.

U-turn: *Samtaler med unge om rusmidler. Inspirations- og metodehæfte til vejledere, mentorer og andre, der arbejder med unge i hverdagen.* Center for Unge og Misbrug, U-turn, Socialforvaltningen, Københavns Kommune, 2014.

U-turn: *Åben Anonym Rådgivning til unge med rusmiddelproblemer. Inspirations- og metodehæfte.* Center for Unge og Misbrug, U-turn, Socialforvaltningen i Københavns Kommune, 2014.

Wenger, Etienne: *Praksisfællesskaber*, Hans Reitzels Forlag, 2004.

White, Michael: *Kort over narrative landskaber*, Hans Reitzels Forlag, 2009.

Denne inspirationsguide er udarbejdet af SPUK, PIHL INKLUSIVE og TrineRy for Socialstyrelsen og bygger på *Erfaringsopsamling UNG Rusmidler – Kompetenceudvikling i kerneelementer, baseret på behandlingsmodellerne U-turn og U18, 2020.*

Socialstyrelsen

